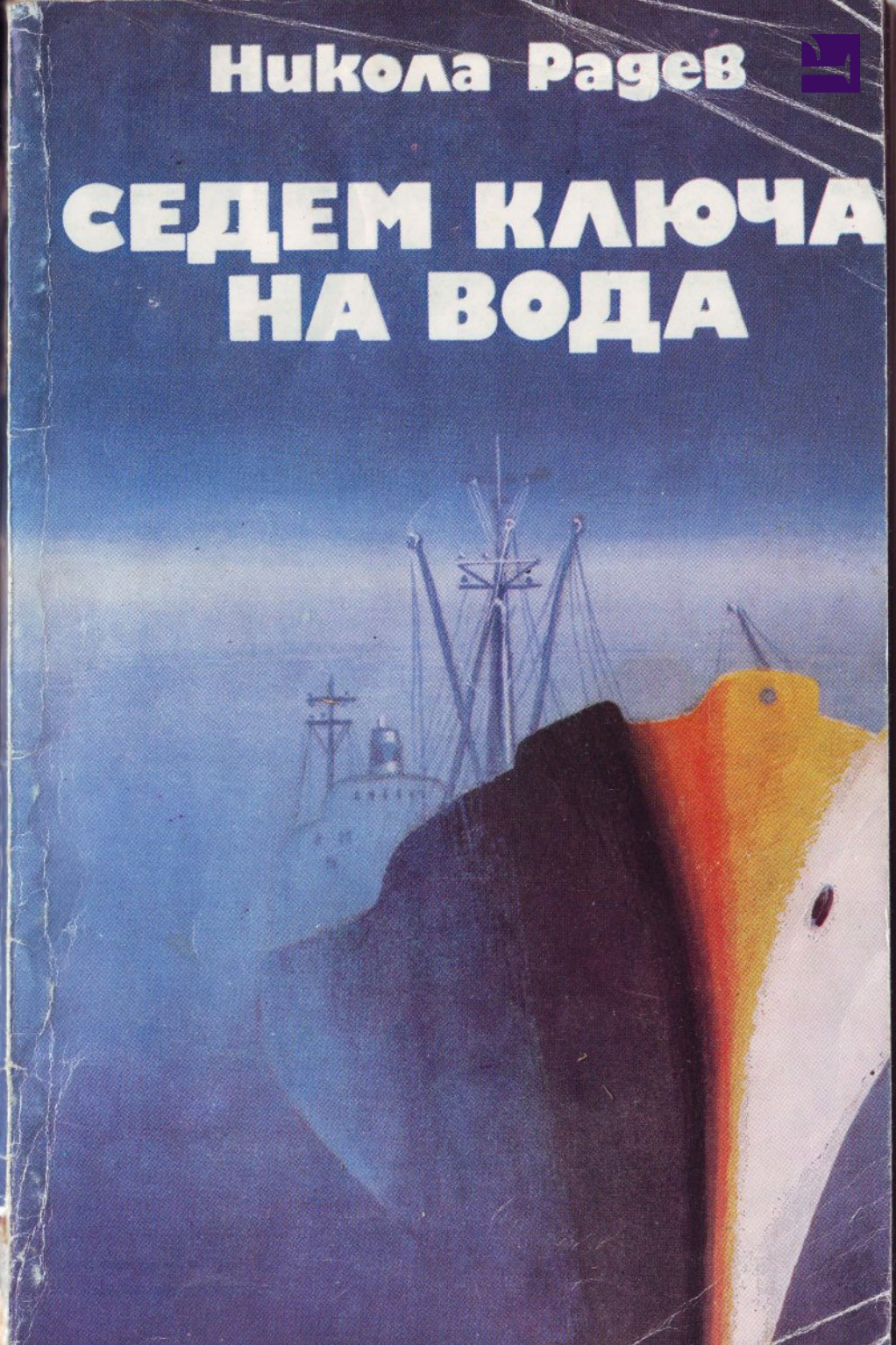

Никола Радев

СЕДЕМ КЛЮЧА НА ВОДА

Никола Радев

Седем ключа на вода

Тогава не се досещах, че един ден и кораб „Христо Ботев“ ще стане спомен... След като в скучната гетинаксова приемна приех длъжността първи помощник-капитан, поиска ми се да остана сам. Всред служебния лукс на моята каюта разбрах, че ще се прощavam с морето. А тръгнах на далечно плаване...

Отдавна не мисля какво ми е дало то, какво ми е взело. Зная само, че на море съм изпитал по особен начин почти всички чувства, които може да изпита човек.

Проплавах стотици хиляди мили: от Бахамските острови и Антилите, до нос Добра надежда, Малайския архипелаг и Япония; от Южна Бразилия до Норкап, че и отвъд него – седемдесет и петия паралел в Баренцево море.

С всяко плаване е започвал и е завършвал по един отрязък от моя живот. Тези отрязъци се спояват в мене, обаждат се и в напрегнати, и в тихи дни. Понякога нощем ме буди тропически щорм, който кърши мачти; гласове на моряци, с които съм плавал, ме викат или ме сепва тревожното безмълвие на солената синева ... Това са сънища, които сънувам с отворени очи. Навярно и спешеният завинаги конник така възсяда отново ездитен жребец; застарелият летец потърсва по навик ципа, който отдавна е ръждясал; останалият на брега моряк се вижда разкрячен върху разлюляна палуба...

Моят първи кораб е „Люлин“. Десет годиш по-рано служих във военния флот, пък и после съм плавал, но като творчески командирован от редакция.

На „Люлин“ се качих със записка от отдел „Кадри“ на Параходство „Български морски флот“. Подир матроската барета за първи път слагах униформа. Сърмата на новите галунни, които ме вреждаха при старшия команден състав, като всяко лъскаво нещо ме ласкаеше и притесняваше.

Познах кораба отдалече, още като навлязох из сандъченото, накамарено и грохотно пристанище. Жълтата надстройка и черният му корпус напомнях полегнал мулат. Тази прилика, открита неочаквано от мене, подсказваше, че вече съм се вживял в своето мореплавателско битие отвъд тропика...

Както го изисква редът, изкачих се по парадния трап. Вацманът бе уловил за единия край никелирана верижка и ловко я намотаваше и разматаваше на показалеца си. Корабна скука!... Попитах го за капитана – капитана го нямало, но старши помощникът бил на кораба. Старши помощникът затътри нозе насреща ми, отвори уста и понечи да се представи, но се прозя и сдъвка думите. Казах му че съм „новият“, и той се

разшава. Намери ключа от моята каюта, заведе ме на горния етаж и отключи вратата:

– Заповядайте.

Огледах приемната, надникнах в спалнята и банята, включих радиото. Тогава и не помислих, че между тези излъскани сиви стени ще ме гложди самота, носталгията ще размеква волята; ще правя опити да разхлабя навързаните възли през младостта на моя живот, а те ще се затягт още повече...

През нощта не спях. На първи и трети хамбар работеха два крана, тежките удари на челюстите им разтърсваха корабния корпус и ме сепваха. Скачах в леглото и пак задрямвах. Присънваха ми се уродливи брегове, подводните им скали, като зъби на огромни морски чудовища, напиреха към корпуса, разпаряха го...

Сутринта влязох в каюткомпанията, подпухнал от безсъние. Двама моряци играеха табла. Заровете престанаха да къкрят – с гърба си усетих, че моряците ме оглеждат. Моето вътрешно сетиво се разсънваше бавно. По разменените думи, по изчакванията и паузите между две изчаквания на пул долавях как косо поглеждат към мен и ме одумват с очи. Тогава открих, че и тилът на човека стаза зрящ, когато на непознато място го оглеждат непознати... Но открих и друго: нас вече взаимно ни свързва корабът и онова, което ни предстои в морето.

По ходниците на надстройката прогърмя властен глас и капитан Йотов запълни с тяло рамката на вратата, приглади прошарената си грива и каза, че след шест часа ще отплаваме.

Вечерта отблъснахме – маневрата беше величествена. „Люлин“ се завъртя и мазно се изхлузи от пристанището. Като се изравнихме с Галата, капитан Йотов включи шамбайна на „пълен напред“.

Шамбайнът прозвънна, обади се – от машината бяха поели хода.

Беше ноември – време за море, тъга и любов. Студът ме ободряваше и стягаше. Далечното плаване, движението към непознати светове, смътното усещане, че ще ми се случи нещо изключително, тогава ми стигаха, за да бъда щастлив.

Капитан Йотов малко тържествено, малко театрално ми протегна десница:

– Щастливо плаване!

През нощта ме събуди трясък. Скочих от леглото, но подът се изплъзна изпод нозете ми. Изкриви ме болка от удар в плешката. Допълзях до вратата, напипах електрическия ключ. По пода бяха изпадали вестници и книги от библиотеката. Тръгнах към бюрото, но рязкото

наклоняване на кораба ме залепи в стената. Нощната лампа падна и се разби със звън. Креслата с откачени прикрепващи пружини се пързалиха от стена до стена. След жалки опити да ги укротя някак на едно място, се сетих – обърнах ги с краката нагоре и те мирясах...

Капитанът и вторият помощник Орешков бяха на мостика. Мълчаха и се вираха в морето. Постепенно и аз свикнах с тъмнината. От време на време се чуваше плътен удар на вълна и след няколко секунди палубата побеляваше от разбитата вода. Подир време щях да преживея урагани, щяхме дни наред да щурмуваме в океана, но в оная нощ стоях стъписан и смътно усещах нещо неприятно – навярно страх ... На края се почувствувах излишен и се върнах в каютата си. Празен и олекнал, корабът се люлееше над бушуващото море като „оловно човече“. На моменти се наклоняваше до четиридесет градуса.

Тъй бе и през деня, и през следващата нощ. На седемдесет мили срещу Батуми гръцки кораб излъчи сигнали за бедствие. От брега тръгнаха да му помогнат влекачи и торпедни катери. След половин час корабът потъна. От екипажа не се спаси никой. Капитан Йотов, който не бе мигвал трета нощ, ме огледа бавно с кръвясали очи:

В морето са тези, които най-много обичат брега...

Нещо друго щях да чуя подир половин година. Тогава плавахме в Южнокитайско море. Беше март – температурата на сянка: тридесет и девет градуса. Каятите и ходниците на кораб „Васил Друев“ – нажежени като потилня в турска баня.

На няколко пъти ни пресрещаха кораби от Седем американски флот. Питат: „Откъде идете, къде отивате?“ Отговаряме на единия – той се отдалечава, подир него идва следващият. И той пита, и на него отговаряме. Цевите на оръдията им ни оглеждат. От такова оглеждане в жегата те побива хлад ... Питам се: тия да не се чудят защо сме тръгнали в жегата? И докато се питам – на хоризонта вдясно блесва нефтена кула като коледна елха. Треската за гориво е залюляла света! Встрани от кулата дрейфува огромен военен кораб. Казват, че това нефтено находище било открито от спътник – затова край нефта дреме военен кораб.

Свечерява. Луната лежи по гръб с рогцата нагоре. Тези навирени рогца не са на добро. Неиде наблизно „работи“ времето. Моряците казват: „Щом луната спи по гръб, ние сме будни.“ Небето е ясно, скоро ще се отрупа със звезди. Червенината на хоризонта се сгъстява – какъв покой! Като че ли и ние не се движим. Ако не са вибрациите и буботенето на главния двигател, илюзията ще е истинска. Хоризонтът бавно

потъмнява – червенината му се изцежда в морето. На лодъчна палуба механикът Георгиев гледа залеза.

– Преди години – говоря той и с малка ръка глади четината по лицето си – плавах на „Топаз“. Капитан беше Веселин Георгиев – Фоса. Подхождаме към Равена, на кораба се качи пилот. От дума на дума каза, че и той е комендант далечно плаване. Фоса го пита: „Тогавя защо не плавате?“ Италианецът го огледа: „О, господин капитан, морето е за рибите, а животът на хората е на брега, господин капитан! ...“

Първото пристанище, в което акостира „Христо Ботев“, беше Измир. Като започна разговарването, тръгнах да разгледам града.

В душния следобед минах през площад „Ататюрк“ и стигнах пазара. Пазарът – ориенталска работа: струпана на колички шарена стока; гъмжило от пазарджии; викове; миризми на фенеркепаб, козя пастърма и сирене в тулуп; на силни подправки и запържен лук, на тахан, ванилия, кафе и канела. Този шумен альш-вериш е единствената припряна деятелност на философствувания източен рахат-адам. В гонитбата на мющерия той е стигнал до платформата на две колела и на нея – камари галантерия и кинкалерия; локум, ореховки, шам-фъстък и леблебия. И пресни краставици в трошен лед – показващ една, комшията я грабва, обелва я ловко с ножче, поръсва я със сол – и на, бйите, вземи, дръж, заповядай, буюрун, яж вместо вода.

Спря ме македонец – семкаджия. Човечец, подяден от сиромашия. Панталонът му – посвечен, токовете на кундурите – изядени. Купих си семки и отминах с тягостни мисли: как с моите две-три лири нашенецът ще свърже скъсания канап на своя поминък!...

Дъх на коне и фъшкии ме кара да се огледам. Стигнал съм фйтонджийска пиаца. Фйтонджиите дремят на каприте, а тези, които не дремят, са усетили, че съм чужденец и ме канят: отур бакалъм! Меко возим, кеф работа...

И кафенета, кафенета! Из прохладния им сумрак светка излъскан месингов поднос – с подноса чираците разнасят кафе. Навън измирски дембели са захапали кехлибарените мундщуци на взети под наем наргелета и си разправят масали – кога какво е станало на Тепе баши и как станало: защо и от какво полудяло момчето на Иляз бей, та лудият станал син не на бея, а на бога... Време икиндия! Гюн гечти – денят си отива ... Аллах верди, аллах алдъ – аллах дава, аллах взема... Всичко е от аллаха! ... Тоя живот е кратък, отвъд него няма нищо. Изживей го в рахатлък: каквото е писано да става, ще стане. Затуй стори си кефа,

подслади душа с филджан шекерлия кафе, със стиска ароматен „джебел“...

Крайбрежният булевард „Кемал Ататюрк“ е чиста европейска улица – не като за този град. Пред щаба на НАТО на тринадесет пилона са вдигнали знамената на държавите от военния блок. Четиримата часови с бели каски и бели гети стоят като истукани по ъглите, въоръжени са с малки, като детски играчки, автомати...

Гостилничките по света са тъкмо за посядане на скитосващите в един непознат град. Едно „ахчийско“ щърбо чираче с гъстеещ мъх по горната устна, дошло в Измир преди година-две от селата край Мендерес на градски гичинмек, се изправя до мене. Чирачето чака какво ще му поръчам, за да го до-несе – в очите му пропълзва боязън да не ме изтърве като мющерия и да ида в друга гостилничка. Заръчах си агнешка главичка, плетени чревца на тава и го ударих на живот...

На следващата вечер влязох в барчето „Гондол“ край пристанището. Посетители нямаше. В ъгъла седяха няколко кокони – от онези, дето не пестят червилото, усмивките, дръзките погледи, че и себе си ... Придрънча палец върху дайре, запяха. Патронът им кимна одобрително и докара при мене количка с пет-шест вида риба. Избрах си една – за скара, поръчах и гамбари, донесоха салати, в които лъщяха бистри капки зехтин...

Сиромах човек, колко му трябва? ... Една риба на корама, халба бира, за да плува рибата, две песни за поболяна от мерак душа ... Тръгнах си с добри намерения, сит, но през две къщи пееха. Че по песента, та на втория етаж. Натам ме водеше вито кърпено стълбище.

Българинът е човек, който все гледа да не стане нещо без него, да не изтърве нещо. Що народ си е хващал беля от такова надзъртане в работи, дето не му са работа. И аз вървя към песента – нещо ме тегли нагоре, нещо ме възпира: да не затъна в някоя скандална история, че сетне от мене да останат само едни златни капитански копчета...

Прекрачих прага и през дима от цигарите видях няколко маси и край тях – мрачни бараби, впили мътни погледи в ханъмата, която пееше и танцуваше между масите. По алената ѝ атлазена рокля трептяха сребърни пайети. Когато един пийнал мъж се загледа в тези трептящи пайети, те оживяват и го затоплят отвътре. Тогава жената става нещо повече от жена, а на мъжа друго и не трябва.

Приблужи келнер, придърпа стол, настани ме, тури пред мене бутилка бира и порция варени миди. Докато накусвах мидите, ханъмата застана отпреде ми – смугла и разгорещена, направи плавно движение,

тялото ѝ се изви и изопна като струна, закръгленото коремче хлътна, завъртя се и подскочи: жената хвърляше гюбек!... Усетих как се изчервявам, паетите вече трептяха в самия мене, знаех какво ми трябва и какво не ми трябва... И друго знаех: нищо на този свят не остава безнаказано и човек, тъй или иначе, заплаща кратките мигове на щастие. Извадих десет лири и и ги подадох. Но човекът, който седеше на масата срещу мене, се протегна и аз едва сега го видях – беше нейде на моя възраст, червендалест хубавец с буйна коса и буйни мустаци; от разхлабената яка на ризата му напираше бичи врат – той се протегна, сграбчи парите от ръката ѝ, придърпа жената към себе си и пхна банкнотата дълбоко в пазвата ѝ. Докато я пхаше, аленият атлас се изопна надолу и над него за миг изгряха две малки бледи луни ... Ханъмката му се поклони ниско, аз го гледах – едрото му, черно и алчно око излъчваше възхищение; окото се завъртя; към мен, стрелна ме строго и аз разбрах: човек-будала и вързаното куче го хапе...

На кораба се качи пилотът – възрастен арабин с уморени очи и горчива уста, камериерът му донесе цигари и кафе и докато посърбваше шумно, той подаде команда, започна маневрата за влизане в Порт Саид.

Лека-полека се занареждахме в кервана. Срещу нас излезе китайският кораб „Да ли“ – чистичък и спретнат като средновековен католик-мисионер. Разминахме се с мълчаливо любопитство. Невъзмутимо, слънцето стоеше над хоризонта като уличен „стоп“.

Взех бинокъла: вдясно, върху недостроената вълноломна стена, бе възкачен кораб – над стената стърчаха носът и мачтата му.

– Скъсал е котва и му е отказала машината – каза някой. – При лошо време... Да не ти се случва!

Вътре в бухтата чакаха другите двадесет кораба от кервана, с които трябваше да тръгнем на разсъмване през канала.

Всичко вървеше добре, пилотът заповяда да приспуснат лявата котва – ще се вържем на бочки. Старпомът дублира командата, но лодките на арабите, които трябваше да поемат въжетата, закъсняха и оттук натаък всичко тръгна наопаки. Арабите се туткаха и надаваха викове като всички паникьосани араби, инерцията ни снасяше към съседния кораб, капитанът през зъби извика: „Пълен назад!“ и четвъртият помощник Пелов се хвърли към шамбайна.

Духна вятър, ония от лодките най-после поеха и закачиха едно въже. Почнахме да се обираме по него, поеха и „край“ от кърмата, но в миг натегнатото на бака въже се скъса и изпищя – слава богу, мина без

жертва. Но корабът, въпреки че веригата го укротяваше, се завъртя – подпря ни влекач.

От кърмата обираха възетата бавно и старши помощникът Сашо Данаилов, стиснал микрофона в шепата си, настойчиво подканяше:

– Кърмата! Вира по-весело! По-весело, кърмата! В края на вълноломната стена запалиха фара – светлината му се развя като златна кърпа.

Мина още време.

На края капитанът, накипял от гняв, докрай развалил настроението на всички от мостика, включително и на пилота, заповяда:

– Край на маневрата. Така оставаме. С по три края и шпринг. Постоянна готовност па машината.

В пет сутринта потеглихме. Небето бе светло и прозрачно, Порт Саид – струпан отдясно. Сякаш докато сме спали през нощта, сградите са се приближили до нас – да ни видят и подушат.

В началото на вълноломната стена, като корен на избит кътник, стърчеше фундаментът на паметника на Фердинанд дьо Лесепс. Паметникът липсваше – унищожен е в 1956 година, след отхвърлянето на английското владичество.

Години наред Фердинанд дьо Лесепс е живял с идеята за прокопането на Суецкия канал. Но гласът му – глас в пустиня. Търсил изход – вратите зазидани. Търсил вратички – нямало. На края се откряла една – престолонаследникът Саид.

Двамата се сприятелили. Саид обикнал Лесепс за това, че майсторски варял макарони ... След смъртта на Мохамед Али в 1858 година цъфват бадемите и в двора на Лесепс – започва прокопането. Тогава французинът е на петдесет и три години, беловлас здравеняк със златни очила и златен ланец на жилетката...

Корабът набираше скорост, крайбрежният булевард се проточи – тук-там върху асфалта – сянка, хвърлена от самотна кралска палма. Вляво ръждавеят останките от египетския пасажер „Ел Мекка“, изтеглени при почистването на канала. Пасажерът е потопен в началото на израелската агресия. Нарочно, за да затвори канала.

Докато се озърна, докато мина от единия до другия борд, докато наглася метража на бинокъла, градът се изниза. Пред кораба се опъна синият мокет на канала. Зеленина зарадва окоото ми: спретната зеленчукова градинка. В окуляра на бинокъла нахлу жена с жакет от алено кадифе. Тя се бе навела – силното ѝ бедро изопваше басмата на шалварите. Мъжът до нея – поохлузен. Ако не е аллах и фереджето, помислих

си, трудно се задържа такава жена...

Зеленчуковата градинка остана назад, вляво бе придърпан изваденият от канала танкер „Насър“, целият в ръжда, до него – американският танкер „Обсервър“. Той бил осмият поред в конвоя север–юг. На кърмата му все още се вее флагът, парцалив и изцапан.

Когато го потапят, „Обсервър“ е пълен с жито. Между двата кораба в далечината жълтеят развалините на бомбардирана казарма.

От тук надолу, през всичките сто и шестдесет километра на канала, са водени жестоки боеве. Още стоят укрепленията, бодливите мрежи, противотанковите заграждения. Но оръдията, минометите и войниците ги няма. Пустинният вятър хамсин е почнал да навява и заобля бомбените ями. За първи път не на кино виждах окопи, укрепени с торби пясък – куршумът заорава в пясъка и войникът продължава да живее и да стреля с автомата, ако не го прихлупят отгоре с бомби и снаряди...

Корабът се движеше със седем мили в час, наоколо бе пустиня, туктам като мираж се появяваше оазисче и край него – форт – спомен от англичаните. Растителност комай имаше само по африканския бряг на канала – крастав трънак и баби зъби в пясъка.

Малко преди Исмаилия стърчат заринати в пясъка останки от самолети, танкове и зенитни оръдия, разкрячени с колелета нагоре. От низината Тина вееше пустота и аз си помислих, че трудно достигат силите на човека, за да съхрани илюзиите си, когато наоколо витае смърт.

Ето я и съсипаната, изтърбушена от взривове Исмаилия. Но джамията дори не е одраскана – бяла, с палми наоколо, досущ като сувенир от слонова кост. Подхождахме седемдесет и шестия километър – там бе разрушен нов дворец, персийски стил. Отдалече приличаше на нагриза на вафла, хвърлена в пясъка от разглежено сито дете.

В края на езерото Тимсах се заредиха едноетажни вили – еднакви, скучни, правени без замах и свобода, сякаш някой е колекционирал кибритени кутии. Пред палмите – плажова ивица, извита като парче кора от банан. Отвъд езерото – голо поле и сред него – горяла бойна техника, разбита и зловеща. Тук е ечала канонадата на боеве, млада гъста кръв е изтичала в пясъка и пясъкът под гърчещите се тела е набъбвал в червена лепкава топка...

В Горчивото езеро стояхме няколко часа, изчакахме кервана, който идва от юг. Вдясно над водата стърчаха мачтите на потопения американски кораб „Африкън глен“. Отдалече предната мачта – във формата на буквата „п“ – стърчеше като бесилка.

Отвъд „американеца“, на западния бряг на езерото, е скътано

селцето Фанара. В подножието на планинския масив, сред прашните палми, то едва се забелязваше. Къщите му сякаш не бяха къщи, а огромни недопечени делви, извъртени от бежова глина и наредени по брега да съхнат. Но някой пийнал пришелец е минал оттука и забавлявайки се, ги е чупил една по една...

Насреща Синайските възвишения подозрително се спотайваха. И досега не мога да проумея: как може на толкова неудобен терен да се води война!

Другарят ми от военния флот Михаил Ташев, преживя последната война в Горчивото езеро. Тя започна на 6 октомври и завърши на 22 октомври 1973 година в деветнадесет часа.

След като Суецкият канал бе затворен, кораб „Васил Левски“ остана на котва в Горчивото езеро. Всеки шест месеца екипажът му – в мален състав – се сменяше.

Изпращах Мишо, когато отлиташе от София за Кайро. Групата, с която заминаваше, бе следната: Илия Дечков – шестдесет и осем годишен, стар боцман. Той щеше да бъде комендант на кораба. Главен механик – Начо Колев, шестдесет и осем годишен – Апаш Начо. Георги Стойков – Чичото, шестдесет и четири годишен, бивш началник на пожарна команда. Бай Илия Ермелика – седемдесет и пет годишен, майстор готвач и хлебар. Деля Паруш Вангелов – седемдесет и пет годишен, Паруш Георгиев – шестдесет и пет. И сред тая беловласа младеж – моят Мишо, двадесет и девет годишен, началник на радиостанцията.

Този екипаж остана седем месеца на кораба.

„Васил Левски“ е бил в югоизточната част на Горчивото езеро, срещу Синайските възвишения. Пред него, на два кабелта, имало четири кораба. Вляво от тях – още пет от обратния керван север–юг: френски, немски, норвежки, шведски и един датчанин. Зад тях е „Африкън глен“. На двадесет и първи октомври в единадесет и половина го потапят.

Срещу Фанара на времето била закотвена египетска дълбачка – запалват я още в първия ден на войната. Малко по на юг от нея – още три кораба. В езерото имало четиринадесет кораба с общо – двадесет и осем души екипаж.

Когато започва войната, Мишо държал книга. От съветски автор. Точно се зачел: някакъв луничав малчуган отишъл с дядо си в гората за дърва. Поч-дали да режат, но джагата заяла в дървото. По-гледнали, а – куршум! Старецът снел ушанката си, избърсал потта от челото, взел срязаното олово, поддържал го в старческата грапава шепя и почнал да

разказва...

В този момент Мишо чул канонадата. Да се е вживял чак толкова в разказа – хайде, де! Изхвъркнал навън, гледа – небето замрежено от самолети. Преброил двадесет и девет тройки, поколебал се и решил: тридесет са. Когато самолетите се наредят по тройки, все едно е дали са двадесетт и девет или тридесет...

Часът – два след обед.

Вечерта шестнадесет въртолета стоварват десант на източния бряг на езерото. До сутринта не се върнал никой. Спасява се само един, който по по-грешка пада в езерото. Бил ранен, но успял да се задържи над водата. Полският кораб бил най-близко, оттам пускат лодка, прибират го...

На седемнадесети октомври пада бомба до кораб „Васил Левски“ – от взрива стъклата на филистрините стават на сол. Два самолета се забиват пред кораба.

Поляците подарили на Мишо няколко каси бира и това все пак било утеха... Но бирата свършила, а боевете около моста в северния край на езерото и укрепления бункер вдясно нямали край. С бясна скорост танковете преминавали понтонния мост, а срещу тях пълзели огнените езици на напалма. На два пъти корабните екипажи попадат в „плен“ – ту едната страна завзема източния бряг, ту другата. Провизиите на кораба свършили и войната започнала да дотяга на Мишо...

Дълго ще помня как слушахме по радиото комюникетата за военните действия на този фронт, как коментирахме, загадъчните фрази на телеграфните съобщения. Ефирът гъмжеше, милиони тревожни хора от планетата чакаха пред радиоапаратите. Помня от тези дни и капитан Петко Ташев, бащата на Мишо – преживял живота си на море, общувал най-вече с морето. Човек със суров и тежък нрав, той всяка сутрин идваше в Параходството. Тогава аз чаках кораб „Васил Друмев“, за да тръгна с него за Куба и ние се срещаме по коридорите. Виждах го как влиза от стая в стая с надежда да узнае нещо повече за кораба, около който се води война – и аз се боях да надникна в очите му...

Мишо има морето от баща си. Освен трите години служба във военния фронт, вече петнадесет години плава по океаните. Обиколи света, преживя стачки, военни конфликти, контрареволуции; преживя жестоки урагани и още по-жестока самота. Но Мишо си остана Мишо – не се озлоби, не загрубя душата му. Върна се от Горчивото езеро, постоя две седмици в къщи и пак се качи на кораб, пак нагази голямата вода – този път към Далечния Изток, където бушуваше друга война...

И аз имам морето от баща си. Бях дванадесетгодишен, бяха гладни години и баща ми, видял се в чудо с пет гърла около себе си, тръгна да прави бизнес във Варна с една каруца прясно накосена люцерна. След много рев от моя страна той се съгласи да ме вземе със себе си.

Тръгнахме в полунощ от родното село Левски и сутринта бяхме на варненския понеделничен пазар. Тогава още нямаше товарни таксите и тяхната работа прилежно вършеха частните каруци на задругата „Пренос-превоз“. Люцерната, млада и сочна, се харчеше бързо.

След като баща ми продаде стоката и върза голямата пара, с която щеше да купи две чувалчета ечемичен хляб, реши да се покаже щедър. Впрочем тази нескопосана и сиромашка черта на характера му съм наследил и аз. Той изчезна за малко в навалищата, а като се върна, носеше в груба амбалажна хартия кило кървавица и една бяла франзела. След като хапнахме на бюфета на стария „македонски“ дом, той почерпи себе си с бира, а мене – с квас.

Баща ми се разнежи: люцерната – продадена, детето – сито, и той реши да отиде по-далече:

– Сига шъ ти покажъ мурету!

Представял съм си морето като огромен-огромен вир, обграден с висок бетонен зид. Това, което видях, бе необяснимо: морето лежи на пясъка и не се разлива! ... Смайването ми ще да е било огромно, но тогава не се сетих да изразя възторга си. Правя това едва сега, след двадесет и пет години ... Първата среща с морето ме поразил – и досега изпитвам неясен смут пред него...

На лодъчна палуба, облечен с италианска моряшка фланелка – скъп спомен! – се качва капитан Джери, вторият шурман.

– Величков – викам го аз. – Все се каня да те питам нещо, ама знам ли как ще реагираш?

– Питай – казва примирително той. – Питай.

– Разни завистчии подхвърлят, че като си бил в Етиопия, бил си въртял история с италианка... Не ми е работа, ама разправят, че веднъж с автоматична карабина си изгърмял цял пълнител в някаква стена и си написал с куршумите името си ... Италианката се разнежила, краката й омекнали, но успяла да прошепне: „Синьор Джери, вие сте прекрасен!“ И те целунала ... В уста...

– Зевзеци – обяснява капитан Джери. – Вегетарианци! Аз и като се напия, не залитам! Аз съм от ония юрдечки, които, щом си наквасят

човката, не може да не се окъпят, но се държа! Иначе може да говоря много и да ползвам метафори, но тая история не е тъй ... Не е! И ако искаш да знаеш, имам приятел там, в Масауа. Доктор Делмасо, италианец, специалист вътрешни болести. Някои българи го познават. Беше три-четири години по-млад от мене... Един ден, това е преди петнайсетина години, в Лидото – италианския клуб – стана дума, че ще мръднем навътре в Африка за газели. Нарочихме деня и като дойде, тръгнахме с колата на въпросната италианка, учителка в град Асмара, в планината. Синьорина Джулия, болна на тема лов. Колата ѝ – английски „Лендровер“.

Никакво оръжие нямам. Дадох ми карабина „Беретта“ – като пистолет си хвърля гилзите. Имаше още две хубави карабини. Въобще – ловът заспа!

Синьорина Джулия беше на двайсет и шест-седем години и за разлика от повечето италианки – руса. Убивала тигри и леопарди, тя имаше трофеи за милиони, но тогава не стреля – гърбът ѝ бе наранен, няколко дни преди това се беше обърнала с фиата си.

Пътувахме тримата и спряхме в някакво селце. Негрите познаваха доктора, задържаха го и ни настаниха за ношувки в училщето. Училището – килийна работа, само една стая. Делмасо тръгна по безплатни визити – три часа го нямаше. Ние със синьорина Джулия си правехме впечатление...

Мръкна, туземците стогвиха за доктора един петел. Донесоха го подлютен от силни подправки. Донесоха и червено вино „Албунети“. Хапнахме като хора, дойде време за лягане...

Адска горещина. Излизам навън, те ме спират. Едно небе, едни звезди – тука ще става нещо!... Легнах в джипа на леглото на Джулия – уж меко и удобно, пък не те унася, за жена напомня...

След малко идва докторът, вика ме. Аз: „Абе италианци хора сте, пък и знам що за птица си, сигурно ти е приятелка.“ „Кой, тя ли?... Ха!“ „Що, да не е дефектна?“ „Не е!“ „Тогава?“ „На мене ми се живее, синьор Джери, а тя след една любовна нощ ще ме застреля, ако не се оже-ня за нея.“

Върнах се извиних ѝ се: „Синьорина Джулия тъй и тъй ...“ Осъмнахме.

В ранни зори потеглихме. Тук лов, там лов – видях как в пещери живеят хора. Получовешки същества. Италианката слезе да снима с фотокамера, направи няколко крачки към най-близката пещера – Делмасо отвори вратата на джипа и пребара карабината...

Тръгнахме за газели, а се върнахме с два заека. На края стреляхме с

доктора по един камък. Първо той – добре! След него – моя милост. Подбрах камъка, търкалях го надолу. Очите на Джулия блестяха – тя уважаваше оръжието!...

На лодъчна палуба се качва още един – морякът Владо Ломски, подрежда пейките на лятното кино. Тази вечер ще въртим „Фанфан Лалето“ с Жерар Филип. За девети път през рейса. Знаем го наизуст. В началото по време на прожекциите го коментирахме, сега суфлираме на героите. Джина Ло-лобриджида е млада, сочна. Хем предизвикателна, хем невинна... На началство и сега трудно се отказва, а тя удря шамар на краля! ... Уж е кино, но впечатлението е потресавашо.

– Владо – подпитва с наслаждение капитан Джери. Подпитва, за да чуя аз. – Я кажи, защо се изсели учителката от вашето село?

– Казвал съм ти защо.

– Пак кажи.

– До четвърто отделение – признава си Владо – не можех да пиша цифрата осем.

– Как я пишеше?

– Никак. Карах другарчето ми да я пише, като правехме контролно. Въобще бях голяма дупка по аритметика.

Владо решава, че е ликвидирал въпроса, но ние се двоумим – как може да се оправи човек в живота без аритметиката, комай стана все обратното. Той разбира, че изпадаме в неудобство и преди да си тръгне, отегчен от примитивното ни мислене, дообяснява:

– Аритметиката е едно, достойнството друго. Когато ме биеше другарката с големия пергел или линеала, не ме беше яд, търпях. Но ме хващаше за лявото ухо, почваше да ми обяснява задачата и пишеше с тебешир по стриганата ми глава! Обидно е, ще знаеш... След такъв урок вечер ми се отваряше работа. Я оградата й ще съборя, я прозорците ще изпочупя...

– Че как изкара седми клас?

– Как!... По всеки предмет научавах един урок. Например по естествознание знаех урока за австралийската птица киви. Учителят ме дига: „Знаеш ли си урока?“ „Тц“. „Кво знаеш?“ „За австралийската птица киви“. „Сядай, три!“ Златен учител.

– Що ли му се чудя – бута ме с пръст капитан Джери. – Някои със същия номер по два университета завършват... Ааах, романтика! Когато трябваше да уча, тръгнах моряк да ставам. Нямах ли за мене голям пергел, нямах ли?...

Йорданският град Акаба е на половин миля от котвеното ни място. Отляво, на миля е израелският град Елат. Границата между двете държави е пред нас – гранична бразда лъкатуши в падината като змия.

От два месеца чакаме ред за разговорване и на всички дотежа. Когато гребният винт не се върти, животът на кораба дотежава. Залисваме се с риболов. Често около кораба се навъртат акули – видът им буди злобен страх и отвращение. Боцманът Янко направи специална кука, вързахме я със стоманена проволка, набучихме на нея парче месо, но акулите не и обръщат внимание, те търсят жива мръвка...

Често на чепаре излиза риба-сабя, нещо подобно на черноморския зарган, само че много по-едра и много по-хищна. Излиза и едър паламуд. Той налита като торпедо, захвапва куката със стръвта и се стрелва към дълбините – тук е много дълбоко, котвата едва задържа кораба, а са хвърлени седем ключа на вода, т.е. сто седемдесет и пет метра корабна верига, – къса месината, съпротивява се отчаяно. Вчера едно такова парче ме измъчи. Десет минути се борихме, докато го изкарам на повърхността. Кордата нарязва пръстите ми, но след като и двамата се измокрихме, го довлякох до парадния трап – през борда бе невъзможно да го прехвърля. На трапа чакаше третият помощник-капитан Кольо Дързев, той го извади с ръце – тежко, хищно, красиво добиче. Веднага се фотографияхме – за внуците!

Надвечер внезапно духна кафявият африкански вятър хамсин. Видимостта падна, слънцето се скри, водата стана черна и неспокойна около бордовете. В нея, като огромни теменуги, се люлееха виолетови медузи.

В енциклопедията за хамсина е отбелязано: „Пустинен вятър, който духа край бреговете на Африка при атмосферни депресии над Средиземно море, особено през пролетта. Той носи много пясък и прах, който силно понижава видимостта и затруднява дишането. Хамсин духа непрекъснато около петдесет дни.“

Когато дойдохме в началото на май, заварихме кораби, които чакаха от първите дни на март. Пристанището изнемогва, освен от малкото кейови места, и от липса на докери. Тази професия от ден на ден става все по-дефицитна, и изглежда, че трябва да се преориентираме... Мина май, стана юни, почнаха горещините. Температурата през деня надхвърля четиридесет градуса.

Няколко пъти излязах в града. Лодката, която ме отвеждаше, пърпори като чайник, моторът ѝ почва да кашля, задъхва се, на края спира от изнемога. Наоколо обикаляше мощният катер на граничната служба

със зачохлена картучница. Оглеждаше ни мълчаливо и безучастно, но и аз не му оставах дължен – първех се под жестокото слънце и не му обръщах внимание. Все пак стигаме някак до брега, макар и за час и половина.

Акаба – типичен арабски град, ме посрещаше с безразличие. Слънчасал, озъртах се за сянка. Каква ти сянка! ... Тук-там се мерне тънкоствола проскубана ива, уродлив кипарис, палма или хининово дърво. Спирях обикновено под навеса на родилното отделение. Пред вратата му дни наред чакаше възрастна йорданка в напреднала бременност. Мъжът ѝ, оклюмал арабин по потник, но с бомбе, седеше в краката ѝ, съчувствуваше ѝ. По алеята минаваше момиче без мандил – младите вече не крият лицата си. Походката му бе флегматична и мамеща – проследявах я с достойнство.

Отивах на пазара. Стоката там – зеленчук, стар нахут, портокали, овнешки бутове. Направо на земята, струпали накуп, овчи глави. По тях се лепят мухи, чернеят се отдалече, сякаш главите са отъркаляни в печен сусам. До главите седи продавачът – старец, наметнат с хата икал, националното наметало за мъже: бял ръченик и черен дебел шнур отгоре върху темето. Мухите кацаха по лицето на стареца, но той дори не си правеше труда да ги пъди...

По радиоуредбата ревяше ходжата, ехото от гласа му се удряше в нажежените кафявосиви скали, опарваше се в тях и като мъртва пеперуда плавно падаше на площада, точно в нозете ми. Поглеждах часовника си и влизах в близката бакалия да пия лимонада „Севънъп“. Пепел и прах се носеше във въздуха. В два часа се връщах на пристанището, седях в лодката, но лодкарят все не идваше навреме. Чаках до посиняване. На няколко метра се приближаваше огромна пепелявосива акула – водеха я три рибки-лоцмани. Отвратителните и очи се впивах в сърцето ми. Връщах се на кораба смазан и омерзан.

Съгласно план-графика трябваше да сме посетили още пет пристанища, да сме оставили стоката за тях и вече да разтоварваме в Сайгон. Сайгон се отдалечи с два месеца.

Почна да омръзва и риболовът през свободното време. А около кораба, в прозрачната вода, все така се стрелкаха риби с мощни тела, захапваха стоманените куки. Сред този нажежен ад, техните гърчове за живот още повече ни настървяваха, но не разпалваха в нас философската страст на рибаря...

Залисвал съм се с риболов в залива Бакбо и в Червената река по време на офанзивата; във водите на Караибско море и лагуната Патус в

Южна Америка; във фиордите на Шанхай, в Жълто море срещу Нампо; чепарувал съм пред Аден, по бреговете на североизточна Кения, в Северно море. Хващал съм странни риби с отровни шипове и перки, с различна големина и окраска – уникални създания, непознати в нашите морета и това е било отдых и забрава. Но ожесточението, с което ловяхме риба в Акабския залив, няма да забравя никога. Привечер палубата димеше от кръвта на изтърбушените биещи се риби и ние още повече освирепяхме...

Играем табла с боцмана Кольо Добрев. Зар не ми иде, а той хвърля, каквото му трябва. Съпротивявам се на яда и завистта – ям се отвътре. Пред каютата минава четвъртият помощник Милчо Вазов, фамилиарничи:

– Кой бие?

– Що питаш – смее се Добрев. – То се знае.

– На тия, дето не им върви на зар, в любовта не им върви – извиквам аз.

Вазов се връща, застава на вратата и казва:

– Тези, на които им върви в любовта, са на брега...

Добрев е деликатен човек, опира лакти на масата, разказва:

– Преди двацет и седем години получаваме кораба „Вапцаров“ от едно градче Темис, на петнайсет мили от Анверс, по реката Шелда. Един месец се мотахме по получаването, след това отидохме да товарим в Анверс. Товарехме катанка – арматурно желязо. Капитанът каза, че с нас ще пътува и една българка, учителка там – прибира се в полога... Бяхме ергени тогаз и трябва да ти кажа, че се върнахме с по едно тесте цветни картички – сам разбираш...

Качи се пасажерката на кораба, гледаме – не важи. Мръкне ли, всеки се пуска в живота. Даскалицата насам-натам – соло!

Тръгнахме на първи август. Един ден, два дена – никой не й обръща внимание. Ние сме под впечатлението на Анверс. Белгийките общо взето са грозни, но тук-там за беда ще се мерне някое рижо северно зверче, после години наред припламва като светулка пред очите ти ... Нейсе, в този живот не може да се мине метър с гола девятка!

Обаче на шестия-седмия ден ... А, тя била хубава, бе! Охо, тя е даже красива!... Апапите като екскурзоводи почнаха да я посещават в корабоплаването... Сkochиха всички – по два пъти на ден се бръснат, с вратовръзки тръгнаха по палубата! Въобще екипажът се развали. Това, жената, е дяволска работа.

Някъде в Средиземно море почнахме да потягаме кораба. Боцманът

Паруш ми вика: „Кольо, ти си по-лекичък, я се качи на мачтата да сменяш фалината!“ Качвам се аз, той отдолу – чака. Аз държа единия край на въжето, той – другия. А едно хубаво време, един лазур – свят да ти се завие! Също като на цветен телевизор ... Прекарах фалината и поглеждам към летния мостик, я има десет метра, я няма. И какво виждам?!... Пасажерката се опънала, евин плаж прави...

Тогава светът не беше разголен като сега и жената правеше впечатление. Замръзнах, ти казвам, на камък станах... Де гиди пушка бойлия, де гиди сабя френгия!... По едно време Паруш стоя, стоя, пък почна: „Кольо! ...“ Мълча, защото ако се обадя – оная ще се сепне – гола жена, колко ѝ е! „Кольо! ...“ – вика пак Паруш, реве и блъска с крак по мачтата. Псува на турски. Слизам долу, той налита с юмурици... „Абе, боцмане, как да се обадя! Пасажерката се пече на летния мостик!“ Ръката му увисна във въздуха: „Не думай, бе!...“ Докато стигнем Варна – грозна ли?! – мале мила, прекрасна жена и всичко си ѝ беше на място. И при това учителка...

Усетих насън, че ходът на кораба намаля и се събудих. Плиснах две шепи вода на лицето си и се качих на мостика – от морето, обвито в пара, изскочи Аден, пръснат в подножието на няколко хълма.

Като крило на чайка се бялна входният фар върху ниската вълноломна стена, а зад нея – закотвените кораби и влекачи сякаш се размърдаха. Белнаха се и пристанищните сгради и между тях – зеленина, необичайно рязка като на гоблен. Корабите разтоварваха на шалани, стояха чинно, сякаш крави, които в момента доят.

Аден, както и повечето пристанищни градове по света, впечатлява с крайбрежната си улица. На нея са наредени по-хубавите сгради, зад тях са скрити по-бедните, и най на края – нищетата, плъзнала като нелечима екзема по баирите.

Отвсякъде прелитаха гарвани, едри и кресливи. Горе на хълма стърчеше древна часовникова кула. Циферблатите бяха отдавна избити – отдалече тъмните кръгове приличаха на изкълвани от същите тези гарвани очи...

Казват, че Йемен има две годишни времена – горещо и отвратително горещо. Ние попаднахме тук през последните дни на юни, в разгара на втория сезон. Въпреки това метнах фотоапарата на рамо и тръгнах за града...

Лодката, която ни отвеждаше към пасажерския кей, бе стара, прогнила – под дъските на подовата ѝ обшивка шльокаше мазна миризлива

вода. Дъх на нефта, риба и тиня мъчеше обонянието ми. Рулевиът – възрастен арабин с шапчица като калпаче на желъд, сух и черен. Предложих му цигара, отказа.

Докато прекосяха кея, после пристанищния двор, докато полицаите огледаха паспорта ми, а след туй – мене, възврях. Някой казваше, че арабите любезничат така: „Погиш ли се добре?“, което значи: „Добре ли си?“ Бях вир вода, значи – отлично и за завиждане...

Хлътнах в първото прохладно място, бара на хотел „Амбасадор“. След като пресуших бутилка ледена бира и дойдох малко на себе си, огледах се. На съседните маси седяха араби с каносани коси и лениво ме наблюдаваха. Едва сега забелязах, че и на моята маса седи човек. Беше на средна възраст, под прошареното му мустаче се показваше златно зъбче, поставено повече за красота... Върху пъстрата му пола лежеше лакиран бастун, което подсказваше, че човекът надвива на масрафа си...

По терасата на бара в лъскав фрак и с банкерска походка се разхождаше огромен гарван. Навремени спираше, размишляваше, сякаш се вслушваше в гласа на спокойната си съвест, после извиваше мощна шия, поглеждаше ме уж случайно и кимваше: „Излез де, излез да се разберем!“ Аз съм кротък човек, но едва издържах такова предизвикателство. И за да не гледам натам, заляпах рафтовете за напитки. На лавиците бяха наредени няколко бутилки истинско шампанско. До тях – рекламна статуетка на фирмата на прочутия коняк „Курвоазие“: корсиканецът Наполеон Бонапарт на бял кон, попрегърбен под тежестта на мрачната си императорска шапка. Конят беше зъл и умислен.

Погледът ми спря на неочаквана графика, единствената в заведението. Графиката – смесена техника, изобразяваше мулатка. Печал и ласка тлееше в очите на момичето. От лицето лъхаше красота, която бързо, за няколко години ще се стопи в тази вечна жегата. Затова очите търсеха алчната усмивка на някой строен мулат, в краен случай може и бял мъж – поне да се замени красотата за хляб...

Отидох да си наплискам лицето с вода. Стените на тоалетната бяха нашарени от надписи, както понякога става и у нас. Но тъй като не знаех арабски, пропуснах да науча няколко сентенции за живота... И за кой ли път се убедих, че незнаенето на езици не носи нищо хубаво на човека.

Когато се върнах на масата, арабинът ми довери, че е собственик на зеленчукова градина, че вади от нея няколко реколти през годината и си гледа рахатлъка. Неочаквано, след като разбра, че съм моряк, ми предложи момичета и аз се надигнах – извиних му се, че нямам време...

Арабинът ми се усмихна съжалително.

Прекосих улицата и се качих на последния етаж на хотел „26-ти септември“. От закритата прохладна тераса пред мен се разкри панорамата на залива. Долу, до самото море, върху покрива на една сграда се вееше флагът на „Бритиш петролийн кмпани“ – бяло знаме със зелен кръг за фон на буквите „БП“.

Сградата бе типично мисионерска – десетки такива сгради съм виждал в Латинска Америка, Африка и Азия, навсякъде, където белият господар е имал освен другото, и амбицията да изяви себе си. Тя беше бяла, с небесносини прозорци и стълби, чиста и спретната като медицинска сестра. Независимо че бе стара, тя респектиреше: навън е адска горещина, а вътре в нея – прохладно от климатичната инсталация и вентилаторите с програмни устройства. Навън е глад и нищета, а вътре блести махагон и колосана белота и единствената влага тук е потта по чашите, пълни с леден ананасов сок. Отляво е сградата на някакво посолство. Над ламаринения покрив е направен чардак от тръстика, за да поема слънчевите лъчи и да държи прохлада. Докато зяпах покрива, от трънката изскочи заек: в сянката се мярна млада жена в бикини. Бронзовото и тяло проблясна за миг и аз се ококорих. Предположих, че е посланичката, но веднага се отказах от предположението и реших че трябва да имам по-широк поглед върху нещата: така обобщих – секретарката е. И си отдъхнах. Обобщенията се правят за това, да си отдъхваме...

Вляво, под мене се белееше училищно игрище. Вресливи деца с бели фланелки и жълти гашета играеха футбол. В непоносимата жега те играеха с истинска спортна страст, на която може да завиди всеки наш отбор, и на терена нозете, ръцете, главите им, омесени в играта, приличаха на движещи се точки и тирета.

Когато излязох, пред входа чакаше микробусът на съветските специалисти, които живеят в хотела.

През стъклото се мярна лицето на северна красавица. В скута и – прощъпулниче, синеоко и пухкаво като ангелче от барокова картина. Нещо стегна гърлото ми: и аз имам деца, които растат без мене и които не познавам добре...

Свечеряваше, аз вървах към пристанището по крайбрежния булевард. Сградата на Бритиш кмпани се смали и потули отдира ми, гледах към кораб „Христо Ботев“ – най-хубавия в залива, и мечтаех да вляза в каютата си, където климатичната инсталация поддържа само двадесет и два градуса, да взема студен душ и да легна. Но знае ли човек какво го очаква? Насреща се зададе млада жена, типична арабкиня с млечна кожа

и гарванови очи, с гъвкаво и силно тяло. Мандилът и бе вдигнат – не само заради жегата. В погледа и имаше нещо дръзко и непокорно. Срещнахме очи, между нас оставаха седем-осем метра. Вървахме едни срещу друг и на мен ми се стори, че в крайчеца на тъмните и черничевии устни трепна усмивка, предназначена за мен!... Но лицето на жената отведнъж се промени, по него сякаш премина сянка, закачката изчезна от устните, очите станаха строги и нещастни. С плавно движение жената свали мандила, забули се, ние се разминахме и аз усетих топлия шум на кръвта в ушите си; драскането в пресъхналото гърло.

Когато слязох на пристанището, бе вече тъмно, аз мислех за жената и се присмях горчиво на себе си: ето, тя ме призна за истински мъж и скри лицето си!... И докато стоях загледан в морето, докато чаках лодката, аз се усещах нещастен не за друго, а за това, че в мен напирала ласки, които нямаше на кого да дам... Долових на метър от себе си шепот и тогава видях човека върху зида. Беше сравнително млад, с очила и тясно лице, с бяла роба и бяла шапчица. Човекът общуваше с бога в този вечерен час, но в начина, по който го правеше, имаше нещо фамилиарно и нахално. Навремени той с рязък замах бършеше потта от челото си и наоколо хвърчаха пръски...

След седем месеца, когато се върнахме отново в Аден, аз все се надявах, че ще срещна онази дръзка и хубава жена – може би защото още помнех лицето и. Беше средата на ноември, беше горещина и аз едва се дотъртрих до плажа. Малък плаж, почти занемарен, съблекалните – полусрутени. Разкъсани бяха и мрежите срещу акулите – само тук-там стърчеше по някоя стоманена релса, обрасла в миди и водорасли. Плувах и все се озъртах, все ми се привиждаха тъмни сенки под водата... На края се замъкнах в моряшкия клуб.

В моряшкия клуб имаше студена китайска бира, поръчах си и пържени картопки – в краката ми се мотаеха десетина шарени котета. Беше петък, неделята на арабите, градът – опустял и след като имах пълна чиния с топли пържени картопки, а котетата – добър апетит, можехме да поддържаме компания...

В ранното утро пустинята все пак се понасяше. След половин час всичко наколо щеше да се нажежи и делтата на Абиджан, в която навлизахме, да се превърне в паст на чудовище. Отдясно синееше океанът, а отляво се поклашаха стръкчета суха трева, оцелели сред белите брашнени пясъци. По пътя срещаме измършавели жени и деца: жените – омотани в черни фереджета, децата – голи и ококорени. Те водеха проскубани дребни магарета, върху магаретата – вързани с връв ръждявали

газени тенекии, в които клокаше мътна кафява вода, гребана направо от реката. Жените идеха за водата отдалече и отиваха с нея надалече – там, където стануваха все още неукротените бедуински племена. Тази вода щеше да поддържа живота в изсушените човешки тела, с нея щяха да забъркват тесто и да залъгват стомах...

През шестнадесети век тази пустиня е била завладяна от Османската империя и скоро след това се превръща в зловеща каторга, по-зловеща и от Диарбекир. И ето, до наши дни тук е останало едно име на малка пресъхваща рекичка – Вади Булгар. И една легенда за българин, заточен тук.

Голямо сърце ще е имал този наш балканджия-знахар, за да съхрани човешкото у себе си сред тази безпощадна пустиня, за да тръгне да лекува децата и камилите на бедуините.

Жестоката природа – ако на няколко години през юли или август капне за секунди дъжд, пак е добре. Дори единствените реки тук – Вади Бана и Вади Хасан, текат само няколко месеца. Йемен е държава без железници и без петрол. Арабска държава без петрол е нищо. Нажежени пясъци, змии и скорпиони. Преди да затворят Суецкия канал, Аден е зареждал с вода и гориво над седем хиляди кораба годишно. Сега, след отварянето на канала, едва петстотин. Преди тук се е въртяла търговия на дребно и на едро, текло е злато, сега и не капе.

Когато пътувах през пустинята от Аден за Джаар, аз вече знаех, че в делтата на Абиджан работят над триста българи, които ще прекарат вода в пустинята и дори ще напояват на първо време сто и осемдесет хиляди декара земя!

Срещнах се с тези българи. Те ставаха след полунощ и булдозерите им реваха. Истински мъченици, те работеха с маски, защото скоро след съмването почваше пясъчна буря и въздухът побеляваше като мляко. Този прах, който разяждаше очите и дробовете, се набиваше в маслени филтри на бул-дозерите, мъчеше и хората, и машините.

През деня, когато разглеждах Кампата, където живеят нашите българи, се натъкнах на нещо, което виждах за първи път: лястовичите гнезда в банановите храсти не бяха прикрепени към клончетата, а висяха па много нежни, но здрави връвчици. Пазачът на лагера, добродушният Наги, бе препасал ръждясала манлихера. Той се гордееше с оръжието си и след като се фотографирахме, веднага станахме приятели. Наги се подхилваше с беззъба уста и ми обясняваше, че лястовичката е птица умна и прави гнездото си на връвчица и с вход отдолу, за да не могат змиите да влизат вътре. Мимоходом той ме запозна с една

осемнадесетгодишна старица, която имаше вече седем деца – да и са живи и здрави! Докато тя прекосяваше двора, аз си помислих с тъга и за нашите българи, за физическите и морални страдания, които понасят – тук дори получаването на писма е проблем!... Зная, че не е справедливо да ги съдя, но мнозина от тях говореха само за спестяване на долари, с които ще си купят „Лада“, и аз се питах: струва ли такава цена една кола, на която, освен другото, ще бъдеш и роб!... В събота съпругата ще излезе с кофа сапунада пред жилищния блок, съседите ще гледат завистливо от балконите на кухните, а в неделя собствениците ще се качат в измитата кола и ще отидат до близкия язовир...

А ние защо плаваме? Защо загърбваме дом и поемаме в морето, а там вибрациите и буботенето на главния двигател на кораба отнемат съня ни, утечният ток разсипва нервите – една котка полудява и умира на кораба за седмица, но човекът държи... Защо наистина плаваме? Времето на конквистадорите и откривателите на нови земи отдавна е минало. Както се казва: някога е имало дървени кораби и железни моряци, а сега корабите са железни – моряците дървени ... За какво се давим месеци наред? Само, защото хлябът на сушата не ни се услажда ли, или търсим онова възрождение на душата, което само морето дава?...

Веднъж отивахме за Канарските острови. Третият помощник капитан на кораб „Вежен“ Сашо Андреев ни покани на рожден ден. В полунощ, след като се освободи от вахта, се събрахме в неговата каюта. На масата – бутилка уиски, купичка лед, кутия с кешу. Забелязал съм, че в подобни случаи винаги забравяме за какво сме се събрали и ако е за веселба, завършваше тъжно, ако е по тъжен повод, на края се развеселяваме ... Национална черта ни е, когато се съберем на маса, да говорим за работа и неуправии...

От дума на дума, сме нагазили в дълбока вода: кой как си харчи парите, които получава зад граница? ... Един, истински „куку“, обикалял музеите; втори се запива, где му падне; трети търчи по магазините с „домашния“ списък на жена си; четвърти пести за лека кола – сега върви пеш и не дава стотинка за такси, та след туй да се вози...

– Аз съм от дълги години домакин на кораб – казва Минчо Бичинов и хвърля зърно кешу в устата си. – Аз давам парите, като стигнем пристанище. На края оформям валутното сведение за пред митницата, вписвам в него закупената стока. И какво излиза, моля ви се, като хвърлиш едно око на листа? От горе до долу: дамско палто велурено, дамски ботуши лачени, дамски обувки – два чифта, дамски блузи и т.н. След това следва – детски роклички, детски блузки, обувчици. И най-накрай –

един чифт мъжки джапанки. И каква стана тя! Дам, дам, дам, дам; дец, дец, дец, дец и... на татко – джапанки...

– Валутата се дава на моряка – казва старпомът Вълков, – за да се усети човек зад граница. Един филм да гледа, една бира да пие...

– Баща ми, капитан Андрей Жеков – обажда се Сашо, – казваше тъй: „Морякът не пътува, за да купува, а купува, защото пътува!“

– Аз съм изчислявал – намесва се главният механик Такев. – За един долар, който получаваме, всеки от нас изгърпява от три хиляди и осемстотин до четири хиляди заклащания на кораба при нищо и никакво вълнение от пет бала...

– Не може да бъде – сопвам се аз.

– Толкова. Едно пълно заклащане на кораба от ляво на дясно и пак наляво трае шест и половина секунди-седем. Сам смятай! А ако корабът е натоварен с руда?...

– Така е – казва Бичннов, – но да си довърша приказката. Жребият на моряшката жена е тежък. Тя върти къщата, отглежда децата, понякога се усеща вдовица при жив мъж ... Моряшката жена е героиня. Но има едни „панделки“, които си мислят, че като се омъжат за моряк, само вносно, бельо за пред хора, ще носят... Един моряк се върнал веднъж без куфарите в къщи и там, нали са свикнали да го гледат все в ръцете, се объркали. Жена му се взряла в него: „Яаа, те очите ти били сини бе!...“

Смеем се. Огънят, лизнал плевника на съседа, надува на смях...

– Преди години – разказва Кольо Добрев, – плавах с „България“. Капитан беше Иван Станчев, старпом – Любен Генев, трети помощник – Кулински, все асове. Разтоварвахме тютюн в Александрия и тръгнахме за Мон Флаконе на ремонт. Преди да тръгнем на път, у нас имаше голям католически процес. Не помня точно за какво, но тогава се вадиха на показ доста кирливи ризи на „светци“. По този случай твоят тогавашен колега се престара – с негова помощ направихме агиттабло дълго три метра, закачихме го пред салета. На карикатурите – пияни попове с калимявки, големи кореми и тежки кръстове на дебелите шии. Около светците – гърдести весели монахини със смирени погледи...

В Мон Флаконе полицията ни даде паса, един ден излязохме, втори ден – градчето чисто, хубаво и шарено като на картичка. За нас работа.

Обаче на кораба почнаха да идват разни костюмирани италианци, да се заглеждат в таблото. На края пристигнаха две кюрета – белички, с розови бузки. С малко въображение може да се приеме, че приличаха на нашите от таблото... На другия ден дойде един от полицията: „Господин капитан, вика на Станчев, ако обичате да ми дадете паспортите и пасата за справка.“ „Готово.“ Събра ги оня, тури ги в чантата си и каза: „Господин капитан, от днес вашите хора нямат право да стъпват на територията на града.“ „Защо?“ – Никой не дава обяснение. На кея – четири-петима полицаи, а ни предстои три месеца ремонт...

На някои от нашите след две-три седмици почнаха да избиват клепаните... Имахме един Хран Папазян, моряк. Отива при барото: „Другарю капитан, много ме боли мъдрецът, трета нощ не съм спал.“ Ура-гута, тъй-ти, онъй-ти, извикаха полицаи и с две ченгета тръгнаха за зъболекаря. Отиват в частна клиника – чакалнята претъпкана. Сядат, чакат. Полицаите взели от масичката по едно списание, зачели се – има страни, в които и полицаите четат списания ... Хран туй чака – драснал и право при Мама Сан ... Усещат се ония – тук моряк, там моряк и право при „червения фенер“... Хран точно платил и ще влиза... Хващат го за яката и – на кораба...

Първата тропическа депресия преживях на кораб „Васил Друмев“ в Сарагосово море. Беше полунощ, когато Корсара застана на вратата на каютата ми, усмихна се и каза:

– Честито, родила се е преди два часа! Депресията се зараждаше в Мексиканския залив и беше все още стационарна. Обикновено тръгва на североизток – североизток беше точно към нас.

Чакахме. Следващата прогноза за времето щеше да реши по-нататъшните действия на капитана. Радистът Баев я прие в два часа след

полунощ, корабно време.

„Вашингтон. Метереологичната служба заповядва специални метеоропорти до всички кораби в Мексиканския залив. Тропическа депресия с център средата на пътя Мерида – Веракрус в залива Кампече в 1200 часа по Гринвич. Придвижва се на североизток и се проявява като съвсем необичайна.“

По-късно се качих на мостика, излязох на крилото му, постоях в тъмнината – времето беше подозрително тихо. Върнах се в радиостанцията, Баев ми посочи дневника:

„Гвателупа Радио. Следното съобщение е прието от кораб «Стела Ригел» в 19.00 часа по Гринвич: «Приех радиograma от кораб «Атлантик интерпит» – на позиция 16 градуса 04 минути норд, 63 градуса 44 минути вест, старши помощникът изчезна.» Моля всички кораби, плаващи в района, да повишат своята бдителност и да контактуват с Гвателупа Радио.“

Оставих дневника, поколебах се:

– Ще го намерят ли?

– Едва ли. Сутринта са открили, че го няма. Кога е паднал в океана, бог знае!...

След един месец, на връщане от Куба ни люля ураганът „Алма“. Обикновено кръщават ураганите с женски имена, въпреки че се срещат и добри жени. „Алма“ се зароди югоизточно от нас. Ето неговото развитие:

„Предупреждение! Тропическа депресия източно от Антилите, приблизително на 500 мили източно от Тринидад в 18,00 часа по Гринвич. Придвижва се в западна посока. Сила на вятъра – 50 мили в час.“

„Тропически щорм «Алма», 19.00 часа по Гринвич. Щормовият център – локализиран. Придвижва се с 60 мили в час – посока 270 градуса. Максимална сила на вятъра – 80 мили.“

В следващите дни ураганът се придвижи на северозапад, мина над Флорида, Джорджия и Каролина. Силата на вятъра достигна сто мили. Ние бягахме на юг.

Още две радиোগрами от това време:

„Майями. От американската брегова охрана, 20.00 часа по Гринвич. 374 футов (около 113 метра) моторен танкер «Сатурн» не е контактувал от десет дни. Корабът има сив корпус, бяла надстройка. На борда си има двадесет души. Отплавал е от Порт Артур – Тексас и е предвиждал да спре за гориво и вода в Норфолк преди три дни. Корабите, плаващи в този район, да докладват всичко, което буди съмнение по този повод на

американската брегова охрана в Нови Орлеан.“

„Сан Хуан Радио. До всички кораби в Южно Караибско море. Кораб «Мареген» е заседнал на Пунта Галинас – Колумбия. Корабите, минаващи транзитно през района, се умоляват да поддържат връзка с обекта и да оказват помощ, ако е възможно. Сан Хуан – Порто Рико.“

След време, на път от Южноафриканската република за Мадагаскар, корабният готвач Ламбо ми разказа как преживял циклон.

– Първият ми кораб – почна той, – е „Атлас“. Сега се казва „Богдан“. Комендант му беше Прокопиев, старпом – сегашният ни капитан Симеон Младенов.

Товарът беше за Япония. На седми октомври тръгнахме.

Черно море ни посрещна бурно. На времето служих моряк, но тогава драйфах като коте. Един от камериерите, зевзекът му със зевзек, ми вика: „Петков, за да не ставаш мезе за другите и да не драйфах, като вървиш по палубата, свиркай си.“

Свирках цял ден.

След Босфора си обръснах главата, да се сгъсти косъмът. Джумбуш работа! От трийсет и трима души екипаж не се острига само старшият команден състав.

В Порт Саид слязохме – голям топлик. Който имаше таке, си го сложи. Тия, дето нямаме, светим като фенери. Само дечурлигата не ни взеха за пандизчии – още щом се показахме на портала на пристанището, ни наобиколиха да просят цигари. Ще знаеш: детето лъчи хората на добри и лоши, а не на привилегировани и непривилегировани. Аз си купих една камила-сувенир. И досега жената я реди в хола.

В Червено море – адски топлик. До Аден спяхме на палубата. Сутрин от лицата ни се ронеше сол. От Аден до Сингапур Индийският океан беше хубав, времето – гладко. В Сингапур контролата ни предупреди, че гарантира живота ни до шест вечерта...

Оцеляхме, което си е.

След това – Южнокитайско море. Осем дни буря, осем дни ни дра. Имахме фелдшер на кораба – толкова се уплаши, че се затвори в каютата си и осем дни не пика. Надува се, надува се, и накрая получи натравяне. Като пристигнахме в Кобе, реве: „Другарю капитан, имам една къща, ще я продам и ще си платя билета, трябва да се върна в България със самолет!“

От Йокохоама товарихме за Румъния – специална ламарина за консерви. Товареха ни бавно, след всеки ред правеха снимки – документ за качествена работа.

Тръгнахме за Констанца.

На двайсети декември попаднахме на циклон в Бенгалския залив. Хукнахме да бягаме, но ни настигна. „Атлас“ е със задна надстройка. Само мостикът му е в средата, отдалече прилича на буквата „Г“. Там е и радиостанцията.

Адска буря, аз – в кухнята. Всичко заключихме, навързахме тенджерите, дадохме на хората суха храна и се събрахме в моряшкия салет. Не ни беше до ядене. Пред гибелта си човек губи апетит...

Тези, които бяха на командния мостик, останаха там. Предадох по парлангото: да се задроят филистрините и вратите, никой да не се показва навън. „Атлас“ е много стабилен кораб.

Времето се влошаваше, корабът почна да се лашка и да ляга наляво и надясно, да се забива с носа. И по-старите моряци почнаха да се умислят. С нас пътуваше и жената на капитана – тя стоеше сама в каютата си.

На двайсет и първи беше най-страшното. След това се убедихме, на палубата жезла като ръката ми – Ламбо е пълен, заголва лакъта си, ръката му е дебела като женско бедро – вълните са ги рязали като халва. Спасителните лодки се откъснаха от лодбалките и изчезнаха в океана. Връзката с мостика се прекъсна. Спря и токът. Стана зловещо.

Така минаха пет-шест часа. През нощта вече нервите почнаха да не издържат, всеки отиде при най-близкия си приятел и си чака смъртта. Направо си чака смъртта.

Към полунощ се чуха неистови писъци – беше главният готвач Роглев: „Оле, децата ми! Къде съм тръгнал, какво направих!“

Взеха да го успокояват, той реве и се тресе. Корабът люлее адски. А жената на капитана ни засрами – седеше в каютата си, пушеше цигара от цигара и си пиеше уискито. Много спокойна жена. Една бутилка изпи.

В четири без пет съобщиха – бяха оправили вече парлангото: „Внимание, екипажа! Ще се получи затишие, никой да не отваря филистрин или врата!“

Не казаха, че се намираме в „окото“ на циклона.

Минаха двайсетина минути и отново почна адско вълнение. Корабът се пълнеше с вода през комина. Всичко живо изскочи от каютите. По парлангото се обади капитан Прокопиев: „Спокойствие, опасността е избягната!“

Към пет и половина-шест сутринта дойдоха капитанът и третият помощник, прещълтели и гладни. Извадиха чаши, наляха коняк. Някой

каза как помощникът Иван Папазов, като видял голямата вълна и изви-кал: „Отиваме в скалата!“

След една година той почина от рак.

На двайсет и пети декември научихме, че в бурята е потънал голям американски танкер. И други кораби загинаха...

Десет години след този циклон се случи да плавам в същите води. Помня, на обяд сервираха диня – през декември!, а вечерта стоях на палубата. Океанът бе тих, зад нас в небето, като царевично зърно, жълтее-ше Венера.

Капитан Младенов ме покани в каютата си, извади от хладилника бутилка уиски, отвори кутия фъстъци и се засмя:

– Днес имам нещо като втори рожден ден!... Тогава ми разказа за циклона, който преживял и Ламбо. В разказа на двамата има разлика и това е напълно естествено. Дори и сега, когато ги възстановявам в паметта си, се вълнувам: такива преживявания не се случват всеки ден...

– С „Атлас“ плавах като старши помощник – каза Младенов. – Получи се нареждане да товарим чугун за Япония. Това беше първият ми далечен рейс.

На отиване в Южнокитайско море имахме много силни северни ветрове, достигащи до десет бала, вълна – осем бала. Духаше непрекъснато две седмици.

Имах един рулеви Данчо. Старите моряци почнали да му подмятат, че в този район се въдят чудовища – октоподи и калмари с огромни пипала, които нощем, па и денем, могат да грабнат някого от палубата. Дали му и някаква книжка – фантастика. В нея били описани подобни случаи...

Забелязах, че момчето върви по средата на палубата и се озърта. Направи ми впечатление, че погледът му се разцентрова. Това е характерно за хората, които дълго плават...

В Япония наредих: той и фелдшерът да излизат всеки ден в града, да се размагнитят малко...

На връщане пресичахме Бенгалския залив. Казват му залив, но като се погледне на картата, това е част от Индийския океан. Характерен е със своите тропически депресии, които се зараждат тук. Тропическите депресии в Атлантическия океан се наричат урагани, в Индийския – циклони, в Тихия океан – тайфуни, а южно от Австралия – вили-вили. Но да се върна към нашия случай... Имаше предупреждение за циклона. Зародил се на петия градус северно от екватора и на деветдесет градуса

източна дългота, тоест, срещу остров Суматра.

Беше назад и сравнително вляво от нас. Данните за зараждането му имахме, но тия данни донякъде са условни – никой не може да прогнозира точно какъв характер ще придобие депресията и как ще се развие. Струва ми се, че капитанът подцени обстановката.

През нощта на двайсет и първи декември вятърът придоби особена сила и особен рев. Атмосферното налягане падна на седемстотин и трийсет ми-лиметра. За още половин час, падна на седемстотин и двадесет. Това значеше, че силата на тропическия циклон е огромна.

В полунощ боцманът и дърводелецът на кораба дойдоха да ме извикат – капитанът заповядал да отида на мостика. Тримата се хванахме за ръце и пълзешком се придвижваме по палубата...

Вятърът се усили тъй, че нищо друго не се чуваше, освен ревят му. От ниското налягане ми заглъхнаха ушите. Имах чувството, че мостикът, както е разперен, всеки момент ще се откъсне от кораба и заедно с нас ще изчезне в океана.

На мостика бяхме капитанът, аз, помощниците и рулевиът. По едно време рулевиът падна на колене и прошепна: „Подкосиха ми се краката.“ После каза, че видял една вълна – стояла над комина на кораба...

Всичко показваше, че сме в центъра, в „окото“ на циклона. Вятърът рязко падна. Тук вълните не бяха като валове, а като купи – наричат се сейши.

Рулевиът е видял такава вълна в момент, когато корабът се е наклонил. Сейшите достигат до осемнадесет метра...

Наоколо бе пълен мрак и бяла вода, но като влязохме в „окото“ на циклона, отведнъж се проясни и се видя луната – жълта и едра като набрал цирей...

В цялата тази история най-характерното е шумът. Питаха ме след това за този шум, не можех с нищо да го оприлича. След време гледах в интерклуба в Новоросийск филм за космонавта Герман Титов. Когато изстрелваха ракетата, се сепнах – този грохот бе същият, както тогава в океана...

Затишието трая около двадесет и пет минути. Стори ми се, че машината не работи. Обадих се по телефона, никой не отговаря. Помислих, че всички са загинали и изпратих рулеви да види.

В машината бяха вторият механик, третият и един моторист. Нещо станало с моториста, третият механик паднал и се наранил тежко, а вторият се вкопчил в пулта и регулирал оборотите – при пропадането на носа се оголва винтът и има опасност да се откъсне от вала...

Променихме курса.

Сега вятърът бе пулсиращ, после изведнъж нещо се сгромоляса върху кораба. Знаех, че няма да е по-силно от първия път и щом веднъж корабът е издържал, ще издържи и сега.

Бурята постепенно почна да отслабва – откакто излязохме от „око-то“ на циклона, бяха минали осем часа.

Наш кораб – не помня името му, се намираше в този район, встрани от нас. Радистът ни се свързал с него, казал му, че при нас положението е критично и в този момент спира да предава. Установяват отново връзка и радистът отгатък пита какво е станало. „Паднах от стола“ – отговорил нашият.

В радиостанцията столът е специален, със странични облегалки. За да падне, значи, вълната е била много голяма. След това вятърът откъсва и отнася нашите антени. Връзката се прекъсва. Радист ни беше Веселин Крайчев.

Радистът на другия кораб веднага се свързва с Варна Радио, казва: така и така, имах връзка с „Атлас“, който е в района на циклона, но вече нямам. Нещо е станало, „Атлас“ мълчи.

Веднага почват да ни викат от Варна, да слушат, но напразно: няколко дни не можехме да излезем на палубата и да оправим антените.

Защо, според мен, издържахме? Корабът е построен с големи изискувания от шведите, народ с морски традиции. Корпусът му е подсилен с нитове. И второ – японците, народ също с морски традиции, ни натовариха отлично. В Констанца, когато отворихме хамбарите, товарът не беше мръднал...

„Атлас“ е първият наш кораб, попаднал в „окоето“ на циклона и пресякъл разрушителния му радиус на действие. Дано да е последният. Две седмици след това пръстите ми бяха свити и не можех да ги изправа – това е дето съм се държал...

Щом свърши всичко, отидох в каютата си. Отварям вратата и какво да видя? Хаос. Все едно, че в нея са влизали погромджии, всичко изпотрошено и във вода... До този момент се владеех, но като видях тази картинка, седнах на прага и не помня колко време е минало. Какво да правиш, станах и почнах да подреждам.

Поразя ме и още нещо: в началото на бурята на кораба прелитаха и кацах морски птици. Черни птици бяха, с изпочупени криле. Кацах и нахлуваха по стълбището на мостика. Толкова много бяха, че не можехме да минаваме, пазахме се да не ги настъпим. Стана ми страшно – щом и птиците няма къде да избягат, какво оставаше за нас, хората...

Бяхме изпили уискито, мълчахме. Младенов се надвеси над масата, каза тихо:

– Питали са ме защо плавам, след като има рискове?... Една работа, като няма рискове, не е работа. Рискът е преди всичко отговорност. Има хора, докопат някое топло местенце, някаква службица и това им е таванът. Драпат с нокти и зъби, за да се задържат на това местенце, бранят го, без да подбират средствата. За мен това е равно на стопански саботаж. От подобни хора не полза, само вреда има. Особено, ако такъв човек е ръководител ... Лошото на риска е това, че ако не успееш, намират се черногледци, които те оплюват... Като хиени се нахвърлят отгоре ти. И парадират с принципност, с партийна страст, с вяност към тоя народ. А са толкова далече и от принципите ни, и от партията, и от народа...

Излязох от каютата на капитан Младенов, дълго стоях в нощта, облегат на леера. Тъмната вода под мене, която се приплъзваше о борда, звънеше. Бяхме тръгнали с кораб „Васил Друев“ от Варна, обиколихме Африка, спряхме в Дърбан и през Мозамбишкия проток, покрай остров Виктория и архипелага Чагос, се насочихме към Суматра. На борда си имахме оборудване за два завода, един огромен кран, много медикаменти. Само в трети хамбар бяха сложени сто и четиридесет модерни трактора. Карахме ги във Виетнам.

Допуших цигарата и се спуснах в машинното отделение. Температурата долу бе четиридесет и шест градуса. Дежурният механик Любо Опълченски наблюдаваше оборотомерите.

Тръгнах по валовия тунел. Вървах бавно, стоманеният вал се превърташе сто и десет пъти в минута. Стигнах края. През корпуса отвън биеше винтът. Обзе ме страх и разбрах, че има мигове в морето, когато корабът е наистина безпомощен и нещата се свеждат до щастливата случайност...

С „Васил Друев“ плавах година и половина. Стар кораб с изключителни мореходни качества. При буря старото му тяло изнемогва, огъва се и при огъването се чува скърцане, от което косите ти настръхват, а костите – омекват. Но той се съпротивява на стихията и продължава, миля след миля, да се движи напред. Заради красивата му външност го наричат „чайката“ на Български морски флот.

Корабособственикът швейцарец – корабът е построен в 1952 година в град Фленсбург – не си е знаел парите. Повечето каюти, ходниците, каютком-панията са облицовани с махагон. Вито махагоново стълбище

извежда по етажите и до мостика. Срещу него е поставено огромно пано, изобразяващо „Рогът на изобилието“: върху картата на Христофор Колумб, в левия ѝ край е нарисуван вечният моряк – грамада красиви мускули, чувствена уста, тъга в очите. Срещу него – Мери Диез, първата жена на море. В шепата си държи монети от тъмно злато, в нозете ѝ – плодовете, пренесени от Европа в Новите земи ... Почти във всяка каюта има репродукция на Реноар, Мане, Ван Гог. Аз самият не обичам репродукциите и махагон не ми трябва, но корабът ми е скъп и след време, когато имах възможност отново да се върна на него, се побоях. Страх ме беше, че нещо ще се случи и аз ще загубя тази любов. Мислех си: на кораб, на който си бил, и при жена, която си обичал, не се връщай. Миналото не се повтаря никога. Ако се повтори, разочарованието е неизбежно. И, струва ми се, съм прав.

Седим пред корабната кухня с помощник-готвача Руско. От дума на дума запrikaзвахме за здравето – като загуби нещо, човек почва да го цени и прочие невесели приказки.

– Аз, мами – казва бай Руско, – нося една бутилка мастика на професор Бърнар. Подарък! От тоя човек хаир съм видял, живот ми е дал. Ще ми помогнеш, мами, да го намерим и да си направим човешината.

Взemi сега, обяснявай на бай Руско, че е безнадеждна работа да се урежда среща с професор Кристиян Бърнар! ... Той толкова се е вживял в начинанието си, че нищо не може да го отклони. Обещавам му.

– Аз, мами – убеждава ме той, – съм хлебар. Плавам от десет години. Плавах с „Аргос“, прекръстиха го после на „Гоце Делчев“, дето потъна по време на бурята в Палермо – скъса вълнолома, както бе вързан за него. Но жертви не взе. Тръгнах тогава с „Аргос“ за Виетнам. Това ми е най-дългия рейс: Гибралтар – Кейптаун – Хайфон – Сингапур – Хонконг – Йокохама – Мелбърн – Нова Зеландия – Бомбай – Лондон – Ротердам. Там правиха смяна. Смени се капитан Генов, дойде капитан Николай Марчев. Продължихме за Япония – Виетнам – Кейптаун – Ротердам. Смени се капитан Марчев, а мене, мами, пак ме оставиха, пак за мене смяна няма ... Дойде капитан Петко Ташев. От Ротердам за Кувейт – Басра – Карачи – Сингапур – Япония – Австралия и пак за Лондон...

На един ден път от Южноафриканската република стана моят случай и капитан Петко Ташев би радиograma на Кейптаун. Как стана, мами, и аз не знам. Хапнахме, пийнахме, играхме табла и отидох да легна ... Събудих се, мами, целият съм надут. Кво стана с мене, не знам, ама капитанът взе мерки и би дълга радиograma.

Посрещна ни един влекач с доктори. Прегледаха ме, снимки правеха, акъл си даваха един друг, на края се произнесоха – тоя другар трябва да го вземем с нас... Имаха пишеща машинка и диагнозата и рецептите пишеха на нея. „Аз съм асистент на професор Бърнар“ – рече единият.

Вземаха ме, мами, не ми дадоха ни хляб, ни вода. Туриха ме в една стая с много часовници ... Имаше и скулптура на Исус Христос, знаеш го. И в операционната имаше, само че голям Христос.

Де боли, де не боли – търпя. Дойдоха, мами, туриха ми ръкавици и чорапи найлонови и ми взеха дрехите. Качиха ме на количка, едно такава ми е състоянието – ни ти да си жив, ни аз да съм умрял... Дойдоха пет-шест души, всичко маскирано, знаеш ли кой е Бърнар? Колкото ти, толкоз и аз ... Единият взе да ме потупва. Рече – ми на руски: „Аз ще те оперирам.“ Изглеждаше слаб, така ... да е бил като тебе – трийсет и осем, ни горе – ни долу. Тумор ми вадиха от корема – шест часа и петдесет минути операция! Страшно беше, мами, преди да ме упоят! Гледам аз разпятието, ама и друго гледам; тенджери сребърни врят, а вътре ножове разни. И всичко там ври, ври... Упоиха ме и вече не помня, сетне се намерих в креват...

На двацет и осми декември ме оперира Бърнар и нашите вестници писаха. На двацети февруари ме изписаха – всичко четиридесет и седем дни.

След операцията дойдоха от кораба. Капитан Ташев ми донесе сокове и цигари и плака. Не бях виждал капитан да реве, но тогава видях. Казал да ми опишат багажа и да го дадат на жената във Варна.

Като ме изписаха, ме взе същият този кораб „Васил Друмев“ – отиваше във Виетнам. Изкарах още девет месеца на път – началството решило, че много пара ще струва билета ми за самолет... И стана, мами, рейсът ми двацет и три месеца и двацет и три дни.

В Бургас на всички дойдоха майките, бащите, жените. Викам си: „Мойта дали ще дойде?“ Дойде, горката!... Поотпочинах си, минаха двацет и пет дни и с „Васил Априлов“ пак тръгнах за Виетнам. Десет пъти съм ходил дотам ... А има хора, които не са свивали наляво от Гибралтар ... Правят, струват – уреждат се. Инспекторите от „Кадри“ се зъбят на такива като мене... Сега пак извадих късмет! ... Казаха ми: „Руско, на близка линия те пращаме, до Куба.“ А то взеха, че отклониха кораба и ето пак – за Хайфон. Станах жител на Виетнам...

Бай Руско задряма и не се доизказа. Допуших цигарата и когато се надигнах, той се стресна и рече:

– Обаче не! Вече не! Като се върнем, ще ида при секретарката

Дарина. Дарина ще ме пусне при Йонков. Йонков ще рече от вратата: „Барба, какво ще пийш?“ „Другарю главен директор, каквото налейш.“ После ще вдигне белия телефон, ще завърти на „Кадри“ и ... бай ти Руско ще тръгне към Западна Европа...

Първата вечер, когато излязохме в Кейптаун, бе късно за визита при професор Бърнар. Градът – безлюден. Профучаваха коли, колкото да засият още повече самотата си. Беше края на април и тукашната зима започваше. Денем ставаше горещо, нощем – доста студено. След седеммесечното скитане по океаните вървахме по улиците като телета. Все пак зяпахме витрините със сувенири от реквизита на африканските племена – разбира се, имитация! На края се качихме в един двуетажен автобус: горе – за черни, долу – за бели, и слязохме на пристанището.

На другия ден взехме такси и тръгнахме за професор Бърнар. Шофьорът, човек на средна възраст, риж и с булдогска муцуна, ни изгледа с презрение, но не каза нищо.

Прекосихме града, изкачихме се на високия хълм и долу засиня океанът, белнаха се десетките кораби, пръснати в залива. Таксито спря – пристигнахме. Пред главния вход на клиниката „Гроте шур“ бяха наредени полицаи, а до тях – десетина фоторепортери с телеобективи, камери, скъпи фотоапарати. Те всички стояха чинно. Насреща се белееха трите модерни корпуса на клиниката...

Шофьорът слезе, разтъпка се около колата, разговаря с един репортер и се върна: – Съжалявам, господа!...

Докато пътувахме обратно, той ни каза, че тази сутрин, със специален самолет пристигнала Жаклин Кенеди-Онасис – на едно кафе и междудругото да си премери кръвното налягане при професор доктор Кристиан Бърнар. Репортерите вече два часа чакали Жаки да излезе, за да я шракнат...

Стоим на трета палуба – аз, капитан Младенов, механика Георгиев, вторият помощник капитан Джери, чакаме да се покаже на хоризонта остров Суматра. На долната площадка също са се събрали няколко души, но не се виждат кои са. Водят изискан разговор. Чува се въздишка и глас след въздишката:

– Тя превъзхождаше жена ми поне пет пъти!...

Георгиев ме поглежда, пристъпва и се навежда над леера:

– Нека се утешим, че крайната цел и резултатът от целта са едни и същи!...

Тук капитан Джери – всепризнатият кавалер на кораба, той винаги

целува ръка на дамите! – изменя на себе си и влиза в грях.

– Абе – казва той, – жена и куче на синджир да ги виждам!...

Дъхва на мъжка пот, на желание.

На югоизток хоризонтът е ярко очертан – далече нататък вали внезапен тропически дъжд. Хоризонтът прилича на огромен влажен лист хартия, през която са драснали черта с писалка и мастилото се е поразложило. Встрани от кораба дими мъгла от хвърчащи риби.

– Веднъж – казва капитан Младенов – Веселин Георгиев – Фоса, засяда с кораб „Смарагд“ някъде на испански бряг. Трябва да е било около нос Финистер. Мъгла, радарът не работи, компасът – също въвн от строя. Нямали определение, а и течението доста ги отнесло. И една сутрин рано-рано излизат между две скали и седат, за щастие, на огромна подводна плоча. Много-много не со усетило засядането.

Не минали и пет минути и няколко души се появили на палубата с куфари в ръце. В куфарите била „марфата“. Фоса се разсувал: „Не, туй не са моряци! Да не сме на някоя гара?“, след това се обърнал и казал на дежурния помощник, че ляга да спи. Да го събудят след четири часа...

На кораба всички настръхнали, по канижелите се затаила паниката. Много народ се извървял през кабината на старши помощника: „Този човек какво чака, да се издавим ли?“ И старши помощникът на края се решил, изпратил до параходството радиograma: „Корабът заседна, капитанът легна да спи, чакам вашите нареждания.“ Докато чакали на „апарата“ за отговор, минали четири часа, събудили Фоса. Още със ставането, той заповядал: „По места за маневра!“ Качил се на мостика, дал заден ход и се измъкнали ... Фоса е знаел, че когато заседнали, имало отлив, а след четири часа ще дойде приливът...

Боцманът Кольо Добрев е цял живот на море. Петдесетгодишен човек, а младее. Очите му уж са сиви, а като се загледаш в тях, в ириса им се раз-движва синьозелен прах. Младите моряци ту оставят бради, ту ги бръснат. Боцманът ги оглежда, мърмори – стар е да се нагоди към тях, те пък са твърде млади, за да бъдат на неговия акъл. На края и той пусна брада – прошарена, боцманска.

Седим в моята каюта на борда на кораб „Васил Друмев“, говорим за параходи, за море, за бивали работи.

– Преди двайсетина години – спомня си Добрев, – на самия Никулден, тръгнахме от Варна за София, оттам ще летим за град Хаугезунд – Норвегия, ще получаваме кораб „Черноморец“, триста и петдесет тона. Тръгнахме в намален състав – девет души, половината екипаж. Капитан – Камбуров, старпом – Атанас Йонков, сегашният главен директор на

параходството. За отиването ни дотам, получаването и докарването на парахода се предвиждаха двайсет дни – рейсът продължи половин година... Още в началото не ни потръгна. Излетяхме за Осло, а кацнахме в Будапеща. После в Прага, в Берлин, в Хановер. Там артисахме. Настаниха ни в хотел „Роял“, на четиринайсетия етаж. Иначе хотелът лови око, ама няма асансьор. Стаята – с пухени възглавници: това – добре! И телефон имаше, но с кого да говориш? ... Вместо за шест часа, в Осло стигнахме за три дни. Същия ден във Франкфурт стана голяма самолетна катастрофа – вечерта се напихме...

Стигнахме Хаугезунд по тъмно. От мерак, с газен фенер отидохме на кораба, пуснахме осветлението. Корабът не беше стар, но не беше и нов – секънд хенд, втора ръка. Бордът му – четирийсет сантиметра над водата.

Всичко хубаво, но машината трябва да се ремонтира. Два месеца чакахме разрешение за ремонт. На тая тема вече имаме традиции, добихме и тренинг... Към края на февруари най-сетне дойде разрешението. Преди да тръгнем, идва началникът на порта – стар комендант, отдавна взел петте си пари от морето. „Този кораб е нещастен!“ – каза той на капитана. Бил военен, после преустроен на хладилен и при първото излизане се обърнал пред пристанището. Загинали девет души – тамам колкото дойдохме... Въпреки това – мола възетата: кюф-кюф-кюф и ... спря машината. „Кво стана бе?“ „Чакайте да накачаем въздух!“ Началникът на порта съвсем се опечали.

В Северно море пак закъсахме, този път – буталото. Дойдоха два влекача, по-големи от кораба. Единият отпред, другият отзад – разпъват го, от четирийсет метра, ще го направят на шейсет. В полунощ се вързахме в Хамбург. И там отпрахме два месеца – станаха четири.

Върнахме се в Хаугезунд да товарим риба. Началникът на порта, като ни видя, ще се разтопи ... Преди да си тръгнем за България, направихме шипшандлер – искахме сто хляба. И десет кила чесън, ще правим шкембе чорба. Она се хвана за главата. На другия ден дойде, тъпче на едно място, извинява ни се. Каза, че от всички аптеки на града и околността едва събрал две кила чесън...

Минахме Северно море, минахме Ламанша, наближи първи май.

Излезе вълна, залюля ни, почнахме да загребваме вода. Насочихме се към Шербур, Франция. Вързахме се там и осем дни чакахме времето да „падне“.

Отблъснахме на осмия ден, но в Биская отново ни почна. Биеше малко на борд. Една голяма вълна взе, че напълни машинното

отделение. Пак спряхме. Водата долу – до гърди. Настроихме радиото, предадохме, че търпим бедствие. На английски. Радиостанцията ни – само на телефония, радиус на действие – петдесет мили.

Отзоваха се пет кораба. Най-близо бе танкерът „Кораджио“, италианец, трийсет хиляди тона... Спаси ни това, че беше денем. На всички лицата придобиха цвета на лимона и пепелта. Живот! Дойде италианецът, но ние бяхме изгребали вече водата, машината заработи.

Трети и четвърти май – нищо. Но пак спряхме – оказа се, че шестият танк не бил пълен с гориво, а с вода. Насочихме се към брега, не бяхме далеко. Хвърлихме котва срещу река Гвадалкивир. В селото насреща биеха камбани, народът излизаше от църква. Неделен ден, човекът гледа към бога, не към морето. Йонков изстреля няколко червени ракети – уж в небето, пък си изгори крака! От опарване не остава белег, но изгориш ли се, цял живот носиш белега. И Йонков трябва да го носи, да не забравя моряците...

Дойде катер, разбрахме се, докара два тона гориво. За една седмица стигнахме в Гибралтар, там срещнахме кораб „Витоша“ с капитан Чамурджев, купен наскоро. Флотът ни растеше... Когато застанахме в Бургас, дойде жена ми. Гледа – корабчето ниско, олющено, едва стига кея; гледа мене – ревна...

Година по-късно плавах с кораб „Вежен“ от Венеция за Билбао. Минавахме през Месинския пролив. Отдалече остров Сицилия се очерта: кафяво-жълта грамада, а върху нея – зелени кръпки – рядка, изнемогваща растителност. Планините, обвити в мъгла, синееха. Вляво от нас изникна град Месина, проснат на плажа. В края му – самотен фар. На екрана на радара се очерта архипелагът на островите Липари. Внезапно стана дума за корабчето „Черноморец“.

– Помня го – процеди с отвращение капитан Илия Монеv. – Правих няколко рейса с него до Бейрут. Кораб! ... Един цървул, на нищо друго не приличаше... Ял съм му попарата. Няма радар, веднъж излизаме от Босфора – ноември, сняг, лапавица. В очите ти да бръкнат, все това е. Духаше мръсен северозападен вятър, люля ни като дъска. Едва успяхме да се скрием в залива на Иниада. В хладилните му хамбари, карахме бетонно желязо и цимент – чиста работа, представи си!... След време го продадох, нарязаха го и го претопиха. Кораб! ... Ами с човека не с ли тъй? Като впрегатно добиче тегли каша цял живот, дорде се опъне в брадата с език между зъбите ... Чиста работа!

Обедът е към своя край – офицерският салет е почти празен.

Облегнат на барчето, вторият камериер Савата, примижва като котарак, търси закачка. Той е бил дълги години китарист в ресторантски оркестър, с певицата на една маса е седял, а на кораба дни наред глас не се чува, сиво еднообразие и никой не ти вика от публиката: „Кво ще пиеш, Сава?“ Едно кино, дето завъртаме вечер, и то филмите – стари, копията надраскани, милион пъти късани и лепени – не кино, а мъчение. И ако сам не си направиш нещо като кино, с тебе е свършено. Затуй Савата върти жълто око и напруга ленив ум да върже няколко думи, които щедро, като шепа бисери, ще хвърли сред оредялата офицерска публика. Но винаги казва едно и също: „Ти не ме гледай, че нямам бъдеще... Ако знаеш какво минало имам!...“

Четвъртият помощник, капитан Желев, отгласва рязко чинията пред себе си и се обажда:

– Сава, ти какви жени харесваш?

– Мургавите – признава си Савата. – Мургавите.

– Хубавите бе, курназ – срязва го Желев и с безкрайна меланхолия в гласа добавя: – В тази суша кой ти гледа дали е руса или чернокоса?... Важното е да не рониш зъбчатките, когато сменяш скоростта...

Една нощ, на път за Холандия, Любен Вълков, тогава старши помощник на кораб „Вежен“, ми разказваше патилата си в Ротердам. Той искаше да предаде на разказа библийска мекота и почна отдалече, но споменът размъти горчилката, утаена с времето в душата му...

Плавал с кораб „Златоград“. Февруари. Отвратително време. От Биская нагоре всичко ври. В Анверс оставят част от товара, тръгват за Ротердам.

Застават на кея, отварят хамбарите. Въпреки бурята, стоката – бижу! Дошъл агентът, контролата, митничарите – всичко е о'кей.

Но петнадесет минути след като си тръгнали, на борда се качват десет митничари. Тръгват от кабина на кабина – на вратите на проверените вече помещения, драсвали кръст с мазна креда. Те се бавели, но моряците, въпреки че не спали десет денонощия и били петимни да ударят по една глава, търпели – българският моряк е и търпелив...

Водел ги младеж: русоляв, с дълга коса на масури, в зелена униформа. „Ондулиран негодник!“ – изпъшка Вълков.

Митничарят искал да влезе в каютата на капитана. Сам Греков засанал на прага, но оня почти го отблъснал, прекрачил и почнал да рови из чекмеджетата. На края спрял пред склада за алкохолни напитки и цигари, запечатан още в Анверс с печат „Бенилюкс“, който е валиден за

Белгия, Холандия, Люксембург. „Да се отвори!“ – настоявал той.

Обяснява му, че слепката и печатът върху нея са направени от представител на „Бенилюкс“, че в момента третият помощник който държи ключовете за склада, е в града и няма друг ключ. „Лъжеш“ – отсякъл оня. „Аз съм старши помощник на кораб – извикал Вълков. – Чувате ли се какво говорите?“

„Никакъв старши помощник не си! Ти си комисар!“ – креснал оня и посегнал към слепката. Вълков си сложил върху нея дланта, за да я предпази. Митничарят замахнал с отвертката към корема му...

Капитан Греков застанал между двамата и наредил на на Вълков да отиде да позвъни на агента. Отишъл Вълков, от агенцията се обадила служителката:

„Моля предайте на господин агента, незабавно да дойде на кораба!“

В това време митничарите демонтират вратата, отварят склада, проверяват стоката. Всичко е точно, както е описано в документите. Агентът пристигнал, извинил се. „Искаха да ни унижат – кипеше Вълков. – Обяснявах му на това хлапе, че се намира на борда на български кораб, на българска територия!

Че е длъжен да се съобразява с постановките на международната конвенция по морско право.“ Когато отново се връщат в Анверс. Вълков разказал случилото се на тамошните митничари. Белгийците се засмели: „Бил е фашист! Ние сме с галско възпитание...“

Качихме се в таксито на кея Лауренс Хафен, таксито на заден ход пропълзя покрай сто и четиридесетметровия корпус на „Вежен“, мина под огромния кран и в края на масивния стиф от руда шофьорът направи завой и колата пое по асфалтираното платно на Ботлек вег. Отдясно се проточи орфана рядка горица – тук-там в клоните като премръзнали врабчета дремеха пожълтели листенца. Есента бе оскубала останалите.

Запръска ситен дъжд: и времето ни подяждаше, но ние се оказахме предвидливи – в ръцете си стискахме чадъри. Беше следобеден час и магистралата Вондерлинген вег, на която излязохме, почваше да се задръства. На двадесет километра пред нас бе центърът на Ротердам, ние се движехме към него, движехме се покрай петролните рафинерии на кралския нефтен концерн „Роял Дъч шел“, отминахме ги, отляво бе все пристанище с десетки кейове, впримчили всички ръкави и канали на реката Маас. Магистралата, изопната напред, обградена от стълбовете за „йодно“ осветление срещу мъглата, изнемогваше – от близките заводи вляво и вдясно прииждаха коли. Ротердам е и промишлен център, наоколо са пръснати филиалите на „Юниливър“ – концерна за преработка

на селскостопански продукти; на „Алхимене кюнезиде юни“ – концерн е претенции за господство над изкуствените влакна и найлона в половината свят; цехове на „Филипс“, популярната фирма за радиоапарати.

Холандия е страната на вятърните мелници, дървените обувки и лалетата. В работническото предградие, чисто и нерадостно, се мярна бяла, като кула на фар, мелница; дървените обувки отдавна са изчезнали освен сувенирните по витрините. И лалета няма. В мазетата на цветарските складове лежат купища дребни луковици за посев – в тях дреме красота и радост. Те чакат своя май с първите несмели гръмотевици, с бездънното небе след тях, с ласкавото слънце...

Ниска земя – оттам и името ѝ Нидерландия. Еднообразен пейзаж, който полудява от зеленина нейде в края на април, търпи се и през влажното лято, а есента – уморена и сива, го обезличава.

Отвъд заводите са полята, нашарени от сребристи канали. Над две хиляди километра диги предпазват земята от заливане. С тези диги, педа по педа, една трета от територията на страната е отвоювана от морето. Но в края на Втората световна война хитлеристите бомбардираха и разрушиха дигите под предлог, че били стратегически пътища и безсмислиха нечовешките усилия на няколко поколения холандци ... Този народ е трудолюбив като нашия – издигат ги отново. Тук често казват: „Бог създаде света без Холандия. Ние я създадохме сами!“

Морето е солило и месило тестото, от което са направени холандците. Страдания, сривани из основи възторзи, осакатени съдби, мъка и отчаяна северна решителност. Дори фолклорът им преди всичко е свързан с морето.

И ние, четиримата в колата, сме свързани с морето. То ни е довело тук, в Ротердам – градът ни чака, градът ще ни отмори и разсее за няколко часа. Ще се разходим из стария му център, ще влезем в някое тихо барче с мюзик-бокс, ще изпием традиционните две бири и ще се приберем на кораба.

А имаме нужда от разходка, от разтоварване... Идехме от Валенсия с тринадесет хиляди тона руда. Още на третия ден след тръгването, щом отминахме Ла Коруня и навлязохме в Бискайския залив, океанът ни емна и дра, докато влезем в Ламанша.

Беше ноември – сезон на щормове. Духаха силни северозападни ветрове. Океанът наедрия и се надигна. До вечерта, в разгара на депресията, огромните вълни заблъскаха палубата. Корабът се зариваше като подводница – хиляди тонове бясна и жестока вода връхлитаха върху корпуса и пяната стигаше чак горе, на командния мостик.

Радистът следеше станциите Уайтхол и Портишед – метеорологичните бюлетини не предвещаваха нищо добро. Капитан Монов вече втори ден не слизаше от мостика.

От петнадесет възла скоростта падна на шест. Океанът си играеше с кораба – наклоняваше го силно на една страна, после на друга. Това наклоняване ни изхвърляше от леглата – по телата ни се появиха гъсти синини. Трето денонощие без сън; на храна никой не слиза. Корабът опустя.

През третата нощ радистът Иван прие сигнали за бедствие; потъваше западногерманският кораб „Рудолф“. „Рудолф“ отмерено, гробовно повтаряше своя страшен зов за помощ. След това млъкна. Тогава се обади френската брегова станция от Брест льо Конке. Тя съобщи, че екипажът е напуснал кораба в двете спасителни лодки и настоя: всички, които са в този район, незабавно да започнат търсене.

Ние се намирахме на шестдесет мили от „Рудолф“ и въпреки че сами беряхме душа – рудата е най-опасният товар при бурно море, Монов нареди на радиста да попита Брест льо Конке, има ли по-близо от нас кораб до мястото на бедствието и нужна ли е нашата помощ. Те приеха въпроса ни, казаха да чакаме и повече не се обадиха.

Депресията се усилваше. Сутринта английският кораб „Дъндалк“, който се оказа най-близо до мястото на произшествието, предаде, че е забелязал „зелен огън“. Това беше надежда и от Марината в Брест излетя самолет към посоченото място. След време той предаде, че е открил преобърнатата спасителна лодка.

Норвежкият кораб „Юстиниан“, който се включи в търсенето, съобщи привечер, че не е открил нищо. Брест льо Конке излъчи нов бюлетин:

„Относно бедствието на «Рудолф». В 19.08 часа по Гринвич целият екипаж е напуснал кораба в двете спасителни лодки. Преобърнатата спасителна лодка с оранжев корпус, забелязала от самолета, е част от палубния товар на «Рудолф». Неговите спасителни лодки са с бели корпуси. Корабите се умоляват да продължат търсенето и да информират Брест льо Конте или Сен Назер.“

Нови надежди. Но океанът, разлюлян по всички румбове с десет-дванадесетметрови вълни, беснееше. Нощем измежду оловните облаци се показваше луната – огромна, гурелива и зловеща. В трагедията, която се разигра недалече от нас, тя бе най-противният декор...

В Кил видях снимките на загиналите моряци – все светлокоси момчета. И млади, млади ... От балкона на административната сграда на

Килския канал висеше черен флаг...

Таксито постепенно навлизаше в Ротердам. Минахме през някакъв тунел, после по елегантно изопнат железен мост, завъртяхме се в няколко тесни преплетени улички, слязохме пред паметника на падналите през последната война.

Тук, в търговския център, движението на автомобили е забранено. Наоколо се мяркат ученици, навсякъде те съпровождат малките или бабите, които пресичат улицата. Младостта е чувствителна към доброто. И бабките дори, наперени и елегантни, са модерни с демодираните фасони на шапчиците си. Струваше ми се, че ако внезапно ги заговоря за „Аякс“ – националната гордост на холандците, веднага ще почнат да коментират последния му мач. И домашните декоративни кученца, които почти всички водят със себе си, са интересни. Чистокръвни и смесени породи. Кафяв, жълт, бял, черен косъм, блестящ от финия шампоан.

Разбира се, децата са най-мили. Като навсякъде. Ние сме моряци, терзани от самота в морето, и без да се усещаме, заглеждаме майките...

Млади майки, стройни като момичета. Ръцете им са заети с детски ръчички. Две-три-четири деца. Холандия е три пъти по-малка от България, а е дванадесет милиона. При това цените на играчките в сравнение с нашите са няколко пъти по-високи. А цената на облеклото и обувките е еднаква с цената на облеклото и обувките за възрастни!... Пред голям магазин бяха изнесени кошове с преоценен детски трикотаж. Жени на различна възраст ровеха в тях, избираха това, което им е нужно, а после се нареждаха на опашка, за да платят.

Тук търговията е с традиции. Свикнали са да печелят и в никакъв случай – да губят. Тук е победила първата в историята буржоазна революция. Бързото развитие на капитала си казва думата – в шестнадесети век Холандия вече е първа морска и колониална държава. Територията на колониите превишава шестдесет и седем пъти територията на страната. Тук не е капало, тук е текло! ... За един холандец са работили повече от десет индонезийци ... Белият господар е сменял по няколко пъти на ден колосаната си яка, а под кадифения плащ е проблясвала позлатената дръжка на шпагата. Но рицарството е отстъпило пред бизнеса, а всяко отстъпление е с последици – белият господар се е компрометирал веднъж завинаги. „Рицарите“ са останали единствено върху платната на холандеца Рембранд...

Късно вечерта магистралата Вондерлинген вег си отдъхваше. До сутринта, когато хората отново ще тръгнат към заводите. Шофьорът на

таксито, плешив човек с червено лице и тънък, наплетен с бръчки врат, си тананикаше някаква модна мелодия. Когато наближихме Лауренс Хафен, той внезапно се извърна, размаха окъсано секс-списане и с подчертан циничен жест, с който искаше да изрази мнението си за диктатора, проломоти:

Франко е мъртъв! Край на комедията!

Бяхме четирима българи, вечерта ни бе поднесла една самотна вятърна мелница с мъртви крила, пъстрите витрини и тишината на стария градски център, скуката на изпусталелите алеи с мокри пейки; чаша силно кафе и сандвич в тихо барче; барманката и нейните огнени коси. Гримът открояваше зелената бездна на погледа ѝ, в която може да потъне и най-опитният моряк...

Корабният домакин Райчо е расов мъж. Навън е минус десет градуса, навън е чист Сибир, а Райчо се разхожда на кея по риза, бос, в спетена обувка. Петата му е напукана и черна като черна ряпа. Райчо е човек на моменти: ако има настроение, домакинската му душа ще извадиш, ако няма – твоята душа отива...

На кораба си имаме телевизор „западна“ настройка. С него убиваме вечерите по пристанищните рейдове. Включиш го – и образ има, и говор има, но от този говор не разбираш нищо. Въпреки това гледаме – човекът проявява интерес към онова, което не разбира, аха и оха от възхищение пред него. Особено когато се върти каубойски филм. А на Запад телевизионната програма е един безкраен каубойски филм...

Обладан от житейска доброта, Райчо почва да „превежда“ репликите на героите. На екрана препуска гринго, Райчо казва: „Конник минава“. Гринго спира коня сред брашнените нажежени пясъци – Ранчо: „Конят спря.“ Героят се навежда над мътна локвичка до хининов храст – Райчо: „Жаден е, пие вода.“

Наоколо публиката се хили в шепа, така филмът придобива и национална окраска, става по-интересен. Сред тая непоносима корабна скука, човекът е пe-тимен за сеир, пък и чуждото невежество открай време ни прави да изглеждаме по-умни, а когато се надсмеем над другия, издигаме се в собствените си очи...

– Преди години – спомня си Коста Еленски – плавах на „Иван Вазов“. Натоварихме в Костанца тринайсет хиляди тона кокс за Кавасаки. Беше май.

Нейде около екватора, на траверс на Брега на слоновата кост

капитанът каза, че танкерът „Аргос“ на някаква американска компания с френски екипаж е предал радиограма до всички кораби в района: „На борда си имам тежко ранен, нужда се от незабавна медицинска помощ.“

Тръгнахме към него. На другия ден, когато го приближихме, към нас се насочи едната му спасителна лодка. С нея дойдоха няколко души – водеше ги вторият шурман. Надвечер взехме болния, едър рус красавец, мосю Пиер. Ще му окажем първа помощ и ще го оставим в Кейптаун – дадохме адреса на техния агент.

Злополуката станала така: на някакъв двестахилядитонен танкер станала експлозия и „Аргос“ се притекъл на помощ. Имало много ранени, но един полски кораб с по-бърз ход взел двадесет и осем човека и се отправил към анголското пристанище Луанда. Раненият, за когото става дума, си строшил ръката при прибирането на лодката и след няколко дни раната почнала да бере...

Нашият лекар беше възрастен човек, пенсионер, поизветрял с годините като бира, престояла в чаша. Специалист уши-нос-гърло. Преди да вземем ранения, момчетата му казаха, че трябва да оперира – човекът се ужаси!

Отново тръгнахме, „шайбата ни завъртя“, докторът обсеби болния. Не допуска никого в лазарета освен помощник-готвача, който му носеше храна. Докторът се посъживи, лицето му се зачерви, старецът стана важен, почна да отговаря рязко, с подчертано достойнство. На нас, българите, дай власт и работа, а после ела да ни погледаш...

Веднъж докторът отвори вратата на лазарета и почна да крещи: „Помощ! Помощ!“ Показваше се само главата му, очите – ще изскочат, отвътре мосю Пиер подпираше вратата... Нахълтахме, но се стъписахме – французинът изглеждаше странно. Стоеше сред лазарета, гледаше през нас с кръгли очи, сочеше към сандъците, в които бяха противогазите, и шепнеше: „Силанс! Ма мер е морт!“ Тихо! Моята майка е мъртва! И отведнъж като дънер се сгромоляса – главата му откънтя в пода. Лекарят реши, че е епилепсия. Ние се съгласихме...

Веднъж мосю Пиер изпадна в криза пред мене. Почна трескаво да рови в куфара си. Извади кървавата риза, с която е бил по време на злополуката, ровеше припряно из джобовете ѝ. Не намери това, което търсеше и пак се строполи на пода. Втурна се докторът, пищи: „Не го докосвай!“

После се разбра, че бил наркоман. „Колегите“ му, преди да го отпратят, прибрали наркотиците – за всеки случай ... А пред нас подло

премълчаха... Почнахме да го връзваме, защото късаше бинтовете. Разкъса ги пред мен: пръсти няма – от черното спечено месо стърчат бели костн... Понякога беше в добро настроение. Показваше снимка – хубава жена с чувствена уста и благи очи. До нея – две къдрокоси момченца. Той се разнежваше: „Се ма фам Моника, е ме фис Жан е Луи!“ А помощник-готвачът му викаше: „Хубаво, чоджум, жена ти Моника и момчетата ти Жан и Луи, ама що си вземал хашиш?...“

Връзвахме го и дежуряхме по двама. Той късаше въжетата, беснееше. Обяви гладна стачка. Докторът се видя в чудо. В мигове на гняв се развикваше: „Французите са животни! Язък за Зола, за Пастър!“ После падаше на стола, в странен унес шепнеше: „А каква нация, боже мой! Даде Русо! Виктор Юго!“ И заплакваше...

На кораба имахме един кърмчия Ангел Гавазов, мичман от военния флот, грамаден космат човек с душа на дете. Два дни преди да отплаваме, погребя братчето си, млад инженер. Левкемия ... Беше го отгледал и изучил сам, защото от малки останали сираци. Той бръснеше болния и мосоу Пиер единствено на него се усмихваше. А Ангел Гавазов се просълзяваше и ми казваше: „Болният иска обич, моето момче! ...“

Пред Кейптаун ни посрещна санитарен катер. Французинът се заинати – сега пък не иска да слезе от кораба ... Приспаха го с инжекция, изстреляха я от разстояние. Вързаха го в специална носилка, опънаха проволка от катера до кораба, закачиха го на пея и го пуснаха в тъмнината. Проволката – дълга над осемдесет метра. Беше нощ и на нас ни се стори, че човекът потъна в морето... Тогава погледнах небето – точно срещу нас блестеше Южният кръст. Силна вълна наклони кораба, алената звезда на съзвездието се завъртя и аз видях как „кръстът“ се отдели от небето и се наклони към нас като за благословия...

Когато съм дълго на море, най-често натрапват ми се мисли за минали неща, за близките ми, за някои от хората, с които случаят ме е събирал. Споменът за тях свети в мене и в тази горест има надежда и търпение, че животът е и щедър, и ще ме срещне отново с тях.

Самотата в морето е тежка, но корабът се движи към някакво пристанище, пък и самото море е вечно движение, което ако не довежда до някакъв смисъл тревогите ти, поне не ги обезсмисля.

Веднъж ме караха с линейка. Валеше дъжд и през зеленото спукано стъкло на тавана се процеждаха студени капки по лицето ми. Лежах и гледах към прозорчето на кабината – виждах шофьора, виждах лекаря и сестрата до мене, която държеше ръката ми. Виждах и ги чувствавах

близки. Пътят до болницата бе наш общ път. Тогава съзрях блоковете на новия жилищен комплекс „Младост“, в който живея – бе вечер, прозорците светеха и сърцето ми затихна и замря... Тогава усетих самота, която ме попари за дни наред: много хора, събрани на едно място, а чужди един на друг...

На море е друго. Общата участ уеднаквява съдбите и чуждата болка става и твоя болка. Човешкото милосърдие се преживява всекидневно в десетки не-щица и усетеното му присъствие говори не за слабост, а за онази сила, която подхранва и саможертвата, и мълчаливия подвиг в битието на моряка...

Милосърдието живее в спомена за ласката, за безмълвния възхитен поглед; в радиограмата, която те разнежда; в рамото на човека до тебе. С това милосърдие в душата от общуването с природата не вее пустота. Морето, което помита всичко и не оставя следи, не е толкова страшно. То е населено с хора – без хора морето няма измерение, няма съдба.

Помня, плавахме с „Христо Ботев“ от Куантан за Сингапур. Започваше осмият месец, откакто бяхме излезли от България. Нервите на всички ни – изопнати. Понякога не издържахме, разменяхме си остри приказки. След едно словесно меле с капитана се усетих неразбран и за да се освободя от тягостното чувство, тръгнах да се разходя към носа на кораба. Вървах бавно, зад мене боботенето на главния двигател заглъхваше, по небето се движеха тъмни облаци. Морето бе тихо, стигнах до бака, облегнах се на решетката – отдолу идеше шумоленето на приплъзващата се върху вълнореза вода, аз стоях потресен от величествената тишина на природата, от самотата в самия мене... Обърнах се назад и видях челото на надстройката, в която живее екипажът. През завесите на илюминаторите прозираше слаба светлина, както прозира от прозорци на бежарско общежитие и разбрах, че мога да тръгна към тази светлина, да извървя сто и петдесетте метра обратно, да прекрача прага на всяка кабина, да изпуша цигара с човека в нея, да си кажа две приказки...

В офицерския салет ще има просветно събрание. Старши камериерът Виктор ми казва, че екипажът се е събрал, мога да слеза. Бавя се минута-две. Това е краткото време, когато заставяш другите да те чакат и утвърждаваш авторитета си. Ето, всички са се събрали и те чакат. Ти ще влезеш, ще махнеш небрежно делово с ръка да не стават... Но всички се надигат от местата си, столовете скърцат, ти се вслушваш в това скърцане и ти е приятно...

Спускам се на долния етаж, на вратата на салета се сблъсквам с домакина на кораба Станев. Станев е бивш военен летец, на младини е летял, после гледал другите как летят. Сега е сменил небето с морето. Вика ми:

– Рибата поема сол до едно време, аз съм на четиридесет и седем години.

– Зависи от рибата – обажда се Виктор. – Постната поема повече от тлъстата!

Станев вдига пръст и ми изнася своята просветна лекция:

– Един мъж до двайсет и пет години не се ли изучи, до трийсет – не се ли ожени, до четирийсет не направи ли къща, до шейсет – не умре ли, значи не е живял!...

– Бях на гемията „Левски“ – разказва боцманът Кольо Добрев. Той е пийнал, споменът го разнежда. – После на „Резово“. Това беше преди трийсет години. Безработица. Помина се баща ми и през март ме уволниха от казармата като глава на семейство... Исках да стана моряк... Железни корита бяха тогава само „Добруджа“, „Рила“, „Пирин“, А гемии – „Балкан“, „Левски“, „Болярин“, „Милка“, „Щастливец“ и „Тритон“. После я прекръстиха „Ударник“. Всичките – частна собственост.

Въртяхме се с Митко Сома около пристанището. Мечтата и на двамата – да плаваме!

Веднъж, гледам аз, „Резово“ ще товари каси с джам за Цариград. Спазарихме се, отидох. Натоварихме и тръгнахме – сърцето ми ще изскочи! Стигнахме надвечер Босфора. Дойде агентът и най-първо поръчахме бял хляб и халва. Нашия хляб тогава, като го режеш, кал вади ножът. Донесоха ни едни бели сомунци – ела гледай как ядем!...

Следобед разтоварихме джама. Агентът каза, щом свършим, да слезем в бухтата на Златния рог, там ще товарим паламуд за Варна. Е, хубаво! Влизаме там сутринта, заставаме. Гледам едни нови бурета на стиф – пирамида. Добрито вика (само аз и Добрито сме вънкашни, само ние сме мучовци, останалите са собственици): „Дай да дигнем довечера пет

бурета, ще съберат по сто чифта паламуд...“

Отиваме през нощта – жив човек няма край буретата. Наблизо, от дъжд на вятър, се обажда пазвантин, да стряска апашите: „Бакоурум! Бакоурум!“ Демек: виждам, виждам ... Обаче ние... Взехме пет бурета и ги скрихме в гемията. Както бе нареден стифът – калъч стана.

Сутринта докараха лед. И – долу на пайола: у-урррр, изсипаха леда, почнаха да носят паламуд.

Настлаха педа паламуд, с кошове го хвърляха. Лед – паламуд, лед – паламуд, до горе! Надрусиха гемията – нито смятат бройки, нито мройки, нищо. Чорбаджията ни даде по двайсет чифта. Паламуд, ама есенен!... (Добрев псува. Благословията му е израз на възхищение).

– И – викаме на чорбаджията – сега малко сол дайте!

Посочи ни един куп морска сол, набухахме два чувала.

Преди да тръгнем, дойдоха няколко души да оформят документите. Колко риба – толкоз. Агент, пилот – всичко вътре в сметката. И на края отдолу – двайсет и пет лири. Капитанът пита: „Какви са тия двайсет и пет лири?“ „За петте бурета“.

Подписа.

Още като излязохме от Босфора, почнахме да солим. Аз обаче подпитах как се соли. Казаха ми – това е есенен паламуд, мазен. Колкото и сол да му хвърлиш, в сол го зарови, ще си поеме толкова, колкото му трябва. Набухахме каците – шик! Тогава един паламуд струваше бая пара. С този паламуд се гичиних цяла зима. Заплата няма, продавах го на познати ... Даже редакторът на „Народно дело“ Петър Чуклев от мене вземаше. И на Гошкин, журналиста, и на Пресиян Мирчев, дето умря – и на тях съм носил...

Питам:

– Добрев, кое му беше хубавото на това отминало време, освен че си бил млад?

Той замълчава, гледа ме с тъжни, предано сини очи.

– Луди глави бяхме, мечтаехме да плаваме. Де да знам какво да ти кажа!... Много разглезени са сега... Преди ний постъпвахме моряци, идвахме да търсим занаят. На работа идвахме, на работа! Да работим! А сега ми се струва, че повече идват да си купят туй-онуй, разни джиджапки и по един маг-нет „Акаи“ ... Аз като постъпвах, нямаше „западни“ линии, нямаше „средиземноморски“, да не говоря за Далечния Изток. Плавахме в Черно море, рядко в Средиземно. Получавахме върху заплатата си двайсет и пет процента валута. Петнайсет-двайсет дни воаяж – две-три английски лири ... Работехме, корабите светеха. Нито

кавги, нито завист, нищо. И пийването в събота беше празник. Съберем се двама-трима души, пийнем, поеем и всичко е наред. В неделя си починаем, тогава нямаше кина по корабите...

Един капитан – избягвам името му, за да не дразня сеирджиите – преди да се отправи на далечно плаване, загрижен за бъдещия товар и ротацията, взема експреса, лашка се цяла нощ и на сутринта пристига в търговското предприятие в София, което осигурява товари за корабите.

Влиза комендантът в сградата, качва се горе, почуква, отваря вратата:

- Добро утро.
- Добро утро, капитане!

От най-близкото бюро се надига гримирана жена. Впрочем гримът ѝ отива, гримът подчертава синьозелените дълбини на погледа, които могат да смутят и объркат дори и един опитен капитан. Жената се надига, подава ръка и казва:

– А, ето кой ще почерпи с хубави английски цигари. Чернооките мъже са отзивчиви!

За беда, залисан в разправиите на кораба и в къщи преди отплаването, комендантът не е взел повече цигари, а тези, които е имал, изпуши през нощта. На гарата е успял да купи само пакетче „Стюардеса“. Той вади пакетчето, почуква го, колкото да се покаже филтърът на цитарата и подава. На устните му трепти виновна хубава усмивка.

– Вие искате да ме разочаровате?... – интимничи служителката и комендантът с горчивина си помисля за няколкото месеца самота, която му предстои в морето.

Минават два часа. В стаята влизат и други служители, водят се разговори за това, какво бельо подхожда на мургавата жена и какво – на светлата. Бельото „Триумф“ е най-доброто ... Новата сервитьорка в „София“ се носела твърде екстравагантно!... Тогава да мръднем до барчето на „София“...

Минават още два часа. За всичко друго се говори, но не и за търговия и товари. Сервитьорите в бара ги познават...

- Идва ли Сузи? (служителка в търговската кантора).
- Да, с Чарли (също служител). – Заминаха някъде...
- А, станало дванайсет! Да бързаем да си вземем чантичките, ще затворят!

Че плавали в океана корабите празни – да плават. Ние сме богата държава и всичко можем да си позволим! Че десет хиляди тона фосфат

имат навло десет хиляди долара, а само петстотин тона какао – петдесет хиляди, голяма работа!... Свиркай си и не го вземай много навътре, капитане...

Комендантът се връща угнетен в Параходството. Споделя с началниците си. Какво му отговарят те?

Първият:

– Барба, толкова добре се познаваме, че е излишно да ти обяснявам...

Вторият:

– Виж какво, таман е ракиено време, я ела да прием по едно...

After a God that is the captain!...¹

– Готвачът на спасителния влекач „Нептун“ – обяснява ми капитан Джери – дойде веднъж на кораба със сина си Веско, малко момче тогава. Донесоха едно пале. Ние го зачислихме, така да се каже, към екипажния списък. Кръстихме го Джина. Тогава Джина Лолобриджида изгряваше и ние, меко и за пред хора казано, бяхме влюбени в нея.

От палето порастна подла кучка – кръстоска между гърмяща змия и тигър. Пък може да е била само с характер: за едни подлостта е подлост, за други – възмездие и добродетел...

Излизаме веднъж с Геча, сега е боцман, и до входа на пристанището Джина се спусна към един авер и го ухапа. Она изрева: „Брех, мама й кучка, преди два месеца я цапнах с едно дърво и на, сега ми го върна!“

Когато е на трапа, никой не може да се качи на кораба – цял вацман! Между другото тя спаси един моряк Данчо Орманкебапа. Търсят го по телефона някакви мадами. Тръгнал нашият да се обажда, но бил пиан и паднал от сходнята. В момента вацманът Стамат беше дошъл при нас, ние играехме табла, беше много студено... „Кво става, Стамате?“ „На, замръзнах, рекох да се стопля.“ И в това време Джина почна да лае бясно, сърцераздиращо. Стамат изскочи и викна: „Човек зад борда!“

Изхвъркнахме ние – Данчо Орманкебапа с шубата и тежките обувки във водата. Стамат се сети, хвърли едно въже и го измъкнахме. Викам му: „Даньо, на тая кучка всеки ден да й купуваш кебапчета!“ Купи й – трици! Ти ми кажи, ама честно, по-неблагодарно животно от човека има ли?... Остави другото, ами ако беше глътнал вода и се бе удавил, после щяхме да изпишем кофа мастило, да обясняваме какво знаем за случая...

---

1. След бога е капитанът!

Друго искам да ти кажа. Близко две години ме нямаше, бях в Етиопия. В къщи се обаждах рядко. Веднъж получавам писмо от жена си – съобщава ми, че видяла по улица „Аврам Гачев“ Джина. Макар че две години не я виждала, Джина я познала, притичала, скачала, радвала се. И, представи си, Нелито ми написа: „Кучето не ни забрави, ти ни забрави!...“

Южен Атлантик – тринадесетия градус южно от екватора. Септември, горещини, измъчено време. Пътуваме с кораб „Вежен“ от испанския град Билбао до Рио Гранде и вече десет денонощия ни люлее океанът. Но има и по-лошо: снощи влязох в радиостанцията – радистът току-що бе приел радиograma от кораб „Васил Друмев“, за да я предаде на Параходството:

„ВМФ 32. 18. 09., 02, 30 часа. Ураган «Елоиза» с координати Гуантанамо в полунощ се движи на чист запад със скорост 150 възла. Натоварени две хиляди тона захар, стоенето в пристанище Сантяго невъзможно, излизам в океана.

Капитан Петков.“

Корабът излезе в Караибско море да шурмува, инак ураганът би го разбил на кея. След време научих, че са шурмували три денонощия, на края корабът се довлъкъл до кея в Сантяго де Куба като пребито куче...

Септемврийска нощ, вятърът свири във филистрина. Изгасям лампата, заглеждам се навън, постепенно свиквам с тъмнината – на траверса сияе град Салвадор. В душата ми се люлее неповторимият и изящен силует на кораб „Васил Друмев“, на чийто борд оставих година и половина от живота си... От вахта слиза рулевият Василис Хрисафис. Каня го на чаша уиски.

Черни блестящи очи в сянката на рунтави вежди; мустачки, като черно конче на горната устна; сребърно зъбче; кадифена бенчица вдясно от носа; трапчинка в брадата – това е Василиаки.

– Преди години – казва ми той – с капитан Главанов на „Перелик“ карахме апатит от Мурманск. Зима. След Норвегия ни почна. Капитанът каза да се затвори климатичната инсталация и вратите – времето лошо. Вълните вече прехвърляха борда и минаваха над хамбарите. Същият ураган нанесе много поразии на брега – изкорени дървета, а нас ни закачи с периферията си. И в Северно море ни хвана здраво. И – аз на руля, продължаваме по курса. Да, ама ни бие по десния борд. И – паднахме на шест мили в час. Да, ама вятърът взема вълната, блъска я в мостика, той се напълни с вода. И – три удара отдясно, един след друг. И – казвам:

„Другарю капитан, край, отиваме!“ „Ти да мълчиш, гледай си там руля!“

Корабът ляга на вълните, скарите от мостика изхвърчаха в морето. Капитан Главанов на радара. Каза: „Дай срещу вълната, дясно на борд!“

Вървахме тъй десет часа, отиваме на плитчини. „Легни на курса!“ –легнах на курса. Още двацет часа шурмувахме. Скоростта се дигна на осем възла. Като беряхме душа, три кораба край нас даваха SOS. После радистът Румен Йончев каза, че руснаците спасили единия екипаж. Другите два кораба потънаха барабар с хората. Механикът, бог да го прости, Буюклиев, възрастен човек, не излезе от машината. До Бискайя ни търкаля...

Василис се умисли, мълчахме. През деня се бях пекъл на летния мостик и тялото ми пламтеше. Станах, спрях до филистрина – прохладният вятър ме обливаше като вода...

През тази нощ Василис разказа одисеята си. Бил партизанин две години. Отрядът обикалял планините Али ботуш, линията Метаксас, Леля, Бозда Серон. В отряда били и четиримата му братя. В първото партизанско движение на ЕЛАС участвували като ятаци. След това ги попарила измамата: Сантос ги предал след войната и докарал крал Константин и генералите му от Англия. Излъгали ги да предадат оръжието. Почти всеки от ЕЛАС си целунал пушката и я занесъл. И влезли в капана. Джелатите почнали да бастисват клубовете на партията, да гонят комунистите. Почнало второто партизанско движение. Генерал Маркос го повел. Каза: „Само гората!“

– Ние имаме идеята от баща ми – каза Василис. – Бяхме малки, пък той отмяташе глава и пееше: „Волга, Волга ста не расо! Волга, Волга сагапо...“ Той ни сложи на тоз път. Мама му думаше: „Остави поне децата!“ Баща ми беше възрастен, но го убиха фашистите – прегазиха го с кола... И нас предадоха. У дома беше скрита партийната печатница. И излязохме всички в отряда. Най-малкият нямаше още четиринайсет и пушката беше по-висока от него. Стоя една седмица в отряда, но нощем го беше страх и реवेशе. И ний го върнахме. Отрядът закъса за провизии и пратиха най-големия брат по селата. Там го предадоха и го хвърлиха в крепостта Юра край Солун. Средния брат при едно сражение го плениха и мъчиха...

Срещу тях хвърлят редовна войска и почва изстребването. Тогава идва заповедта на генерал Маркос да емигрират... В Петрич видял бъдещата си жена Триядица. Тя била от друг отряд, донесли я ранена ... (Тя и сега накуцва). Ранили я в Бозда Серон и на катър я докарали в Петрич. Била в несвят, а той я харесал...

Колата се движеше с бясна скорост и човекът зад волана се умълча. Беше мургав бразилец, с черни очи и гъвкаво тяло.

Преди да тръгнем за Грамадо, той отби колата до дома си в Порту Алегри – спретната едноетажна къщичка с всички удобства: климатична инсталация, махагонова библиотека в хола, кожени фотьойли. Към всичко това – милоока жена и две русоляви момченца. Голямото се казваше Клаудио.

Бразилецът се гордееше с дома си. Имаше го срещу сравнително добрата си служба в морската агенция. На него му бе провървяло – други с подобни дипломи и опит чакаха без работа или търкаха лакти из деловодствата на тъмните канцеларии, а той бе пробил, агентирал кораби и без да бъде кабалеиро, срещу труда си ползувал елементарни удобства.

Когато излязохме от Порту Алегри и колата започна да се катери по планината Сиера до Мар, горещият ден малко се поразведри. Беше краят на септември и бразилската пролет започваше. От лампата дъхна свежест – едва сега видях, че дърветата са цъфнали. Бразилският кампус е неповторим – високи треви, акация, палми и боабаб с корони като чадър, причудливи и обречени.

След час и нещо бяхме в Грамадо – сто и тридесетте километра не се усетиха. Слязохме на площадчето – в центъра му растяха огромни уродливи кактуси, нажежени от обилното бразилско слънце. Разкършихме рамене, спогледахме се и влязохме в странноприемницата отсреща. Докато се насладим на уютната сянка, сервитьорът ни донесе бира „Полар“.

Бирата беше ледена, в заведението влезе млада жена в джинси, които стягаха и подчертаваха твърдо задниче. Нежното и силно тяло се носеше плавно към бара и ние се размърдахме – столовете под нас заскърцаха. Старши помощникът изпъшка:

– Ах, Габриела, Габриела!...

Погледът му овлажня и омекна – от зеления ирис на присвитите очи се излъчваше топлина и възхищение...

Продължихме към Канела и Алвес, „шофьорът“, се извърна:

– През юни тук валя сняг!

Ние не се учудихме кой знае колко и Алвес се изненада, но премълча невежеството ни. После аз купих цветна картичка и на нея го имаше този сняг – синкав върху зелената трева, тънък и прозрачен.

Когато отминахме Канела и стигнахме парка „Каракол“, Алвес

спря, за да плати пет крузейро – вход за колата. Продължихме по алеята и в края ѝ слязохме – пред нас беше водопадът.

Стояхме на ръба на пропастта, водата излиташе от зелената селва, величествено падаше от седемдесет метра височина и долу димеше сребърна и могъща. Звезден грохот отекваше в душите ни. Встрани от нас две млади пияни американки се замерваха с фъстъци. Красив негър ги наблюдаваше...

Беше късен следобед и ние усетихме глад. Свърнахме назад и влязохме в малка „чайна“. В парче срязан дънер с бронзови букви бе вбито името ѝ: „Колониал“.

Хубаво планинско заведение – поднесоха ни кафе, мляко, сметана, шест вида конфитюр, четири вида колбаси с пикантен привкус, два вида шунка, кашкавал, кекс, щрудел, пълно панерче с бисквити и бишкоти. Сервираше ги ниско, пълничко и трмаво момиче с кафява блузка, едър нос и закачливи зелени очи. Казваше се Хелена. Благодарихме ѝ и се нахвърлихме на закуската...

Като хапнахме, се огледахме. Наоколо бе плъзнал пъстър женски свят и старши помощникът отново запъшка:

– Ах, Габриела, Габриела!...

Това с курортна Бразилия, подстригана и опитомена. Истинската Бразилия е долу, в пристанищните квартали на милионния град.

Преди два дни, още с влизането в Рио Гранде, срещу нашия кораб се зададе пилотския катер „Елизабет“. Пилотът – млад, с шушляково яке и изтъркани дънки, като котка се изкатери по щормтрапа, ръкува се с всички на мостика и поиска чаша кафе.

Цял ден плавахме в лагуната Патус. Следобед почна да вали, вдясно пред нас изскочи малък остров. Потърсих го на картата – не беше отбелязан. До него от кафявата вода се подаваше мостик на потънал кораб. Тъжна гледка – ръжда гризеше гордата стомана... Вляво надникна устието на малка река, над куршумената гладка вода висеше маслено-зелена и кафява растителност. По брега – еднокатни къщички, боядисани в зелено, синьо, жълто, с червени керемиди, малки прозорчета, безлюдни и нерадостни – немотията се долавя от пръв поглед... Това е Бразилия: с лодките, изтеглени на брега; с рибарите, завързали раменете си в мрежите, забили боси нозе в пясъка. Те теглеха мрежата, а зад гърба им чакаха два „пикапа“, за да отнесат сиромашкия улов... И къщичките не приличаха на къщата на Алвес – Алвес е държавна администрация, Алвес е корумпирана фасада, а тия тук вадят риба за богатите ресторанти и супермаркети и примитивният им труд довечера ще разобрази

трапезата на такива като Алвес...

Бразилия е интересна страна, страна на контрастите и очакванията. Огромната потенциална мощ на природата все още дреме, но тук и там, особено по крайбрежието – Рио де Жанейро, Масейо, Ресифи, Натал, Форталеза, Сан Луис, Сантуш, – експанзията е налице. По територия тя е близо седемдесет и осем пъти по-голяма от България, с деветдесет и три милиона население. Огромна площ – девствени шапади и кампос, населени с редки хищници, едър дивеч и отровни змии, с все още неизследвани подземни богатства, с все още необяздена и невпрегната в земеделие земя. Само една трета от площта на страната се обработва. Но и тук нещо куца – земеделието е с феодален характер – още съществуват частните поземлени владения, наречени латифундии. Селянинът е без земя.

Бразилия е страната на кафето... Половината от световното производство тръгва оттук. Но самочувствието и мнителността хвърлят сянка – никъде в малките и големите магазини не можеш да си купиш кафе на зърна. Мелят го пред очите ти ... за да не правиш бизнес с него!

Необятна земя, ощастливена от топлата ласка на климата – ражда като бразилката, без особени грижи. Какао, памук, соя, захарна тръстика, ориз, царевица – продукти с минало и с перспектива.

Когато португалците стъпват тук през шестнадесети век, туземното население било индианци. Поголовно избиване, дългогодишна кървава жестокост. Белият човек и тук е вдигал като знаме израза: „Най-добрият индианец е мъртвият индианец!“ На мястото на избитите, за обработване на скалпираните плантации, докарват роби – няколко милиона чернокожи от Африка.

Но чергарският живот, мнимото пионерство, законите на джунглата, траперството, гладът за жени, човешките страсти смесили бялата и черната кръв. Така се е създала бразилската нация.

В началото на миналия век Бразилия получава независимост – пак падали глави на светли народни чедра и след още шестдесет години страдания и надежди най-сетне тя става федеративна република. Едва тогава се премахва законното робство. След това в страната нахлуват американските капитали, които и до днес са впити в тялото на Бразилия като огромни тлъсти пиявици. Късният пубертет на държавата и тук си казва думата – националното самосъзнание забавя развитието си.

Ще се събуди Бразилия. Никога и никъде не съм виждал толкова унила беднота и толкова нахален разкош на едно място. А те съществуват заедно и няма начин бедните да не си зададат някои въпроси и да им

поискат отговор. Тези въпроси ще втресат „младото“ и привидно спокойно „общество“. Тогава няма да помогне нито войската, нито добре поддържаната и „безкомпромисна“ полиция, която сега продава фасони наляво и надясно.

Една вечер се разхождахме с капитан Монеv из пристанищния квартал. Мръсни улици и складове, изровен асфалт, лепкав прах след профучаващите фолксвагени, евтини проститутки с мургава кожа, непознаваща белъто, но със спечен, на пластове грим около очите; кресливи негърки сред дворовете, мрачни кръчми. Пред складовете – дремещи алести коне, впрегнати в товарни двуколки, с подстригани гриви, скопени и отчаяни.

Влязохме в малка семейна гостилничка. Донесоха ни единственото ястие, което приготвят – лютив стар фасул в гърне, облажен с овчи дребулии и карначета. В ъгъла на гостилничката работеше телевизор – говорителят, красавец мулат, ръкомахаше и с южен темперамент четеше някакви реклами... На съседната маса двама негри мързелуваха пред бутилка бира „Атлантик“.

От Грамадо се връщахме през Тагуара. Движехме се на югозапад и зад далечните хребети на Сиера до Мар слънцето залязваше. Лъчите му огряваха насрещните хълмове и самотните палми по тях се очертаваха като свещички, набучени на шоколадова торта. По радиото предаваха мач и спортният коментатор с неистов глас беснееше пред микрофона. Бразилия е родината на Пеле, а футболът – хроническият грип на нацията.

Заговорихме за Жоржи Амаду – бяхме в неговата страна и очарованието на блестящата му проза сега добиваше плът...

– Да, живее си в Байа – каза Алвес. – Тези дни издаде нов роман.

Неочаквано пред нас изскочи разкошен морскосин шевролет – ние го следвахме неотстъпно. Вътре в него, освен шофьора, солиден господин, седяха шест млади монахини.

– Ах, Габриела, Габриела!... – през зъби процеди капитан Монеv.

Те бяха млади, обръщаха се назад и фаровете ги осветяваха... Лицата им, обвити в бяло плуваха пред нас – монахините се извърщаха и ние виждахме само големи тъмни очи, бяла кожа и гъвкави ръце.

И ние бяхме млади, изстъргани от самотата в морето и настървени за ласка, напоследък спяхме лошо, защото преди няколко месеца бяхме напуснали домовете си, а вечерта ни поднасяше мъчително-сладкото видение от шест загадъчни и невероятни монахини.

В бавното свечеряване светът бе несправедлив и аз шепнех:

– Ах, Габриела, Габриела!...

Планината потъваше във вечерта, а фаровете на колата дълбаеха мрака. Пред нас се полюшкваше морскосиният шевролет, в мене се надигаше скръб и гняв, и господи, прости ми грешната мисъл, но стоповете на тази кола пред нас ми приличаха на червени фенери...

Ах, Габриела, Габриела!...

– Тя се казваше Марлен Ломбарде – доверява ми вахтеният моряк. – Беше дребничка, миньонче. Ако не ме е излъгала, когато я попитах, на двайсет и две години е.

Запознахме се в едно барче „Лъв стори“. „О“ – тата на фирмата му бяха нарисувани като сърца и устни.

Когато влязох, вътре имаше няколко мулати – седяха в ъгъла, без да мръднат. Като статуи. Момичетата бяха четири – трите бели и една мулатка. Мулатката стана и ми поиска цигара. Дадох ѝ и тя седна до мене. Когато ѝ поднасях огънчето от запалката, тя докосна ръката ми – пръстите ѝ бяха студени. Казах ѝ това. Тя пипна лявата си гърд и се усмихна: „Сърцето ми е горещо!“

Случваше ми се за първи път и почнах да треперя. Поръчах ѝ едно питие: джин с кока кола и парче лед. Сервитьорката го донесе и ѝ подаде зелено жетонче – явно в коктейла нямаше джин. Това, изглежда, е за наем, дето ползува заведението.

Попитах я колко иска. Тя каза. Не беше много. За хотела трябваше да платя отделно. Гризеше ме срам и любопитство. Не бях сигурен в себе си и си помислих, че нищо няма да излезе от цялата работа... Но тръгнахме – хотелът, не беше далече. Там платих на някакъв негър и той ми даде ключа. Тя го взе от мене и тръгна по коридора. Беше в дънки и син пуловер – мохер.

Когато влязохме в стаята, тя заключи и ме прегърна. Постояхме така и аз продължавах да треперя. Съжалих, че не бях пил никакъв алкохол.

Огледах стаята – вратата на гардероба зееше и оттам се подаваше шарена завивка. Вляво – масичка с огледало. На масичката – две кърпи. Леглото – двойно, подът – застлан с тютюнев мокет.

Отидох до банята и надникнах – тя бе облицована с розовя плочки. Когато се обърнах, мулатката беше гола. Тя мина на пръсти покрай мен, влезе в банята и пусна душа. Сребърните зрънца на водата се плъзгаха по стегнатото ѝ канелено тяло. Аз легнах и влажна и топла, ухаеща на сапун, тя се пхна при мен...

След десет минути нямаше какво да си кажем. Все пак говорехме.

И двамата знаехме по няколко думи от няколко езика. Каза, че има две деца – момченце и момиченце. Казах ѝ, че не съм женен. „Ти си нежен и трябва да се ожениш“ – посъветва ме тя. Съгласих се тогава, но сега знам, че няма да се ожена скоро. И я целунах – за първи път.

Когато станахме, аз оставих парите на масичката – бяха три банкноти. Тя ги взе, преброи ги, извади портмоне от чантичката си, върна ресто и поиска гребен. Дадох и.

Тогава си помислих и ме обзе срам и отвращение от себе си: колко сито съм гледал жените, които са идвали при мене, как не съм ги ценил и обичал, и как подло не съм ги искал! ... И се сетих и още повече ме досрамя за мъжкото перчене, за мъжката консумативност и неграмотност. А аз знам какво е любов. Обичах. Но тя се помъкна с един чех, вчерашен хлапак. Приятелят ми ги видял, като се целуват и, изглежда, за да не ми каже, отишла и легнала с него...

Излязохме от хотела, спряхме на средата на улицата. Изведнъж момичето ми стана близко, наведох се и отново го целунах. Тя ми благодари. Под уличната лампа кадифената ѝ кожа блестеше.

Тръгнах и на ъгъла хвърлих гребенчето. После видях такси и магнах с ръка. Седнах в колата, отпред на стъклото шофьорът си бе залепил гола жена – изрезка от списание. Беше майсторска снимка, загледах я и за да не повърна, свалих страничното стъкло – отвън ме лъхна свеж въздух и аз задишах с отворена уста...

Минаваме през пролива Йоресун – Копенхаген светлее в далечината зад нас. Вълните прииждат на валове, между гребените им – петнадесет-двадесет метра разстояние. Връхчетата им се пречупват, на около Северно море е сив меланж, около бордовете на кораба пяната е снежнобяла и само на няколко метра водата е масленозелена, раздвижена и гладка като огромна буца стъкло. Вятърът насновава бели нишки перпендикулярно на валовете. На моменти масленозеленото се прояснява, стапя се, придобива цвят на мента.

С всеки изминат час силата на вятъра се увеличава, корабът среща все по-тежко вълнение. Но напред е още по-лошо – под Норвегия Северно море ври.

Вечерта влизаме във фиордите. Изведнъж корабът се укротява, става тихо, необичайно. Наоколо – сурова природа: снежни планини, голи причудливи скали, наметнати само с тънка корица лед, като с тензух. По островчетата – спретнати къщички. Над кораба неподвижно стои чайка и ти се натрапва мисълта, че човек би живял щастливо сред тази

природа, в мир с нея и с една добра и разбрана жена – ще ходи за риба и за дърва през деня, а тя ще гледа децата, ще го чака...

На вратата се чука, влиза морякът Веско. Вчера Веско се втурна в приемната ми, а подир него – майстор-готвачът Досю, запъхтян, с черпак в ръка, налита на бой. Застанах между двамата – дайте да се разберем бе, хора! Разбрахме се: камериерът сервираше супа на Веско. На вратата на кухнята стоял майстор Досю и нали човек живее за една добра дума, чакал похвала за усталъка си ... Веско сръбнал лъжица, примлясал като дегустатор, сръбнал втора, после внимателно отблъснал чинията и рекъл:

– А бе, майсторе, ти краката ли си миеш и тази чорба?...

Майстор Досю попремигнал-попремигнал, отворил уста, сякаш въздухът не му достигал, и изревал:

– Аз на майка ти краката ще умия!

Връцнал се, грабнал черпака и ... ето ги пред мене. Аз съм като футболен съдия, само публиката я няма. Всъщност има я – тя чака разръзката долу в салета, Чувството ми за справедливост е подложено на изпитание. Сега трябва да връча жълт картон на единия, да създам ред на терена. Връчвам го на Веско – пред младия човек е живота и затова той по-лесно претърпява несправедливостта, когато го засяга лично. Младият човек е по-чувствителен към несправедливостта, която засяга другите...

Сега Веско стои на прага, усмихва се загадъчно.

– Кажи...

Той вади от джоба си две набръчкани червени чушлета и ги поставя на бюрото. Гледам чушлетата, въображението ми заработва: виждам ги как плуват в горещата супа, себе си виждам как чупя едри залци, за да затисна лютото в гърлото си и въпреки че усещам как тая работа избива малко на рушвет, казвам:

– Благодаря, момчето. Голям да пораснеш!

– Само това ли? – присвива очи Веско.

– Тогава да ти порасне заплатата!

– Аз не плавам за пари.

– Най-хубавото момиче да си вземеш...

– Да ви са златни устата!

Когато стъпих на Мурманска земя, първото нещо, което направих, бе да открия закусвалня за пелмени.

Навън бе минус тридесет и шест градуса, а вътре, в закусвалнята –

топло. От огромния излъскан казан, където се варяха пелмените, извираще ароматна пара. Усетих познатата миризма, станах нетърпелив. Поръчах си три порции – едната с лимонтузу, другата с масло, третата – със сметана. Поръсих ги с чер пипер, изгълтах ги за нула време като гларус, светна ми пред очите ... Две неща не бях виждал през последните три години: сняг, защото плавах все в тропиците, и пелмени – откакто свърши прелестното ми студентство в Москва.

Излязох навън сит и стоплен, полярната нощ бе паднала. Всъщност слънцето се показваше като през завеса нейде към обяд и след час и половина-два се скриваше. Спрях пред кафе-сладкарница „Юност“ с намерение да изпия една бутилка портвайн, за да уважа пелмените, но вътре имаше сватба и от радиоуредбата гърмеше гласът на Муслим Магомаев. В кафе-сладкарница „Уют“ пък не се пуши, а щом не се пуши, значи няма никакъв уют. Отидох на кино. Беше краят на декември, мало и голямо мъкнеше елхи.

Натовариха ни с апатит за една нощ. Когато си тръгнахме, в пристанището влизаше кораб „Павел Пономарьов“ – идеше от Арктика. Отдалече приличаше на айсберг, който се движи. От двете му страни – влекачи. Като деца, увиснали на ръцете на вуйчото, току-що върнал се от гурбет... Или пък от служебна командировка, за да бъдем по-съвременни.

Горе, на хълма над града, се очертаваше силуетът на четиридесетметровия Альоша. В нозете му – вечен огън. Небето стана алено, почна да моравее – само след половин час щеше да бъде нощ и пилотът припираше с маневрата. Срещу кораба се движеха едри ледени блокове, влачеше ги реката Кола. Барометърът показваше налягане седемстотин и единадесет.

Пред Норкап – най-северната точка на континента, вълните стигнаха вече до командния мостик. От време на време носът на кораба пропадеше над петнадесет метра. „Вежен“ се зариваше като подводница. На моменти аха, да не изплава ... Срещу нас се движеха два урагана единият с център в Гренландско море, а другият около остров Ян Маен. Единственото спасение останаха фиордите ... За да ме успокои, изглежда, капитан Монов започна да ми разказва следната история:

– Преди години плавах от Варна за Лондон с кораб „Карлово“. Беше декември. От Лондон тръгнахме за Ротердам. Двама моряка си купиха коли „Опел“ и „Пежо“. Поставиха ги на палубата, обвързаха ги здраво. Бискайският залив беше добър, обаче на края – оставаха шейсет-седемдесет мили да излезем от него, като почна да духа, като каза: „Ха сега! ...“ Не можем да хванем нос Финистер, няма и къде да се скрием.

Решихме да се приберем в Лисабон. И почнахме – давай, давай ... Държим ляво на борд, корабът обратно – отива надясно – ей такова едно време, идиотско!...

Пратих радиограма до Параходството, че ще се опитам да вляза в Лисабон. Оказа се, че Лисабон е закрит.

Продължихме.

Сутринта към осем часа спря главният двигател.

Спря за няколко минути и отново го пуснаха. На малък ход.

Доиде на мостика главният механик Атанас Малев: „Другарю капитан, нямаме масло!“ – „Стана тя!“ – „От лявата страна на главния двигател маслото бълва, продънил се е картерът. Още два-три часа можем да караме на най-малък и... край!“

Ами сега?... Ние сме на десет мили от нос Синус, между Лисабон и Сен Винсент. Не можем да се удържим, а трябва на всяка цена да се скрием зад Сен Винсент, иначе отиваме...

Почнахме да драпаме – отчаяна работа. Съобщих за аварията в Параходството. Със „светкавица“ ми отговориха, че наблизко няма български кораб. Кораб „София“ е в Гибралтар, ще тръгне на помощ. Но „София“ не слуша, не можахме да се свържем...

Минахме Сен Винсент – брегът висок, отвесен. Вълните се катерят по него, драпат с нокти да се задържат, но ноктите им се чупят в твърдите скали и те с неистови стонове се сгромолясват долу – зловеща красота!

Изведнъж огромна вълна ни удари отзад. За секунда се сепнах: „Отидохме!“

Но се измъкнахме. Към четири часа на съмване вълните отнесоха пежото. Опелът го сплескаха и го набиха в палубата. От мостика изглеждаше като огромна станиолова обвивка на шоколад, настъпена от някого...

Излезе от строя и брашпилът – можехме само да отдадем котвите – нищо повече. Чиста работа!

Добрахме се до Гибралтар, скърпихме кораба и пак тръгнахме...

„Мейн стрийт“ е главната улица на Гибралтар.

На нея има едно магазинче, на чиято фирма и раираните тенти с български букви е написано: „Маноло“. Маноло е индус, довеян от ветровете на живота тук. След затварянето на Суецкия канал Гибралтар се оживи, корабите, които спират тук за вода и гориво, се увеличили, търговията потръгна, Маноло забогатя. В малкото му магазинче се намира всякаква моряшка стока: дънки, чорапогащи, бикини, тревира, запалки,

велурени палта, дамски лачени ботуши, ножчета за бръснене, дъвки, фъстъци, сервизи, японски чадъри, плюш. Маноло научи за няколко години български и нашите моряци, спрели за час-два в Гибралтар, пазаруват най-вече при него.

Веднъж по времето, когато Маноло още не знаел български, в магазинчето му влиза наш моряк. Жена му заръчала да купи плюшен ковчор, на който елен пие вода... Нашият човек криво-ляво, за половин час, обяснил, че иска да купи ковчор за стена. Но какъв да бъде? Води се следният диалог:

Маноло:

– Мяу-мяу?

– Ноу!

– Бау-бау?

– Ноу!

– Ромео-Джулиета?

– Ноу!

– Амур-амур?

– Ноу!

Загубен е още половин час. Маноло вдига рамене – сори, мистър! ... Но как нашият човек ще се прибере на кораба без ковчор. Той се оглежда, вдига пръсти към челото си, разперва ги – това са рогата на елена. Навежда глава, прави движение напред и промучава:

– Му-у-у!

После сваля ръцете, енергично насочва палец към устата си и казва:

– Скоч дринг!

– О'кей – светва Маноло, влиза в складчето и след секунди изнася ковчора. На ковчора – горска поляна, през нея тече река, а над реката – рогат елен пие вода...

Риека е примамливо градче с две главни улици, а на тях – шарени витрини и загадъчно луксозни барчета. Но ние, хора с крайбрежно възпитание и морски характер, предпочитаме кръчмата на Коста Гърка – особено вечер, когато там свиреше оркестър. Пееха две лепотици – едната черноока, вакла, зряла и сладка като смокиня, а другата – строга, но струва ми се, достъпна. В наша чест пееха руски романси и собственикът Гърка седеше на нашата маса. Това, естествено, ни издигаше в очите на публиката... Сервираха ни дивеч, пикантни мезета, препечена сливовица и бялото люблянско вино „Ей, старче“. До входа на кръчмата висеше табелка: „Ценени гости, ако нещо не ви хареса, кажете на нас.

Ако ви хареса, кажете на другите“. На мен, като тънък познавач на въпроса и ценен гост, особено ми допадна и ето, макар и с няколко години закъснение, използвавам случая да сторя рекламата...

В заведението често влизаха тъжни войници с весели кепета, подпъхнати под пагона. Те си поръчваха по чашка препеченица, гаврътваха я „в залп“, изпушваха цигара и си отиваха. Лепотиците бяха благосклонни към тях. И към нас – понякога се случваше да метем заведението, т.е. да си тръгнем последни.

И близката Опатия помня, крайбрежната и улица с двата хотела – „Славия“ и „Адриатика“. „Славия“ – стар, с бели кепенци. Приличаше на възрастен, полузабравен актьор. Заради блестящото му минало на сцената, сега от кумова срама са го поканили за новата премиера – курортния сезон. А „Адриатика“ – млада, ефектна и разглежена актриса, предпочитана не само на сцената...

И палмите по булеварда помня, и майското слънце в едрите им листа като от зелен балатум, и сенките по асфалта – под тях елегантни старчета с избелели папионки продаваха картини.

Картините бяха, разбира се, цапаници, рисувани от местни художници и въпреки че клиенти нямаше, старчетата от сутрин до вечер дремеха по булеварда. И залива, и плажа със загражденията против акулите, и барчетата по цялото протежение на градчето и едно от тях – „Мали рай“, часовете, изседя-ни в него пред порция гамбари и бутилка бира „Юнион“.

Етикетът на бутилката се набиваше в очи – триглав орел в средата и годината 1864-та, в която е основана фирмата за производство на пиво. Е, бирата беше блудкава, но все пак се харчеше – курортът бе пренаселен от възрастни стройни немкини с повяхнала кожа и ярък маникюр.

Помня и дафиновата гора, през която вървахме с капитан Атанас Петков-Корсара, тъжен и светъл през този ден. Вълнуваха ни почти едни и същи неща – често се улавяхме, че мислим еднакво.

И тогава се чуха три продължителни изсвирвания на корабна сирена. Беше късен следобед и сенките ни се удължаваха върху асфалта, когато в залива се показа корабът...

Той се придвижваше бавно и в интервали от няколко минути сирената му тревожно зовеше. На мачтата му бяха вдигнали флагове; искам пилот, медицинска комисия, незабавна контрола...

Красив беше този кораб, нещо гордо имаше във вида му. И тържествено. Бордовете му бяха червени от ръжда – проплавал е най-малко два океана, преборил се е с ураган или циклон и сега се завръща у дома с

още незаздравели рани, но със спокойната и предостойна умора на победителя.

Сирената му зовеше – три удължени изсвирвания: зовящи, тъмни, страстни. Корабът приближаваше и тогава ние видяхме, че флагът му е леко приспуснат – на борда имаше мъртвец...

Корсара побледня, усетих железните му пръсти над лакътя си, очите му ме гледаха някак странно, стори ми се, че в гласа му има дълго напластявана горчивина:

– Морето колкото повече те ограбва, толкова повече ще те привързва към себе си...

За капитана от далечно плаване Атанас Петков – Корсара са писали няколко души. Повечето от тях са подхождали към него с предварително подготвена скица на очерка, с предварително ушит костюм. Корсара не е удобен за конфекция. Затова тези, които го познават и общуват с него, не могат да не отминат с насмешка подобни писания. Аз ще си позволя само няколко щрихи към протрета му... Едро, удължено лице, малко дълъг, поизгърбен от бокса на младини нос; плътни устни, особено долната; прошарена, грижливо гледана брада; рядка, но слънчева усмивка. Когато се усмихне, очите му се приспиват – и те се смеят. При гняв, въпреки че е човек, който отлично контролира природата си, от същите тези очи излитат черни пламъци. Ръцете му са нервни и силни, походката – котешка.

Виждал съм го на снимка с коса – къдрава, черна. Тази коса се е свличала на кичури след осем-дневно шурмуване в Северния Атлантик, когато ураганът е помитал всичко наоколо...

Опитен навигатор, познавач на морето и морската търговия, ученик на комендантите Георги Дюлгеров и Иван Станчев – и двамата стълбове на българското корабоплаване, – Корсара владее литературно шест езика. Неговите служебни писма и радиограми са лаконични, ясни и изчерпателни. Те респектират корабните агенти. Документацията му е образцова и това не е любов към „бумагата“, а уважение и знаене цената на документа, който ще защити кораба и товара, ако това се наложи. В работата си е всеотдаен, известен е с голямото си усещане на морето. Дълбоко помни неправда.

Начинът, но който той говори за морето, за прочетена книга, за музика; начинът, по който ще погледне жената, която отминава; начинът, по който се надига от стола, за да играе сиртаки, самата забрава в играта – това са очарования, които никой друг мъж не притежава.

Случвало се е да срещам хора, които го недолюбват. След разговор с тях съм усещал, че го обичам още повече, а онова прекрасно време, когато плавахме заедно, сега ми се струва недостижимо...

Веднъж Корсара ми разказа безпощадната история на един норвежки капитан. Много пъти се решавах да напиша разказ по нея, почвах, но след първата страница се отказвах. Тази история е толкова завършена, че просто звучи като измислена. Години наред я носих в себе си и сега, след като ме е бил в лицето вятърът хамсин, след като съм плавал в Червено море и съм видял Суец – мястото, откъдето започва случаят, аз се реших да я опиша така, както той ми я разказа в една далечна януарска нощ на борда на кораб „Васил Друмев“.

Африканският вятър хамсин, който духал вече втори месец през оная пролет, ги ударил още в Червено море. Той се заражда в пустинята и топлите му пулсиращи талози носят ситен кафяв прах. Този прах прониква навсякъде – в корабната машина и радиостанцията, в навигационната апаратура на мостика и в каютите, зачервява очите, набива се между зъбите. От него пресъхват гарафите за вода, а слюнката в устата е гъста и бодлива. За няколко дни той променя моряците, гласовете им стават дрезгави и меланхолични – непоносима тъга изпълва нощите им. Корабът идвал отдалече, екипажът бързал да се прибере в България, но в Суецкия канал вилнеела пясъчна буря, каналът бил временно затворен и в залива пред Суец се събрали над сто кораба. Моряците следели прогнозата с тревога – на всеки от тях отдавна изтекъл „гаранционният срок“. Хвърлили котва след един „норвежец“ – стар кораб със средна надстройка, строг и изящен, наредили се в конвоя след него и зачакали.

На третия ден от пилотската станция съобщили, че керванът ще потегли на разсъмване. По радиото гласът на диспечера-арабин бил мазен, сякаш докато говори, човекът лижел сметанов сладолед. Денят превалял.

Когато се задал katerът – той трябвало да събере желаещите да посетят за няколко часа града, капитанът разрешил на втория помощник и на Корсара да отидат в Суец.

Още щом слезли от катера и тръгнали по улицата, задухата отведнъж натезжала, но те продължили да вървят: нищо, ще се отбият в някое барче с климатична инсталация, ще се разхладят.

Но в бара, в който влезли, нямало места. Поспрели пред тезгяха, огледали още веднъж заведението и когато тръгнали към изхода, от съседната маса се чул глас:

– Господа!...

Погледнали натам – възрастен човек ги канел на масата си. Благодарили и седнали.

– Вие сте от българския кораб – казал човекът и Корсара се взрял в него. Бил с бели коси и изпито северно лице, а очите му – сини и детски, както могат да бъдат само очите на възрастен капитан от разказ на Джоузеф Конрад.

– Аз съм капитанът на „Ачернар“, корабът пред вас – казал той на великолепен английски. – Видях ви, като слизахте в лодката. Името ми е Кнуд Ерихсон.

Откъм мюзик-бокса се носел весел шлагер – двама пийнали дълго-коси малайци пускали по няколко монети наведнъж в касичката на бокса и блокирали една и съща мелодия. В задния джоб на единия стърчала вилица. Капитанът на „Ачернар“ вдигнал лявата си ръка – уж подпирал глава, а всъщност затискал ухото си да не слуша.

– Бих желал да ви почерпя – казал той и се усмихнал. Въпреки изкуствените зъби усмивката му била приветлива, стеснителна, всеопрошаваща. – Имам повод!

Двамата се спогледали: сигурно на стареца са съобщили, че му се е родил внук и сега те, слезли за няколко часа на брега, за да отдъхнат, ще трябва да изслушат цяла пледоария за сина или дъщерята – колко са добри, колко са възпитани и надарени. Когато сантименталничат, северняците са непоносими.

Изглежда капитан Ерихсон усетил опасенията им, засмял се късо и горчиво, а после се загледал към изхода ... Отдавнашна печал синеела в очите му и Корсара разбрал, че има мигове в живота, когато случайно срещнатият човек ти става близък.

– Извинете – казал той. – Ние просто се отбихме да се разладим. А какъв е поводът?

Капитанът се извърнал към тезгяха и оттам се задала сервитьорката – арабкия със силна гърд и матова кожа. Той им поръчал двойни порции уиски.

– Благодаря ви за компанията – казал Ерихсон, когато донесли чашите. – Това е последното ми пристанище. „Ачернар“ е последният ми кораб. А вие сте последните моряци, с които разговарям – моите момчета не влизат в сметката, те са ми работници.

– Как да разбираме това, „последните моряци“? – попитал вторият помощник.

Капитан Ерихсон отново се усмихнал, повече с очите си.

– Вчера получих радиograma от моя корабособственик. Аз служа на фирмата четиридесет години. Пенсионирват ме ... Пенсията е добра, а и аз не съм беден, няма кой да ми харчи парите – все на море съм...

Ситуацията обещава банално развитие, но Корсара се сепнал: четиридесет години на море! ... Четиридесет години синята бездна под тебе; величествени небеса и дива самота; ревящи ветрове и мятащо се сред жестоката подла вода желязо; изгарящо, тропическо слънце и глад за ласка. И внезапни пристанища, след които се усещаш още по-самотен ... Той плавал от няколко години и зад гърба си имал носталгията и солта на шест-седем далечни рейса, а човекът срещу него прекарал един живот на море. На такъв се пада в краката!...

– Плавал съм навсякъде – казал им капитан Ерихсон. – На младини имах и приятели ... Сега ще си купя едно малко имение недалече от Ставангер. Харесъл съм си го от много години ... То е на самотно островче в началото на фиордите.

– Нямате ли семейство?

– Нямам – тихо отвърнал капитанът. – За жалост ... Морякът трябва да има семейство. Трябва да има някой да ни чака, иначе морето ще ни ожесточи ... – Ерихсон помълчал и внезапно заговорил: – Някога учих пиано. Предричаха ми бъдеще! Когато завърших музикалното училище, изнесох самостоятелен концерт. Свирих Феликс Менделсон – Бартолди. И, разбира се, Григ... Какво помня от тази вечер? Горещи ръкостискания, цветя и нея, Деви Сандвиг, годеницата ми. Стоеше пред мен – прибрани бакърени коси, огромни кафяви очи, безброй златни лунички по бледото лице: тях най-много обичах... Целуна ме по челото, сбогуваше се. Трябвало да замине за Осло с бъдещия си съпруг. Жените винаги намират някого, когато си отиват от нас – следващата сутрин изтеглих спестяванията си и купих пианото, на което бях изнесъл първия си и единствен концерт. След месец постъпих в Марината, завърших висшата мореходна школа и оттогава съм на море. Пианото нося със себе си, от кораб на кораб.

Докато разказвал, капитан Ерихсон гледал пред себе си, но няколко пъти млъквал, търсел очите им, сякаш се колебаел дали да продължи. Често повтарял:

– Ние, норвежците, сме мълчаливи хора ... Простете бърливостта на стария човек, но това е последното ми пристанище, последния ми кораб, последните моряци, с които сядам на маса...

Двамата мълчали. Малайците си отишли неусетно.

Когато се качили на катера и след малко той се доближил до

норвежкия кораб, капитан Ерихсон им подал ръка. Десницата му била топла, костелива и силна. Пожелали си щастливо плаване.

Отведнъж духнало, водата почерняла. Нерадостно предчувствие стегнало Корсара, извърнал се – от югозапад като кафява стена бавно се придвижвал хамсинът. След десетина минути той щял да връхлети върху тях...

Катерът се люлеел, Корсара стоял прав, силно разкрячен, за да пази равновесие, гледал приближаващата се пясъчна стена и с ожесточение си мислел, че може би така е връхлетяла несподеляната любов върху младия Кнуд Ерихсон, за да го хвърли за цял живот в морето. Ерихсон се разминал с любимата жена, съпротивявал се на скръбта, скитал по белия свят, изтърпял земни и неземни мъки, но не можал да я прежали и пренесъл през горчивия ден на живота си спомена за краткото и задъхано щастие. В Порт Саид корабите им се разделили. Нашият кораб следвал курс Триполи, товарът бил за там. След седмица отплавали за Варна. На траверс на Бенгази, малко след полунощ, слизайки от вахта, Корсара се отбил в радиостанцията да изпуши цигара – последната преди лягане.

Когато влязъл вътре, от приемника се носело силно прашене. Радистът му направил знак да седне – работел в момента. Корсара се отпуснал на изтъркания диван, запушил.

– В Бискай потъна кораб – казал радистът, свалил слушалките и добавил: – Бискай ври, а нашият получи пречупване на корпуса. За четири минути стана всичко. Не можах да пуснат дори спасителните лодки.

Корсара придърпал дневника, започнал да чете, но редовете се сплитали пред очите му – сигналите за бедствие били излъчени от борда на кораб „Ачернар“ с капитан Кнуд Ерихсон.

– Загинали са – казал радистът и Корсара усетил, че го намирава.

Дочел страницата и излязъл навън. Времето било измъчено и ясно. В бездъното черно небе, вдясно над кораба, като пламъче на свещ трепкала Юпитер. Стоял дълго в нощта, подпрян на леерите, а от сърцето на Африка, от горестта и утробата ѝ, се носел жестокият хамсин...

Един от последните ярки пирати е Канарис. Канарис е грък, с младо и силно тяло, изплетено сякаш не от мускули, а от корабни въжа. Той знае морето и небето като петте си пръста – от Гибралтарската врата до Дарданелите флотилиите треперят от него. Канарис се появява внезапно като морски ястреб и докато замирише на барут, чуждият кораб е взет на абордаж, нагорещената му палуба лепне от моряшката кръв, златото и ценният товар са прехвърлени, а ако имало жена на борда – пиратската паплач е минала през нея, след туй – в морето...

Канарис си избира момчетата из таверните по начина, по който пият. На черния му флаг със сърма са извезани следните думи: „То сой му архизи апо мена“ – „Моят род започва от мене“. Канарис има един закон – беси на фокмачтата всеки, който се влюби или прости някому живота.

Но ето че и Канарис се влюбва. Да се самообесва, не става. Слага на планцира палеца си, замахва със сабята и го отсича – имало е обич, вече няма обич...

Като повечето диктатори, и Канарис си има социална платформа: той е грък, расъл е по островите, а какво са островите?... Солена каменна белота, мъртъв кипарис, горчива маслина, плач на бузуки, жестоко слънце и мъка. На островите живеят хубави девойки. Хубави, но тъжни. Канарис не може да понася тази тъга, убива и граби злато, за да го раздава по островите ... Но как раздава и колко раздава, никой не знае...

Както става обикновено, на края англичаните го хващат. За пиратите присъдата е една – сатърът. Строяват екипажа му на палубата. Той е начело, първо него ще обезглавят, после останалите. Канарис гледа весело на тая работа – хиляди мъже са умирали като пилци в нозете му, сега е дошъл неговият ред. Години наред над главата му, която след малко ще бъде отсечена е плющял флаг с извезаните думи: „То сой му архизи апо мена“. Моят род започва от мене и свършва с мене...

Англичаните са великодушни над врага, питат го за последното му желание. Канарис спира да се усмихва – родът не започна от него и не бива да свърши с него... Поискава едно: когато му отсекаат главата, той ще хукне да бяга. Колкото души отмине, да им подарят живота...

Англичаните се съгласяват. Палачът замахва, тялото на Канарис се турва и пада в краката на тринадесетия пират...

Вторият, ах, вторият, който гледаше на живота весело и нагазваше с немигащо кокоше око в гората за мечки; който изяждаше по две шепи лютиви чушлета на обяд, вече не яде ... След Матапан погледът му се съсредоточи, лявата му буза набъбна и лъсна – абцес ... Капитан

Младенов скърца със зъби, пуфтя, колеба се, най-сетне поиска разрешение от Параходството да спрем в Гибралтар. И за какво? Зъб да вадим! ... Директорът разреши в радиограмата великодушието му прозвуча като ругатня...

Час по час се качвах на мостика:

– Боли ли?

– Боли...

Но Гибралтар не отговаряше. Едва в самия залив, когато насреща се бялна скалата, зададе се пилотският катер.

– Радистите стачкуват – рече пилотът и отказа кафето.

Стачкуват – друг път. Заливът бе задръстен от английски военни кораби. Вдясно от нас – самолетноносач. Самолетите по палубата му са наредени като играчки в детска градина рано сутринта, преди да са дошли децата...

– Капитане – каза пилотът на Младенов, – зъбоболът се лекува бързо, сега Европа има всичко. След два часа ще ви върнем втория офицер...

Вкиснат и укротял, Джери се качи в катера, а ние останахме да стискаме палци и да го мислим. Европа и този път не се изложи, зъболекарските клещи спасиха реномето ѝ и след два часа капитан Джери наистина се върна – напразно в Дърбан чиновникът от корабната агенция се изежи:

– Европа, като парната машина, си изпя песента. Сега имат думата другите континенти!...

След Гибралтар океанът беше тава: ни вълничка, ни бръчица – мравките вода пият от него. Вахтите се въртяха: животът е кратък, вахтата – вечна... Джери отново прояде лютивите си чушлета, отново нагази с немигащо кокоше око в гората...

Едва срещу Сенегал лъхна ветрец. Сутрин обикалях кораба – все нещо нередно щях да открия, да смърря някого, да напомня за себе си. Около кораба играеха афали. Като ми омръзнеше играта им, влизах при боцмана. Кольо Добрев се надигаше, откачваше от стената парче сушено филе от акула, нарязваше тънки филийчици от него, слагаше ги в алуминиева чинийка, ливваше отгоре им малко спирт, драсваше клечка кибрит – след минута филето омекваше. Тогава, като се озърташе, сякаш извършваше злодеяние, Добрев изваждаше от шкафа две бутилки бира – денят започваше...

След екватора духнаха насрещни ветрове, влагата проникна навсякъде и дупките на солничките се запушиха. Камериерът Виктор почна

да слага в тях оризови зърна, тъй като и на него му „писна“ – кой отдето се откачи, все му мърмори ... Не напразно на времето солта често е ставала причина за кръвопролития и войни...

Екипажът се омърлуши, под „натиска“ на йодните изпарения кръвното почна рязко да пада, около очите ни „зажужаха“ мушици – и докторът ни, млад и чувствителен човек, препоръча да се пие повече кафе. Това все пак бе началото – пред нас беше Виетнам, а там влагата е наистина влага. Сутрин изнасяхме от гардеробите дрехите си зелени от плесен, следобед, преди да залезе слънцето, отупвахме от тях зеления прах и ги прибирахме. Така – три месеца.

Срещу Намибия вълнението се усили и механикът се застрахова – намали с пет оборотите. Преходът до Хайфон щеше да се проточи два месеца, а само за две седмици досега губехме петстотин мили.

– Ако се случи – утешаваше ни той – да ни подгони някоя мечка в Индийския океан и трябва да бягаме, тогава ще надуя. Иначе няма да насилвам машината.

На масичката му лежеше адресиран плик. Да първото пристанище имаше още две седмици, но той бе написал вече писмото до жена си и заложил директивите на семейния живот за предстоящите осем месеца.

До четвърти хамбар стои Кутьо, профсъюзният „бос“ на кораба. Видял ме е, чака да се поздравим. Вчера го беше „стегнала шапката“, пита ме:

– Знаеш ли, че съветските профсъюзи забраняват на кораби без климатична инсталация да плават в тропика?

– Знам – соннах се, – а ти сливи ли имаш в устата си, като отидеш в Параходството?

– Ами – пали се Кутьо, – ония дойдоха цяла комисия, украсата на кораба оглеждаха... Теб те нямаше. Зле, викат, сте с нагледната агитация. Добре изпълнявате плана, но нагледната ви агитация не мобилизира ... Пиха по едно кафе и духнаха... Лястовичка ми оставиха, лястовичка с десет точки; лозунгите да се подменят, две агитабла да се направят, стенвестник, обещания да наредим ... Деветдесет и девет работи. В срок от двайсет дни да станат, а ние ще се върнем след двеста...

– Ти си спал накриво – казвам му. – Рано те „хвана желязото“.

– Не бе, другарю помполит, ама един да беше споменал за бъдещия рейс. Ами че тук имаме хора, дето вече двайсет години се търкалят по параходите, а още жилище нямат, една карта за курорт не са взели, та достигнат за чиновничките...

Срещу мене, като върти опашка, тича Спаска. Рижата ѝ козина блести – снощи рулевият Цветан я е къпал с шампоан. Преди няколко месеца, когато я донесоха на кораба, беше като мишле. Донесе я морякът Никола Янчев.

Преди двайсетина години Янчев служил на границата, карал школа за кучкари, оттам и прякорът му – Кольо Кучето. Той е сух и прошарен, „чайникът“ му кипва бързо, щом се ядоса и моряците избягват да се зачат с него. Има един милион професии и каквото похване – прави го.

Когато бяхме в Хавана, по кораба тръгна приказка: жена му го ритнала от играта, взела си куфарите и – в живота... Няколко часа преди да хвърлим котва във Варненския залив, го викам при себе си. Кольо идва, сяда на дивана в приемната, аз почвам да го усуквам:

– Тъй и тъй, май имаш хър-мър с жена си?

– Всеки има. Да не би ти да нямаш? ... – И ти си прав. Един аперитив?

– Ще тласна сто грама.

– Виж какво...

– Сечи направо!

– Дигнала си е чуковете, заминала ... Жена ти, де. Да не вземеш сега...

Той мълчи, кръвта се оцежда от лицето му, наболата брада потъмнява, чашата затреперва в шепата му. Кольо се навежда над нея – така мъжете крият очите си и след малко бавно и старателно изпива ромът-бакарди. Дръпвам се, гледам през филистрина. Зная ли как са живели? ... От добро ли е избягала тази жена и кой знае истината за двамата?...

След седмица го викам отново. Пътуваме за Туапсе – правим междинен рейс, докато ремонтират хладилната инсталация, след това ще товарим за Хайфон.

– Ще идваш ли във Виетнам?

– Де ще ходя.

– Рейсът няма да бъде по-малко от девет месеца. Помисли!

– Кажй защо да оставам? Имам някой лев вързан на книжка, ще го профукам по кръчмите ... Ще я срещна някъде, беля ще стане ... Няма какво да мисля.

В Туапсе малко преди полунощ заставам на трапа, чакам отпускарите. Те се точат на групи, подават ми паспортите си. Няма го само Янчев. Стискам зъби, за да не избухна пред другите. В това време далече по кея се задава човек. В тъмнината отгатвам – той е. Янчев идва, стъпва на парадния трап, но ме вижда и спира – ни напред, ни назад. От

лявата страна самото му е издуто, той крие нещо.

– Идвай, идвай – цедя думите. – Какво криеш?

Янчев приближава, от пазвата му се показват две ококорени очички, жълти лисичи ушленца, черна влажна муцунка. Той изважда палето – то е като катеричка, няма още и двацет дни. Телцето му трепери, палето скимти жално.

– Виж го бе, другарю помполит, очите му са като на детенце!

Кольо ме гледа умолително, гневът се стопява в мене, казвам грубо:

– Влизай!

В юлското куршумено утро между редките облаци пробяга бледа луна. На фона на кенийския бряг се очертаха силуетите на два заседнали кораба.

Пилотският катер се зададе, направи красив завой и тръгна с нас. Беше с климатична инсталация и носеше звучното име „Помбо“. На палубата му двама африканци се боксираха на шега. Но шегата задебеля и ги разделиха. Насреща джунглата пъстрееше като войнишки маскировъчен халат.

Качи се пилотът, строен африканец в бяло – бяла риза с капитански галуни на раменете, бели гашета, бели чорапи три четвърти, бели обувки. И гласът му беше бял и отривист като на новобранец, а Таф, малкото кученце на капитана – порода пекинес, за всеобщо учудване не го залая.

Луната отново пробяга между облаци, дори спря малко, колкото да видим, че прилича на медальон с изображението на зодия „Дева“. Полека-лека приближавахме брега и тук-там между гъстата тропическа растителност почнаха да се различават постройки. Вдясно вълните се разбиваха и пяната на прибой се наслагваше върху пясъка като дантела. Над палмите се белеше хотел „Океаник“. Само на осмия му етаж жълтееше прозорец навярно успалият се обитател трескаво се подготвяше за предстоящото сафари.

Когато вече влизахме в пристанището на Мамбаса, зад нас за секунди слънцето изскочи от водата – ален балон, а пред нас прекосяваха фериботи, натоварени с коли и хора.

Фериботът „Сафина“ бе почти претъпкан, но към него напиряха работници. Просветнаха червени лампи, лиснаха звънци и фериботът се отдели от кея – закъснелите са закъснели, ще почакаат двацетина минути до връщането му.

Гръцкият кораб „Аспис“ бе вързан на кея и пилотът обясни, че трябва да се завъртим и да застанем зад него. И за да помогне на тая работа, заповяда:

– Отдай лява котва!

Дублираха командата и след малко откъм носа се чу стържене на желязо в желязо – веригата течеше през ключа. Тя течеше силно във водата, пилотът поиска да я спрат, но боцманът нещо не успяваше и за секунди във водата изтекоха над сто метра, т.е. четири ключа.

Маневрата се протакаше, фериботът отиде до отсрещния бряг и се върна. На пристанището се бе събрал доста народ, чинно чакаше в сянката на силозите на циментовия тръст „Боабаб“. Забелязах че в обратната страна фериботът е почти празен и от картата на залива разбрах, че пътниците са от предградието Ликони и отиват в Момбаса – север, където са заводите.

Нов проблем – мястото, на което трябва да застанем, е по-малко от сто шестдесет и два метра, дължината на нашия кораб. На помощ дойдоха влекачите „Тива“ и „Хухунг“ – все пак пилотът бе решил да ни натика в тази дупка.

Кеят се приближаваше и по парлангото се чу тревожният глас на втория помощник Богданов:

– Мостик, ще ударим кърмата във вързания ферибот!

Погледнах и изтръпнах – разпиляхме ги! ... Нотам се разтичаха, дадоха ход и се дръпнаха.

Нерви.

Десният пагон на пилота се скъса и увисна на рамото му, гласът на новобранеца стана глас на „стара служба“.

Зад нас, в отвора на лагуната, светлееше океанът. Там някъде се люлееше пилотският катер „Помбо“ – отиваше да посрещне друг кораб. Той вече излизаше на открито, скачаше и се зариваше във вълните. От слънцето прозорците на „Океаник“ блестяха...

В този хотел през декември хиляда деветстотин тридесет и пета година отсяда Хемингвей. Той пътува с втората си жена Полина Пфайфер на борда на параход „Генерал Метцингер“ от Марсилия за Момбаса. Пристига на осми декември и отсяда в „Океаник“, за да тръгне след седмица към Найроби, а оттам – за кратера Нгоро Нгоро. Той е вече богат, нищо не му струва едно сафари, което после ще опише в книгата си „Зелените хълмове на Африка“ ... Но погледът му към света вече с болезнен. Вече е Хемингвей, този, когото знаем и обичаме. До окопите на Мадрид остава по-малко от година...

В дъждовната вечер на двадесет и пети септември хиляда деветстотин двадесет и втора година пред главния вход на Лионската гара в

Париж спира такси. Шофьорът е пийнал и шумен, дрезгавият му глас кара забързаните пътници да се озъртат...

Докато клиентът отброява франковете, за да плати, шофьорът вади от багажника спретнат куфар и къде залитайки, къде демонстративно, го хвърля на тротоара. Вътре в куфара нещо прозвънва, но глъчката поема този звън. Снажният млад мъж се измъква от таксито, подава три банкноти, тръгва, слива се с другите пътници. Този мъж се казва Ърнест Хемингвей. Той е на двадесет и три години, пълен с идеи и предчувствия за големите дела, които му предстоят да извърши.

Преди седмица той се е върнал от Шварцвалд, където е карал ски, а в парижката му квартира го чакало съобщението от редакцията на канадския вестник „Торонто стар“, чиито кореспондент е той да замине за Константинопол, да отрази войната между Турция и Гърция. В Шварцвалд той вече е научил за изгарянето на Смирна.

Както се случва обикновено, младата съпруга не е съгласна с това пътуване нещо повече: тя заявява, че няма да му говори три дни, ако все пак той реши да пътува. Те се обичат, затова той решава да пътува, тя – изпълнява закана си...

Когато влакът спира в София, Хемингвей слиза на гарата, остава едно денонощие в българската столица. От нея изпраща пощенска картичка на Хедли и статия до „Торонто стар“, написани на ръка – на Лионската гара пияният шофьор е строшил пишещата машинка „Корона“ – подарък от Хедли.

В Константинопол Хемингвей отсяда в стария хотел „Делондрес“. Няколко дни след това заболява от малария и се премества в луксозния хотел „Монреал“. Силното му тяло се съпротивява на треската.

Хемингвей остава на крака. От Константинопол отива в Солун. Цялото пътуване трае двадесет дни. Когато се прибира в Париж, чисто по Хемингвеевски спи непобудно една седмица.

Веднъж пътувах с такси от пристанището Хайдър Паша през новия мост над Босфора, отивах до търговския квартал „Пера“. Колата мина покрай пасажерския кей на бухтата Златния рог, сви вдясно, спря пред метрото – най-късото и най-старото в Европа. Преди да слеза, казах на шофьора, че преди повече от петдесет години, тук е идвал един американец и е написал следното за Истамбул: „Константинопол е шумен, могилист, мръсен и красив... Пълен е с униформи и слухове.“

– Анджък² – съгласи се шофьорът. – И сега е такъв. Гюн да вар, ай

---

2. Именно.

да вар!... Яваш, яваш...³

Може би защото съм ги гледал от борда на голям кораб, но китове-те винаги са предизвиквали у мене полузабравеното чувство на доверие към домашния работен добитък. Някъде бях чел, че китовете, по чиито тела шават безброй паразити, често се приближават до корабите и спокойно си чешат гърбовете на бордовете или по кила. На по-малките кораби това се усеща, сред екипажа настъпва весела паника, която измъква хората от скуката на всекидневието и става причина за кратки въодушевления, леки пиянства и сладки спомени.

В една ранна утрин в Индийския океан, нейде под Сейшелските острови, на половин миля от кораба преминаваше стадо китове. На утринното слънце хоризонтът блестеше от фонтаните им, понякога някой мъжкар излиташе от водата на няколко метра, плюсоваше тежко. По някое време те завиха към кораба и от мостика се виждаха тъмните им гърбове. Когато вече се прибирах от крилото на мостика, погледнах надолу. От мостика до водата има поне осемнадесет метра. За миг изпитах страх, коленете ми омекнаха, по гърба ми потекоха две ледени струйки, пропъльзяха надолу, хванах се за планцира – перпендикулярно срещу кораба бавно се движеше тигрова акула. Беше едра, дълга около три метра, с петнист гръб и широка муцуна, върху която се белееха огромните ѝ кръгли очи. Акулата се движеше на зигзаг, над водата стърчеше гръбната ѝ перка. В небето стоеше албатрос с огромни неподвижни криле...

Рулевият Саркиз Перси, който стана свидетел на всичко, почна да се смее, после се усети и за да замаже положението, взе да разказва:

– Плавах в океанския риболов. Бях боцман на траулера „Албатрос“. Три последователни рейса – две години и един ден. Промисъл – в Южния Ат-лантик. Не е живот... Няма вода, условия – скотски... Едва на третия месец се изкъпахме – от кораба-майка дадоха малко сладка вода. След още три месеца пак се къпахме. Риба, риба, риба. На ден по дванайсет часа бачкане. Осем часа работа, четири почивка, още четири – работа. Храната е една и съща – за пресен плод не мисли! Само консерва!

Имахме един созополия, Таварища му викахме Балъкчия. Веднъж вземаме гориво от съветски танкер. От танкера изгърваха нещо и нашият, без да му мисли, скочи, улови го. Бяхме само двамата – хвана ме шубето, тук течението е много силно. Хвърлих му въже, той се обра по него, но го пусна, за да се хване за щормтрапа ... Течението пак го

---

3. И дни има, и месеци има. Полека-полека.

отвлече, отнесе го чак към кърмата. Подадох пак въже и видях около него акули. Бяха от най-мръсните, от косатките. Но не му казвам: ха се е уплашил, ха е глътнал морето...

На траулерите клати много, но се свиква. Де ще идеш? Не мож каза: „Спрете кораба, да слеза...“ Веднъж след шестмесечен промисъл трябваше да тръгнем за България. Но не стигаха двайсет тона риба, за да изпълним плана. Капитанът се заинати, тралихме още няколко дни ... нищо! Да се изядеш. Едно мълчание на кораба – ще го взриви! Осемдесет и четири човека са това!... И изведнъж – пълен трал, най-малко четирийсет тона! Почнахме да теглим. Теглим, теглим, теглим – изтеглихме го! А вътре – акули ... Нямаше как, обявихме аврал. Целият екипаж се струпа да чисти. Акулите – залепени една за друга, нали кожата им е като шкурка. Вадохме ги от трала вече мъртви, пресовани. Уж мъртви, ама бутнеш някоя с греблото по муцуната – схрупва го като шекерена пръчка...

Сега си спомням избитите акули в залива Кохимар, недалече от Хавана. Когато ги разговарвах на кейчето, те падаха по гръб, озъбените им муцуни блесваха на слънцето. Мъртви, те пак събуждаха страх, ние отстъпвахме назад, към къщичката на рибарите.

На това кейче Хемингуей е връзвал своя катер „Пилар“, сядал е пред малката къщичка на приказка с рибарите. Те още го помнеха.

Видях катера „Пилар“, поставен на стелаж в двора на къщата му във Финка Вихия, където често отивахме. В горещия юли около къщата на хълма бе прохладно, седяхме с часове под сенките. После слизахме на брега на океана, обувахме гуменки, за да ни предпазват от морските таралежи, и нагазвахме във водата. Прибоят ни блъсваше, но ние далдисвахме и се измъквахме от него и дълго, до каталясване плувахме. Когато излизахме отново на пясъка, сърцата ни биеха в коремите и въпреки че едва дишахме, запалвахме цигари, пушехме бързо и припряно като ученици, напрегнатите ни мускули бавно се отпускаха и едва тогава по телата ни се разливаше щастлива премала ... Късахме от близкия храст – мамонсийо – плодовете приличаха на зелени джанки, но под твърдата им кожичка се показваше розово и сладко тесто, което дъвчехме продължително, с наслада, докато се оголи костилката... Вечер старата Хавана ни поемаше – улиците оживяваха, на всяка крачка срещаме шоколадови мулатки с мамещи погледи и танцуваща походка. Отнейде засвирваше тромпет, страстният му приглушен зов ни замайваше...

– С „България“ разтоварвахме в Ежберг, Дания – спомня си Кольо Добрев. – На края затворих ме хамбарите, пуснахме бигите, но не ни разрешават да излизаме: навън Северно море – лошо...

Ежберг е една шепа градче. Корабът ни е вързан, дето има една дума, на главната улица. Слизаме на улицата с моя приятел Паткана, а насреща – две „панделки“. Но ние вече сме „тантела“, гулдените похарчени. А на момичетата им се пие коняк, че и американски цигари им се пуши – при тях има сух режим, аз ти разказвам събития от преди двайсет и пет години.

Гледаме – спокойна обстановка. Качих се по трапа да видя кое как е, да разминирам пътя. Оказа се чисто. И – туп-туп-туп – стъпки. Дойдоха. Извадихме коняк, пияни вишни. Една чашка – две чашки, една чашка – две чашки, хахо-хихи, отсрамахме се...

Обаче на другия ден на кораба работата се разчу. Началството естествено нищо не знае ... Тръгнахме. Минахме Ламанша, Бискайския залив, Средиземно море. В Мраморно море помполитът взе да ни вика един по един: „Вий, тъй, тъй, тъй...“ „Откъде знаете?“ „Не е важно откъде знам!“ Корабът без котва тръгва, но без курва не тръгва!... Стана тя! В Бургас отново: „Кажи как беше случаят?“ „Чисто и просто на момичетата им се пиеше коняк, а ние – българи хора сме. Гостоприемни.“ „Да не е било провокация?“ „Не, наши рожби бяха ...“

На другия ден корабът заминава за Новоросийск, а на нас – по една динена кора. Сурнаха ни от кораба и се спряхме чак пред Параходството във Варна. На стълбите – кадровика Саркиз бей. „Ти ли се казваш Добрев?“ – вика ми. „Аз“. „Иди горе и ме чакай!“

Върна се горе той, даде ми лист и писалка: „Пиши!“ – казва. „Какво да пиша?“ „Опиши случаят“. В стаята сме само двамата, няма как, ще се пише. Почнах: „Ежберг, Дания. Корабът се намира в центъра на града, народът се разхожда по кея, а някои се качват и по трапа ...“ Саркиз надникна зад врата ми: „Ти какво, география ли ще пишеш? ...“

Скарахме се. Не писах, ама две години стоях на брега. Пратиха ме на лодката – вара-гела, Варна – Звездица...

За десети път пресичах екватора с кораб „Ве-жен“. Седяхме в моята каюта с капитан Илия Донеv. Той донесе две ледени бири „Туборг“, заговорихме за гибелта на механика Петър Лещаров. Останах като гръмнат – Монеv е бил капитан на кораба, на който е станало нещастieto...

– Истината за смъртта на Лещаров ще ти я кажа аз – започна той. – Преди това карахме девет месеца рейс: Суец, Сингапур, Япония,

Цейлон, Англия, Куба. Върнахме се и пак натоварихме за Япония. Бяхме с „Любен Каравелов“, знаеш го. Но патакмата в Близкия Изток бе почнала и обикаляхме Африка. След рейса отидохме в Нагоя на ремонт. Там престояхме около месец, след това се отправихме за Ванкувър, Канада.

Лещаров беше около петдесетгодишен човек, висок, слаб, светло-риж, със сини очи. Говорът му – малко бърз, обичаше компанията, обичаше да бъде в центъра ѝ. На времето е бил бохем човек, след това се оженил, обичал много жена си, но тя не изтрайла самотата, намразила и него, и плаванията му и един ден си събрала роклите в куфара и го напуснала. Оженил се след време пак, но първата любов, изглежда е тляла в него цял живот.

Беше много добър механик. Не се дърпаше като някои от сегашните, дето все се опъват: аз пък тъй, аз пък иначе – борба за власт на кораба и други глупости. Той си разбираше от работата и знаеше, че неговото място е в машината.

Пиеше. Не се напиваше, но пиеше всеки ден. Депресията му бе стара история. Имаше и тежка екзема – по ръцете и по краката. Но иначе беше весел човек, засмян, дума да няма! Никога в него няма да видиш темерутлък. Лек човек, лек характер, лесно се погаждаше с хората.

Във Ванкувър правихме котлочистка на единия котел и при валцовката на тръбите останаха няколко тръби невалцовани. Тръгнахме на път... Това е двадесеттонен котел с три пещи. Средната пещ бе пропаднала изцяло и само първото и последното ребро държаха. Ако гръмне котелът, от кораба няма да остане нищо!... Чудехме се как да го оправим. Разменихме си телеграми с България – ние на тях, те на нас, ние пак на тях. Все това.

Както и да е, стигнахме в Кобе, оправихме се. След това още три рейса Япония – Канада. Беше зима и през цялото време – тежко вълнение. Разправяха ми, Лещаров подхвърлил веднъж: „Ако скоча, дали ще ме нареже веднага винтът на кораба?“

Чух тая работа, извиках го и направо го попитах. Той се разплака, после се успокои. Беше болен на тема аварии.

Някои от неговата команда го одумваха. Рекох му: „Що пиеш с тях?“ – „Каж ми с кого да пия?“

Тръгнахме от Кобе за Йокохама да доразтоварваме. Още първата прогноза ни „зарадва“ – на двеста мили от нас се бе зародил тайфун. Ние пътувахме с малко товар. Третият хамбар беше празен и бимовеите му не бяха сложени, защото до отплаването няколко японци чистеха

горивния танк. По палубата имаше наредени кислородни бутилки те почнаха да се търкалят насам-натам. Към полунощ, се поуплаших и върнах кораба обратно. Аварийната група събра разпилените въжета, укрепих бутилките. Гледам – по-малки кораби от нашия шурмуват, а аз бягам. Направих завой и пак поехме към Йокохама. Сутринта времето се подобри.

На обяд, преди да сервираат супата, радистът ми подаде няколко радиограми. Едната от тях се отнасяше до машината. Казах да извикат главния механик.

Тук-там, разшаваха се – няма го. „Кой е виждал последен шефа?“ Спогледахме се един друг. Вдигат рамене. Оказа се, че вторият механик е говорил до полунощ с него. Събрахме екипажа веднага, започна търсенето. Върнах кораба обратно, назначих наблюдатели от двата борда. Съобщих и в Нагоя. Оттам излетяха въртолети – напразно, водата беше ледена!...

Савко Данаилов, който е видял последен Лещаров, ми разказа следното:

– Излязохме от Кобе с отворени хамбари. Ясно време, звезди – като главички на медни гвоздеи. Отивахме в Йокохама да разтоварим останалите три-четири хиляди тона пшеница.

Преди да тръгнем, почти всички се бяхме събрали в салона, където е тенис-масата. Играеха Атанас Зайчето и Пияното Чефо – двамата бяха най-добрите тенисисти на кораба. Лещаров каза: „Зайче, залагам една бутилка уиски, ако биеш!“ Беше се облегал на радиатора на парното и говореше с втория механик. Питаше го дали е готова машината. Лявата ръка на Лещаров беше превързана – напоследък екземата не го оставяше на мира. Дадоха команда: „По места за маневра“ и мачът се прекъсна.

Около час, след като тръгнахме, излезе силен вятър. Вече настъпи нощта, минахме по хамбарите, вързахме бимсите и капортите.

Отивах да застъпя на вахта от два до четири след полунощ, бях кърмчия тогава. Минах покрай каютата на главния механик – той беше вътре. Надигна се, застана до вратата. Пушеше с цигаре – дълго, кехлибарено ... Гледаше към морето.

Качих се на мостика. В това време се чу, че по палубата нещо затрака. Помислихме, че е някой забравен бимс. Слязохме долу с боцмана – оказа се, че е празен варел от масло.

На другия ден по обяд старши камериерът Стефан Цъмънъка ме попита дали съм виждал шефа. Отговорих му: „Снощи.“ Пръснахме се да

го търсим. Отидохме и в рулевата – да не би да е ходил там, да се е подхлъзнал и да е паднал. Минахме навсякъде – Лещаров не беше на кораба.

Бях библиотекар. Предния ден му бях дал няколко книги за четене. Книгите бяха оставени на бюрото му. Търсихме писмо – нямаше. До книгите бе часовникът му. В чекмеджето имаше към петдесет долара. Леглото му беше оправено. Разбрахме: или е паднал, или е скочил в морето.

По радиото излъчиха запитване до всички кораби в района. Радистът я излъчи на петстотин килохерца. Беше към два часа следобед. Върнахме се обратно. Водата беше ледена – пресякла го е веднага. Той обичаше чашката, но не това е причината. Семейството му не познавам. Запечатахме багажа му. Дни наред след това всички бяхме подтиснати. На Първи май се събрахме на тържествен обяд. Капитан Монов се надигна: „Чествуваме празника с отсъствие на наш другар ...“ – Почетохме паметта му с едноминутно мълчание.

Лещаров беше слаб и висок, с лунички и оредяла червеникава коса. Лицето – изпито от морето. За първи път го видях в униформа – беше истински моряк.

Прибрахме се в България седем-осем месеца след неговата смърт. На третия или четвъртия ден свалихме багажа му. Помня, той имаше бежов шлифер. Шлифера и дрехите носех преметнати на дясната си ръка. В лявата – някакъв кашон. С мен имаше още двама моряка. Те също носеха багаж.

Още като влязохме в митницата, видях жена му. Тя беше цялата в черно. Извика: „Ето ги дрехите му!“ И се хвърли отгоре ми, сграбчи ги и ги изтегли от мене. Политнах, подпрях се на стената. Предадох и часовника и брачната халка, после излязох от митницата...

Краят на юли. Пътуваме от Танзания за Индия. Океанът е разлюлян, небето – мрачно. Тук е зима, сезонът на мусоните. Седми ден корабът се люлее върху вълните, от време на време пристъпите на морската болест ни довлчават до койките...

Снощи четох Паустовски – в едно от чекмеджетата на корабната библиотека намерих неговата книга „Златната роза“. Сред разлюления океан очарователната му проза ми подеждва с особена сила. Спомних си студентските години в Москва, пътуванията по Русия.

Веднъж белоруската поетеса Алла Кабакович ми разказа как като малка видяла писателя Константин Паустовски – някаква почивна

станция в Крим, мраморни стълби, светъл юг, лозя наоколо, сини вечери и ароматен дим от самовар в безветрието. Наметнат със сако, въздребен, с късогледни очи, Константин Георгиевич слизал по стълбите – тя се опнала, понечила да се дръпне, но той я щипнал по бузата, усмихнал се и отминал.

С годините Алла често се връщала към своя детски спомен и разбрала, че в оная далечна вечер Паустовски е бил уморен от напрегнат труд през деня, от поетичните си видения, от щастието да живееш в своя безплътен свят като вълшебник.

Тогава той пишел книгата „Златната роза“. Може би същия ден е написал трогателната история на колониалния войник Жан Шамет и малкото момиченце Сузи.

Всъщност целият живот на Паустовски е преминал в уединение и труд. В кратките почивки между отделните книги на своето огромно творчество той е пътувал по света и най-вече по Русия, дружил с пазачи на фарове, с библиотекари, с капитани от далечно плаване, с известни и самоуки художници, с венециански гондолиери, с рибари от Балтика и северните морета, с писатели от близки и далечни страни, с които го е срещала щедрата му писателска съдба.

Паустовски е имал сърце и памет за всичко. Затова и в последните си творчески години той се връща в своето детство; в ранната си младост, в зрелостта си, за да оживее в книгите му нашето жестоко и прекрасно време.

И други хора, които са работили и общували с Паустовски, са ми разказвали за него, но такъв, какъвто Алла го описа тогава, остана у мене: спретнат, вгълбен в себе си, с бакърено красиво лице, с бавен дълбок глас и тъга в очите.

Много пъти се канех да отида в Таруса, където той е живял, да видя Мещорските гори наоколо, Ока и езерата – местата, които той е обичал и описал, но винаги се случваше нещо да ми попречи. Когато бях вече там, не съжалявах за закъснялото си пътуване. Разбрах, че е трябвало да поживея няколко години в Русия, да посетя различни краища на тази огромна страна, да създам приятелства с нейните хора и тогава да стигна до Таруса.

Оказа се, че това малко, старинно градче не е толкова далече от Москва – просто трябва да станеш сутрин рано и да тръгнеш, да смениш пет превозни средства: метро, влак, автобус, катер по река Ока, за да стигнеш до този чуден кът от древната руска земя.

Шофьорът на таксиметровата кола, който ме караше от Серпухов

към Таруса, човек на възраст, се оказва съсед на писателя. Не беше от приказливите, а и като разбра, че отивам при Паустовски, думите му отведнъж станаха особено подбрани и това беше уважение – уж към мене, поклонника, а всъщност към големия майстор на художественото слово.

Колата прекоси градчето и спря – оттук нататък започваше бяла брезова гора. Иван Иванович, така се казваше шофьорът, ми каза да навляза в кея, да свия после вдясно и като повървя, ще стигна до огромен дъб – единственият наоколо. Там лежи Константин Георгиевич.

Благодарих, изчаках колата да тръгне, навлязох в гората.

Руската есен е ярка, обагрена в жълто, оранжево, кафяво, виолетово, мораво, червено, ментено, ореховозелено, бяло. Окото на чужденеца трепва пред този пейзаж: отдалече всичко изглежда запалено, сякаш гори цялата земя. Всъщност руската есен е мълчалива, вгълбена, с много печал и затаена страст, кратка и неповторима.

Аз вървах, около мен бе истинска есен, между клоните на брезите прозираше далечно слънце, в нозете ми свиреше шума. Спирах – ставаше тихо, пристъпвах бавно, смутен от спокойствието и великолепието на природата. По тази пътека вече няколко години идват благодарни хора. Ще идват и утре, и после. Винаги. Сега е моят ред – на душата ми е светло и малко тъжно.

Ето го дъба! На стръмния бряг над река Таруска сивее грамаден суров камък. В него са вбити бронзови букви: „Константин Паустовски. 1892–1968“. Тук лежи един изключителен човек, тук е краят на един красив и благороден живот. През клоните на близкия клен се вижда реката – тя тече долу спокойна и величествена, тече като времето. Водите ѝ извира от девствени дремотни лесовете, протичат хиляди версти, минават и отминават, но не свършват. Реката винаги е пълноводна и вечна като живота.

На триста метра оттук е къщата, в която Паустовски е живял. В нея писателят е прекарал последните си петнадесет години, в тази проста дървена къща сред ябълкова градина, с две стаи горе и почти отвесна, като корабен трап, вътрешна стълба за долния етаж, където е кухнята и трапезарията. В края на градината, над самата река, има беседка. В нея Паустовски е седял, оставал е насаме с щедрата есен на своя живот. Тук е довършил многотомната си автобиография „Повест за живота“, събрала в себе си поривите и страданията на няколко поколения.

Посрещна ме жената на Паустовски, Татяна Алексеевна – жена с благородна красота дори и сега, в напреднала възраст. Гласът ѝ е мек и развълнуван, ръката – енергична; тя ме отвежда в неговата стая. Всичко

в нея си стои така, както той го е оставил: проста дървена маса и стол, две етажерки, претъпкани с книги, удобен кожен фотьойл край загасналата камина. В зимните вечери Паустовски е седял тук, вземал е старинна книга в ръка, прелиствал е познатите страници или просто е мълчал с часове, загледан в разпалените главни. В ъгъла е поставен дървен миндер, застлан с красиво родопско халище.

„Българско е!“ – оживява се Татяна Алексеевна, спомня си дните, прекарани във Варна и по Черноморието. От постоянната скръб по изгубения другар, сълзите з очите ѝ са застинали – свеждам глава, мълча: така няма да разочъркам болката от спомена...

Паустовски е писал с нежност и любов за България. Неуморим пътешественик, обиколил почти целия свят, в последните си години той отново се готвел да дойде у нас, да чепарува край Несебър; още веднъж да погали с ръка древните амфори в созополската базилика, още веднъж да подиша солен упойтелен въздух.

Тръгвам си. След час по Ока ще мине катерът за Поленово и Серпухов. Речната гара е старинна дървена къща – качвам се по изтритите стълби. Те скърцат протяжно – сухо е. На малката тераса чакат и други пътници, размесвам се с тях. Дъхва на пелин, извърщам се: зад мен старица държи кошница с току-що набрани димитровчета. По стълбите се задава млада жена в синьо, заговорват я. Тя е тукашна, с прекрасни сиви очи и нежен профил, проста и женствена като героиня на Паустовски.

Откъм Ока е излязъл вятър, бръсне над реката, тръгнала със седефени вълни към дървеното кейче. Брезите трептят и се огъват – пясък, ситен като брашно, дими в прегорялата трева.

Когато катерът се зададе, слязохме долу да го изчакаме. Вятърът се усилваше, небето потъмня падна ниско – лицето на рулевия, който се взираше напред, се изопна. Неделният ден си отиваше, но аз знаех, че ще го запомня завинаги.

Един час по-късно, когато слязох до моста над Серпухов, закапах първите капки – след дългата суша, небето се продъни.

Започваха есенните бавни дъждове.

Мусонът духаше втора седмица. През всичките десет дни, докато пресичахме Индийския океан от Дар ес Салаам до Бомбай, небето бе мрачно, вълната – тлъста, разлюляна, океанска. Когато на екрана на радара се очерта индийският бряг, включихме телевизора. Първото, което видяхме, бе наводнение. Беше сезонът на мусонните дъждове. Пред очите ни преминаваха удавени квартали: върху успокоената вода плуваха полусрутени коптори, оскъдна покъщнина, тръстикова слама, бамбукови пръти, трупове на животни и хора. По екрана наедряваха изопнатите от страх лица и все си мислех, че очите на индицеца са създадени да изразяват мъката на този свят...

Проливните дъждове не спираха. Те щяха да валият непрекъснато през осемнадесетте дни, докато стояхме в Бомбай, щяха да ни „вържат“ на кораба, защото навън бе потоп: и без това от дълъг живот на море в душата ти става неуютно, а на всичко отгоре – и кишата на дъждовен Бомбай. В такива дни очите ти се напояват с особен блясък, с нещо, което напомня очите на индийците. И ти заставаш до филистрина, опираш чело о стъклото и те обзема самота и скръб, душата ти замира, защото разбираш, че не са ти останали сили за връщане. Тези дъждове са описани от Стефан Цвайг в новелата „Амок“, без чието заглавие авторите на кръстословиците ще закъсат...

На десет мили от брега вахтеният офицер забеляза, че нещо плава над водата. Приближихме – труп.

– Мъж е – каза корабният лекар доктор Мордохай. – Женският труп винаги плава по гръб.

Капитанът нареди на радиста да съобщи на началника на пристанището. Дилов депозира веднага „светкавица“ и пререди няколко кораба, които чакаха връзка с Бомбай. Радистът отгатък, след като прие радиограмата, отговори: „Няма да я таксувам светкавица“, пиша я „обикновена“.

След два дни, когато контролните власти се качиха на борда на „Христо Ботев“, капитанът попита дали са получили радиограмата му за удавника.

Отговориха му:

– Хора много!...

Когато за първи път излязох в града, още от портала ме блъсна тежка миризма. Някъде наблизо е избил канал, помислих си, докато вървах, но миризмата не намаляваше. Изглежда канализацията на целия петмилионен Бомбай не е в ред... В навалищата се промъквах с усилие. На всяка крачка ме пресрещаха просяци. Те ме побутваха мимоходом и

щом ги погледнех, с рязко движение насочвах пръстите си към устата, сякаш хвърлях в нея семки. В джоба си имах само една банкнота от петдесет рупии – това беше цялото ми състояние. Може би трябваше да разваля парите, за да имам дребни монети за просящите. Но като си представих какво повесмо от дрипави хора ще повлека подире си, хвана ме страх. Тук са „смукали“ всякакви. И най-много – англичаните. Ха сега да взема да оправям английски борчове! ... Англичанинът е англичанин за това, че мисли за по-други работи, отколкото къде какво има да дава. Господарски народ, научен да му дават!... Не посегнах на своите петдесет рулии и Индия в оная дъждовна вечер пак замръкна гладна...

Подир мене тръгна млада жена с бебе в ръцете. Забързах, за да се откача от нея, но жената не изоставаше, следваше ме като сянка ... С крайчеца на окото си виждах вперения ѝ молец поглед – на лявата ѝ ноздра проблясваше бронзова точица, голяма колкото главичка на карфица ... От входовете, от които лъхаше воня на пикоч, от прозорците, отвед подвикваха проститутки:

– Амиго, амиго!...

Уж се мъчех да не гледам натам, но за мое учудване, окото ми бе все в тях. Те протягаха сухи ръце и ребрата им шавах под жълтата кожа. Изведнъж ми се стори, че участвам във филмова мелодрама на Радж Капур – и без това се канех да отида да видя двореца му, също както сиромасите от неговите филми спират да погледат някой дворец...

На една пресечка агонизираше момиче. Тялото му – кожа и кости, се гърчеше върху наядените плочки на тротоара. През кръста и слабините му бе праметнат парцал. Взрях се и лицето му – било е младо и красиво. Гърдите му бяха се смалили и набръчкали като сушени сливи. Светна седефената белота на обърнатите му очи. Пред момичето бе сложена малка порцеланова паничка. На дъното ѝ жълтееха две-три монети.

Отминах с натръпнали нозе. В гърлото ми заграпява нещо, не ми достигаше въздух – бръкнах в джобчето на дънките си, извадих алуминиевата тубичка с валидол... И си помислих с гняв за нашите деца, неясни от угаждане... Спомних си как по гости и семейни компании съм се изприщвал от слушане на рецепти за отслабване, за раздвижване на лениви черва и лениви сърца...

По улиците профучавах коли. Но се зададе крава и спря движението. Първата ми среща със свещената крава! Беше бяла и закръглена, единият и рог – крив. Бавно и величествено тя пресичаше

шестпистовото платно. Кравата идеше точно насреща ми и за миг ми се стори, че разбира своето положение. С бавно и величествено движение тя откъщаваше за всички свои угнетени сестри-сивушки, които опъват каиш по широкия свят, включително и из оризищата на съседните азиатски държави...

Най-после стигнах хотел „Тадж Махал“. Това бе друг свят. В огромното фойе, облицовано с мрамор (с мрамор бяха облицовани и писоарите в клозетите!), се носеше шепот на шадравани. Покрай администраторките минаваха милионери-араби с бели гълабии, хванати под ръка от хубави млади индийки. Навярно от завист към кралете на петрола, аз се заплетох, в едно доста сложно размишление за арабите, на края реших, че са големи „гяволи“. Световната преса и дипломация през последния четвърт век се занимава само с тях, а те си развяват чаршафите из фойетата на световните хотели, купуват си скъпи индийки, като на нас са предоставили океаните, заедно с бурите...

Преди да отида да изпия бира и да купя картички, които жена ми ще показва на гостите, реших да се разтъпча в градината на вътрешния хотелен двор, да ми поелекне, задето не съм арабин...

Още като влязох в градината, видях басейна. Беше с бели стени и бяло дъно и над него шаваше облаче пара, също като над огромна квадратна тенджерка, пълна с горещо мляко. И тогава, и през следващите дни, по едно и също време от страничната врата насреща излизаше тъмноруса англичанка в жълт хавлиен халат. Тя прекосяваше със стегната, почти маршова стъпка разстоянието до басейна и халатът сякаш сам се свличаше от нея. Красива работа! ... Тя се изкачваше по стълбичката до тераската на трамплина, бавно се съсредоточваше, сякаш шепнеше молитва. Силното ѝ стройно тяло се стягаше, напънато от някаква невидима пружина. После пружината в един миг се скъсваше, тялото излизаше, описваше красива дъга и потъваше в парата на горещото мляко ... Аз следях всичко това със затаен дъх. Забравях арабите, защото една англичанка по бански костюм е по-сериозно нещо от един арабин...

Разкопчавах си ризата, та да бъде готов, ако нещо стане, ако случайно жената ме е харесала и извика за помощ и на мен се падне честта да спасявам Англия... Но Англия не се давеше: силното и тяло като торпедо се стрелна във водите на басейна. Преди да докосне стената и да я взриви, рязко се завърташе и тъй – от стена, в стена... Така усетих нещичко от сладостната професия – спасител на плажа. Да беше ми провървяло; щях да имам по-добър избор, отколкото рижите чехкини край Созопол...

Както и да е, разминах се с едно красиво преживяване. Спасителството в Индия не се цени, пък и у нас загуби своя чар...

Когато излизах от хотела, насреща се жълтееше внушителна арка – вратата към Индия. Тя е издигната в чест на височайшето посещение на кралица Мери – много години след това под нея в обратна посока е минал „последният“ колонизатор.

Тръгнах натам не толкова от любопитство, колкото да се завардя от дъжда. По ъглите под арката лежах мърляви хипита и съсредоточено пушеха марихуана. Приблжих един от тях – четеше някаква книга. Беше с женствени черти, млечна кожа и отдавна нерязани нокти.

Някога тук е блестял шпалир от прислуга. Там, където има мизерия, прислугата винаги е господарска!... Сега тук лежах потомците, жалките отрепки от славните конквистадори. Казват, че техният начин на живот бил всъщност протест... Хайде, холан! От кога протестът следе от барикадата?...

Дъждът не спираше. С прехвърляне от такси в такси, се добрах до пристанището откъм Индира док. Влязох в някакъв скъп ресторант, качих се на втория етаж. Под закритата му тераса се забавляваха немци – не бяха моряци. Седнах наблизко. Немците се наливаха с бира, бяха шумни като всички пийнали немци на група. Те разменяха банкноти за дребни монети – сервитьорът им ги носеше в чинийка, вземаха по няколко монети и ги хвърляха през перилата на терасата. Монетите звънваха долу върху цимента, а след туй се вдигаше врява, чуваха се стенания и писъци. Станах и се приближих – долу бе куп от полуголи деца, които се биеха, деряха с нокти лицата си, хапеха се. Немците гледаха натам и се тресяха от смях... От историята се знае, че повечето им забавления са такива...

Аз съм тих човек, но тогава ме обзе ярост. Сега се мъча да убедя себе си, че да не ги завра под масата, ме е възпрял единствено страхът да не оскандаля длъжността, която заемах на кораба. Дори си преставям заглавие във вестник: „Български комисар напада западни немци!“ Но винаги, когато си спомня този случай, се чувствавам гузен, озлобявам се и ако това ми се случи сега, струва ми се, че бих ги бил бавно и жестоко, дори бих се вслушвал дали дишат и ако дишат, пак бих бил... Така, както само звярът може да убива звяр...

Винаги, когато излизах или влизах в пристанището, насреща ми се втурваше млад, сух и черен като бъзово зърно индиец. Той се втурваше с виковете:

– Русо, русо! Май френд русо! Държеше в ръката си две малки

птичетата с перушина като миша козина. Те все се пощеха. Индиецът предлагаше смяна: да взема птичетата, да му дам чадъра си. Отказвах. Уж от приличие, а всъщност от неумението да създам някому радост. По лицето на индиеца ползаваше тръпка на огорчение, но той не губеше надежда – както всеки, мачкан от живота... Последния ден, два часа преди да отплаваме, слязох от кораба. На портала индиеца го нямаше. Стана ми криво, постоях малко и когато си тръгнах, дочух виковете му. Той тичаше към мене. Спря запъхтян, аз тикнах чадъра в ръцете му. И докато подтичвах към пасажерския кей Балард, където бе вързан нашият кораб, усещах се глупав и раздвоен, но заслушан в ефирното щастие, което ни възмездява за всяко сторено добро...

На гаратата на приемната ми застава радистът и по очите му разбирам, че радиограмата, която държи в ръката си, не е на хубаво. Гледаме се втренчено и докато се надигам от стола, той казва припряно:

– Не е за вас, не е за вас! За Кутьо е!

Той оставя бланката на бюрото ми и си тръгва – с други думи, оправяй се по-нататък.

– Кажу ми да дойде – извиквам подир него. Поглеждам радиограмата, буквите наедрават пред очите ми: „Майка ти почина...“

Прибирам бланката в чекмеджето, ставам, спирам до филистрина. Навън е тиха вечер, на траверс свети пясъчният малайски бряг...

Преди седем месеца напуснахме България и ето, за трети път през рейса ми се случва да поднасям скръбна вест. Какво ще ми каже, когато след малко човекът застане насреща ми?...

Влиза Кутьо, сяда на стола пред бюрото – едър, кръглолик, четиридесетгодишен. Аз се връщам на мястото си и без да го гледам, проговарям с чужд глас:

– Николай, знаеш ли...

Вадя бланката и я слагам пред него. И уж се залисвам с някакви книжа в чекмеджето, а чувам скърцането на стола под него, дъха му чувам и няма къде да избягам...

Човекът стои пред мене безпамятен, навярно нещо в него изстива, навярно усеща пустота и сред тая пустота се надига живата майка, която той не е виждал от една година, надига се синовната вина за неговото отсъствие...

Далече там, сред братовия апартамент в Нови пазар, върху разтегателната кухненска маса е поставен ковчег, а в ковчеза лежи родната майка... Какво ще кажеш на този човек, когато стои насреща ти?...

В полунощ го намерих па кърмата – седеше върху въжетата. Понечих да се върна, но той ме усети, стана и се прибра в каютата си, заключи се.

Той лежа през целия ден и през следващата нощ, свит върху койката, а на другата сутрин облече работните си дрехи и излезе на работа.

Наблюдавах го дни наред и все ми се струваше, че той не повярва докрай на радиограмата. Големият удар ще дойде, когато се върнем, когато види очите на близките си, а след тях – неслегналия се още гроб...

От филистрина на корабната радиостанция се вижда как на хоризонта тъмнее остров Цейлон, поръбен от белия гайтан на прибоя. Кулата на фара на нос Дондра Хид проблесва като бивна на слон. Радистът Дилов вика от сутринта Варна Радио – до телеграфния му ключ са натрупани тесте служебни и лични радиограми, които трябва да предаде. Дилов е съдържан и акуратен човек, зад външното му спокойствие се крие болезнено чувствителна душа. Той вика Варна на всички радиоканали. Отговарят му, че слабо го чуват, а от един час и въобще не отговарят. Там, на автомашината, постоянно се върти лента, в ефира се излъчва едно и също: „Аз съм Варна Радио, слушам на шестнадесети канал.“

Държа в ръката си манго, беля зелената жилава кожа. Под нея се показва жълтото лепкаво месо на плода, устата ми се налива със слюнка, предусещам сладкотръпчивия му вкус.

Някога във военния флот съм карал школа за радисти, все още долавям някои сигнали. Дилов чука с ключа: „Ти си говедо.“ Оттатък радистът веднага отговаря: „Не обиждай, записах те на магнетофона!“

В миг мангото се изплъзва от ръката ми, излита нагоре, пада върху гърдите ми, тръгва надолу по белия панталон – от ризата до обувките ми се очертава жълта дияра ... Отварям уста, но ругатнята залепва на езика ми. Дилов избухва:

– Не ме чува! Как? Това е предавател „Бриг“! Аз как го чувам? Но днес е неделя, сега в България е шест часа и почва предаването по телевизията! ... Работата не е заек да избяга!

Дилов млъква, заглежда се през филистрина, в лявото му око оживява гневна сълза... Чувам гласа му, тих и отчаян:

– Такива трябва да се изправят пред трибунал!...

Остров Цейлон е останал назад, слонската бивна на Дондра Хид се е скрила в джунглата, над мастилената вода откъм левия борд блести седефен облак от хвърчащи риби. Дилов ми разказва за гибелта на кораб „Гоце Делчев“...

Когато започва бурята над Палермо, в пристанището се намират четири кораба и един голям танкер. Танкерът прави опит да излезе в откритото море, но машините му отказват ход и той потъва в акваторията на пристанището. Тръгват да му помогнат влекачи, но единият от тях също потъва, увлечен от водовъртежа на чезнещия под водата кораб. По същия начин загиват неопитните спасители в ръцете на даещите се.

Падат жертви.

Кораб „Гоце Делчев“ имал повреда в машината. Капитанът наредил да подадат всички въжета – подават по десет края от бака и кърмата. Едно въже удържа сила около стотина тона. Въжетата се късат, от ударите на корпуса във вълнолома корабът получава пробойна. Вълноломната стена се пропуква, скъсва се. Капитан Йорданов заповядва – екипажът да напусне кораба...

Всичко това става за минути, момчетата скачат от палубата, пълзят по кейовата платформа, за да не ги отнесе вятъра.

Настаняват ги в хотел. Когато влизат във фойето, публиката онемява – видят на корабокрушенците винаги стъписва. На другия ден местният вестник отпечатва две снимки: едната – бомбардираният Палермо през Втората световна война, другата – градът след бурята. Разлика в снимките нямало...

Всеки ден фериботът ни стоварваше на остров Пенанг и за да стигнем до центъра на града, трябваше да минаваме през китайския квартал. Пред морската гара чакаха десетина рикши и таксита, но ние предпочитаме да вървим пеш – наседели сме се на кораба.

Минавахме край работилници за бамбукови изделия. Стените им бяха отрупани от най-различни кошнички, абажури, плетени столовелюлки. В съседство работеха стругарни, работилници за поправка на велосипеди – тук велосипеди за ремонт много. По улиците се движеха колички-кухни. Наблюдавах готвачите – те въртяха педалите и управляваха количките и в същото време чевръсто вземаха от десетина купички подправки, кълцаха месо, зеленчук, карангия, запържваха всичко това в бакърена тава, положена направо върху жарта, заливаха го с червени сосове и бульони, насипваха го в порцеланови чашки. Клиентите – кротки семейства или самотни старци с жълта увиснала кожа, старици – плешиви и кривокраки. Наоколо димяха огромни праханови свещи – всяка улица има по няколко храма-пагоди. Деца се катереха по платформите на подвижните естради, около които вечер се тълпяха младите; рикши

се разминаваха, носеше се зловоние, стържеха шмиргелови шайби, гърмеше американска кълтри музика, понякога откъм океана се дочуваше дрезгав вой на корабна сирена.

В малките магазинчета собствениците отглеждат децата си. Докато ти показват шарената стока, току в краката ти се търкулне като габърче дребно китайче. Ние постоянно се озъртахме да не ги настъпим. Пред скъпите магазини на главната улица – сергии. До сергиите – застлано чердже, а върху черджето – лъскави дребулии: цветни фалшиви камъчета, копчета, безопасни игли, порцеланови статуетки, стари лъжички, цигарена хартия, катарамы, камъчета за запалки, връзки за обувки, карфици, шноли, пилочки за нокти, стари монети. И най-честата картинка: срещу продавача, направо на асфалта седят хипита и с часове оглеждат всяко нещо...

Зловонието не намалява и в центъра на града, изкушава те и макар да изпитваш някаква особена гнусливост, влизаш тук и там, хапваш по нещо. В напречните улички виси пране – къпено бельо, детски роклички, робошки. Канализацията е открита – добре че често преваляват дъждове! ... Направо в канала мият чиниите и клечките за хранене, деца прекрочват вадата, пикаят в нея. Може би затова някои „работят“ с пръсти – омесват ориза в сосовете и ловко го напъхват в устата си. Побогатите старци след обедата си пият кафе, запалват пура – чирачетата им донасят димящото въгленче в чинийка. В повечето магазинчета стоките са без етикетчета за цените, собствениците те спират на тротоара, пазарят се, хвалят боклуците си – отминаваш с неудобство. По ъглите – реклами за карате, каубойски филми, транзистори.

Една сутрин, като зяпах някаква витрина за грамофонни плочи, до мен спряха две момичета. Бяха хубави малайчета, от „бранша“, с поразмазан грим и с нощни рокли-макси, без гръб. Не ми трябваше много време, за да разбере, че нощта е минала без клиенти, а ако са имали шансове, те вече са пропуснати. Момичето, което беше до мен, се загледа във витрината, срещнахме очи. То се наведе напред, деколтето на роклята се отвори, за да види „шаранът“ какво има вътре, за да се увери, че стоката е отлична. Всичко беше ясно – и на мен, и на нея – въдицата е хвърлена, остава аз да налапам кукичката ... Е, добре, казах си, цяла буца банкноти имам в джоба си, ще ида с момичето, но какво ще си говорим след това, щом ни е събрала най-елементарната случайност... И за такава любов се иска настроение все пак любовта, каквато и да е, е ангажимент...

Отминах нататък, но през целия ден бях неспокоен и напрегнат –

нали и аз бях изпуснал своя шанс...

Вечерта се заседях в барчето „Сумис“. Барчето, беше истинско барче, на касата седеше собственичката – все още млада и хубава, със златно колие на тънката шия и с гръд, непривично едра за малайките. Тя седеше зад касата с достойнство, но усмивката, която не слизаше от устните и, бе усмивка от рекламен календар...

Вдясно от нея пийнала англичанка се лигавеше с един китаец. От напрегнатото щастие на разговора челото на китаеца блестеше от пот и мас. Той поднасяше цигарата към устата си със замах, рязко издихваше дима и въобще се държеше глупаво, както се държат повечето мъже в присъствието на хубава жена...

Англичанката демонстрираше независимост, разменяше реплики и с други мъже, а това не се нравеше на китаеца и за да компенсира, той си поръчваше скоч-уиски, плащаше щедро, пиеше жадно, без да мисли за последствията. На края се изхлузи от стола и вирна краката...

Влязоха шведски моряци, едри и тежки като унгарски коне, във вълмата от коси и бради се червенееха носовете им. Те ме поздравиха и седнаха на съседната маса, поръчаха си по три бири на човек и за секунда пресушиха халбите...

Изведнъж се ободрих от поздрава им, допих своята бира и си поръчах още. Самочувствието ми взе да се възвръща, но по мислите си усетих, че ставам зъл. Животът е жесток, мислех си, и след четири-пет години по хубавото лице на англичанката ще се появят бръчици, противна гуша ще набъбне под брадичката, а по стройните нозе ще плъзне мрежата на разширени вени... Отпих от новата бира, великодушието в мен се събуди, изпитах жажда за по-сериозен алкохол. Англичанката е глезна, казах си, но е глезна с масленозелена рокля и златни лунички по гърба. Тя е хубава, а на теб ти е време да се качиш на ферибота и да се прибереш на кораба, който ти е вече дом от половин година и с който развяваш самотата си по широкия свят...

Англичанката си намери друга компания, а китаецът се опита да надживее загубата, с велико презрение към присъстващите хвърли угарката си на пода и тръгна от маса на маса. Не намерил никъде съчувствие и утеха, той се сби с един малаец, оня му разкърви набързо носа, китаецът падна под масата и заспа. Тоя спеше непробудно и когато го извлякоха, и когато го сурнаха по тротоара... Дожаля ми за него, сродяваше ни чувството на неуспелите и непроумелите колко пагубно нещо е жената...

След три месеца, когато се върнахме на Пенанг, пак се отбих в

барчето „Сумис“. Този път седнах на столчето на китаеца, точно срещу собственичката.

Тя все така се усмихваше като от календар, но за моя изненада на мокрия бюфет работеше англичанката. Беше в същата рокля с маслено-зеления цвят на очите ѝ. Докато ми наливаше бирата, я попитах как тъй е кандисала, а тя каза, че лятото е свършило и трябва да изкара пари за път, тъй като след седмица започвали лекциите ѝ в университета...

Все ми се струваше, че в заведението ще влезе оня китаец, ще седне до мене и двамата ще си сръбнем едно хубаво, проумели цената на измамното щастие, което даряват жените... Но китаецът не идваше, а на мен не ми се щеше да падам от столчето, не ми се щеше да търся след това съчувствие, а вместо съчувствие, някой пъргав като котка малаец да ми разкървави носа...

Идех от път, бях уморен от корабни проблеми и носталгия, търсех малка забрава, но забрава нямаше, а на кораба ставаха други неща: докерите, които товареха каучука, стачкуваха и трябваше да чакаме.

Когато се надигнах да си ходя, по радиото предаваха: „Филипинският остров Манданао е злят от цунами – човешките жертви наброяват няколко хиляди...“

Наколните жилища в заливчето бяха същите, каквито ги помнех отпреди две години. При отлив водата се дръпваше под тях и малките шарени лодчици и пирогои кротко лягаха в кафявата миризлива тиня – като кози, вързани за коловете. Дребни малайчета бягаха по дървените люлеещи се платформи – под дългите черни коси личицата им се губеха. Вятърът духаше откъм морето – гласовете им не се чуваха.

Зад дървените къщурки започваше непроходима джунгла – от нея вееше тъмна влага и безпокойство...

Дори катерът, който ни отвеждаше от рейда до пристанището на Кланг, бе същият. Отдалече на пристанищното казино се набиваше рекламата на цигарите „Бенсън“: „Мъж, който уважава себе си, пуши «Бенсън».“ Разгеле, точно такива пушехме. Затова надписът ни изпълни с увереност и самочувствие – нали като уважава себе си, човек заставя и другите да го уважават...

В Порт Кланг идвах за втори път и след петнадесет минути се ориентирах. До входа на морската гара, срещу магазинчетата за сувенири, в сянката на трансформатора, бе вързана маймунка. Тя беше слабичка, със светлокафяви очи и златисти мигли, подвити в края. Маймунката ми каза нещо, когато я приближих и помилвах, но аз не я разбрах, а тя

настояваше на нещо свое... Тогава се върнах до будката, купих пакетче фъстъци, дадох ѝ ги. Тя взе пакетчето, разкъса го внимателно и почна да си вади фъстъчени зърна, ловко да ги бели и подхвърля към устата си. Дъвчеше ги с наслаждение, като ми отправяше благодарни погледи.

През следващите дни, когато слизах на брега, макар и в различно време, маймунката ме забеляваше отдалече, почваше да скача и да ми се радва – ще ми се да вярвам, че не е било само заради фъстъците, които редовно купувах ... Аз седях встрани от нея, запалвах си пура от черен рангунски тютюн. От пурата в устата ми приятно горчеше, а аз все не можех да си спомня поне един човек, който да ме е посрещал по-възторжено от тази майmunка...

Пътят за Кула Лумпур минаваше през китайско гробище и покрай двореца на местния султан. В парка на двореца десетина индуси в бяло подстригнаха и пригладнаха тревата. Тази трева подстригват всеки ден от 1894 година насам.

Когато отминахме Кланг, вляво се зареди каучукова гора. По стволите на дърветата бяха изрязани канали. От тях, в консервни банки, окачени по дърветата, капеше каучуково мляко. Вдясно из сенчестите палмови плантации се мяркаха шарени крави с огромни дунапенови вимета. Асфалтовият път се виеше пред мерцедеса като ранен смок. Хълмовете насреща се диплеха – върху тях се напластяваха всичките тонове на синьото, синьото се съгъстяваше към хоризонта ставаше черно.

Зад волана седеше Майкъл Маренда, индус, служител в корабната агенция. Преди да навлезем в Куала Лумпур, той реши да ни изненада и зави наляво, за да ни отведе до най-интересния пещерен будистки храм. Бях идвал преди години тук, но премълчах и слязох от колата, погледнах към двеста шестдесет и седемте стъпала в скалата и веднага се отказах да се изкачвам по тях. Запилях се да търся сянка из парка, а наблизко важничеха няколко пауна. Наоколо шареха малайки с малки крачета и ниски задничета, с бели якички и малки устица. Те лижеха фруктово сладолед в жълти вафлени фунийки и аз се заозъртах да видя къде го продават... Насреща се зададе стройна европейка със светъл кок и тъкмо помислих, че щастието ми се усмихва, видях до нея съпругът ѝ японец. Жената безпогрешно долови мигновената ми радост и разочарованието след това, погледна ме някак стреснато, но както ми се стори, с разбиране. Тогава видях децата и – две япончета...

Японецът, както всички японци, беше с безупречен тъмен костюм и цайсови очила. Той също ме погледна – строго, едва ли не

заплашително. Преди седмица бях гледал в Сингапур филм за Джеймс Бонд и една сцена от филма ме беше много впечатлила: суперменът Джеймс се сблъсква с японци-каратисти, негови врагове. Започва едно диво меле, в което японците, както са си боси, скачат високо във въздуха и със стъпалата си бият шамари на мистър Бонд. Горкият, здравата си изпати. Но като истински супермен, на края стана от земята, отупа се от праха, пооблиза си раните и отново се хвърли в поредната авантюра...

Обърнах се да погледна европейката, японецът също се обърна – да види пък мене... Рекох си: „Я си гледай пътя, че тука, както едно време по нашите села, заради жена бъртят здраво ...“ И нали за нас японците всички до един си приличат, както и ние за тях, този ми се стори същият от филма ... След около час седяхме във въртящия се ресторант на осемнадесетия етаж на хотел „Федерал“. Долу, по улиците, пълзяха коли, а между тях – жълти мотоциклети „Хонда“. Точно под нас, в двора на централния затвор, в кръг се разхождаха затворници... Майкъл Маренда разказваше нещо и аз едва сега видях, че бялото на очите му не е бяло, а оранжево.

Преди близо две години седях притеснен в същия този ресторант, чаках да наближи назначеният ми час в частната китайска клиника, където спешно щяха да ме оперират. Но докато чаках, изведнъж движението долу спря, с бясна скорост и бесен рев на сирените прелитаха полицейски коли, а във въздуха се появиха четири въртолета. Градът бе блокиран от полицията, защото, както се казва, държавната банка бе обрана по пладне...

На връщане от клиниката, някъде към петдесетия километър, се чуха гърмежи и докато колата спре, видях как пред нас по асфалта пропъзяха балончета, те се пукаха и ставаха на прах – това бяха куршуми, които се забиваха в асфалта. Колата на заден ход се сурна в каучуковата гора, а отгоре продължаваха да стрелят. Ние се измъкнахме като лалугери от колата, допъзях до едно дърво, прикрих се... По шосето прибягнаха няколко души с автомати в ръце, а напред зачестиха гърмежите и след секунда мощен взрив разтърси земята...

После разбрахме, че някакви екстремистки групи взривили строителната японска техника, с която разширяваха магистралата.

Когато сражението свърши, се надигнах, възвърнах смелостта си, макар все още да усещах ударите на сърцето си в гърлото. Погледнах ризата си с цвят какви – беше червена ... Усетих как коленете ми ослабват, дори потърсих с поглед по-удобно местенце, за да припадна; после съзрях пръстта – беше червена!... Така разбрах, че не съм ранен. И този

път съдбата ме отмина и пощади ... Сега знам, че щастието на човека в края на краищата не остава безнаказано. Иначе в моряшкия вестник „Маяк“ щеше да се появи очерк за мен, в които баладично ще бъде през създадено героичното ми поведение в малайската джунгла, а сега, останал жив, трябва да се мъча над белия лист и сам да доказвам колко стабилно съм се държал в далечната каучукова гора между Куала Лумпур и Кланг...

Докато обядвахме на тавана на „Федерал“, над половината град заваля проливен тропически дъжд и надзирателите заприбираха затворниците по килиите. Майкъл Маренда се радваше на старанието ми да се храня с клечки, гледаше ме с оранжевите си очи; после в миг трепна и се загледа надолу – сред „колелото“ бе останал един дребен затворник, ръкомахаше нещо, но приближиха двама полицаи, единият рязко замахна с палката и затворникът се свлече в краката на другия полицаи. Дватамата го хванаха за раменете и го завлякоха към тъмния вход...

Когато се върнахме в Кланг, бе късна вечер. Качихме се на борда и в това време на рейда пламна корабът „Малаен Рая“. Той трябваше да отплава сутринта с голяма група мюсюлмани, които отиваха на поклонение в Мека. Но Мека им се размина, корабът гореше като факла, аллах отвърна очи от тях и през окуляра на бинокъла аз виждах как мюсюлманите като бълхи скачат във водата и водата наоколо ври като в казан от преизподнята. Надойдоха влекачи и катери да спасяват давещите се. Сутринта видяхме, че надстройката е изгоряла цялата – стърчеше само коминът и едната спасителна лодка. През целия ден над кораба се виеше черен дим, привечер отново избухнаха силни пламъци. Пет минути по-късно пламъците секнаха – корабът умря.

Танкерът „Певек“ с родно пристанище Находка, чакаше на котва в реката Кау нам трьо, недалече от Хайфон. Танкерът беше пълен с бензин. Откъм брега отекна канонада на въздушен бой, санитарната част на танкера бе вдигната по тревога. Точно в осем часа и една минута над кораба прелетя „Фантом“, хвърли две бомби, които избухнаха близо до борда. Когато започна да вие сирената, камериерката Галина Камнева грабва санитарната чанта и хуква да заеме бойното си място. В това време пилотът от самолета натисва спусъка на картеницата, Галина пада ... Същия ден във военния госпитал й ампутираха крака. Ранени бяха още пет души, по една случайност танкерът не се взриви.

Седяхме след време на борда на „Певек“, разговаряхме с капитана му Александър Устинников. В Хайфон обстановката бе тежка, на рейда

чакаха много кораби. Само нашият кораб „Васил Друмев“ престоя на котва шестдесет и четири дни.

Веднъж с капитан Младенов успяхме да слезем на брега. В пристанището между краката ни прибягваха огромни плъхове. До портала чакаше черна волга, тръгнахме за Ханой.

От прозорчето на колата се виждаха разрушените от бомби сгради, колата се изниза от града и навлезе в полето. По пътя се разминавахме с велосипедисти в зелена униформа, около пътя – бананови храсти, оризища, глинени къщурки и край тях – бункери с тъмни и тесни бруствери. Железният мост над Червената река, строен от самия Айфел, бе разрушен за трети път.

В Ханой спяхме в хотел „Мир“ – стаите му бяха огромни. Сред тях – легло, обвито в гъста мрежа. По радиото бюлетините съобщаваха – народноосво-бодителната армия настъпва към Сайгон.

От Виетнам са ми останали спомени за жълтозелени риби с бели кореми, които се надуват: риби „зебри“; малки акули, които ловяхме, а перките им режеха ръцете ни; бели биволи из оризищата; пазарът Бон Марше в Ханой; хилядите деца, които викаха възторжено: „Лимцо, лимцо!“, т.е. „Руснако, руснако!“; старици с черни зъби, дъвчещи черна дъвка: син ирис в тясно око – спомен от французите; жабешки панирани бутчета, които навсякъде ни сервираха; джонките и преварената заради холерата вода, която пиехме със стисната уста, хлебните дървета...

След две години отново дойдох в Хайфон, този път с кораб „Христо Ботев“. Беше септември, голям бавен катер ни събираше от корабите на рейда. Качихме се на него, седнахме под тентите. Пътувахме два часа по реката, на края се показа Хайфон. На кея разтоварваше кубинският кораб „Гинза“, който бях виждал преди това в Сантяго.

Тръгнахме из града. Войната най-после бе свършила, улиците се пълнеха с велосипедисти, които излизаха от заводите. Пред корабната агенция малка като ученичка виетнамка падна от колелото – от багажника детенцето и се търкулна в канавката. Тя го грабна, опипа му ръчичките и крачката за счупено, сложи го зад седалката и пак тръгна. Тук-там се бяха появили цветни блузки.

Вечерта катерът отново пое по реката. В тъмнината се мяркаха силуети на джонки със спуснати платна. Загледах луната – беше като гнойна пъпка, обградена от жълточервен пръстен. Капитанът забеляза накъде гледам, каза тихо:

– Източно от Филипините се е зародил тайфун.

От Хайфон се отправихме за Нампо, северозападна Корея.

Тайфунът се движеше срещу нас, скоростта на вятъра в центъра му достигна до сто и четиридесет мили в час. Токио излъчи бюлетин:

„5. 09. 1976. Предупреждение за тайфун! Тропически щорм 7617, «Фран», 994 милибара в 12.01 норд и 145.05 ист, южно от Гуам се движи на запад-северозапад с двадесет и пет възла.“

През нощта прекосихме залива Бакбо, навлязохме в пролива Хайнан. Сред островите на архипелага Хайнан тао бе подозрително тихо. Но тайфунът напредваше, вече бе на осемстотин мили от нас.

Когато излязохме от архипелага, вълните отведнъж се надигнаха, времето натежа, корбът сякаш се движеше сред облак лепкава пара.

Сутринта вятърът се усили, заблъска ни едра океанска вълна. През следващото денонощие тайфунът ни приближи с четиристотин мили. Около кораба играеха огромни стада делфини. Излязох на крилото на мостика, вятърът ме удари в лицето, политнах, но успях да се хвана за планцира. Налетяха първите тежки удари на вълните...

От следобедната прогноза разбрахме, че „Фран“ с завил надясно – движи се в посока чист север.

Вечерта Дилов прие сигнала за бедствие – американският кораб „Президент Грант“, заседнал в акваторията на тайванското пристанище Килунг, потъваше. Над Филипините се завъртя втори тайфун. Кръстиха го „Джорджия“. След няколко часа още един – все още нямаше име...

Седях в радиостанцията. Дилов отвори филистрина, блъсна вятър – сред аромата на кафе и цигари, се усети дъх на море и буря. Реших да сваря още кафе – държах котлона в ръка, за да не падне джезвето. Погледнах часовника си: два и половина след полунощ – в България вечерта току-що започваше...

Прибрах се в каютата си, без да паля лампата. Луната беше ярка, океанът – движещи се слюдени скали. По върховете на хълмовете – сребърен варак, в падините им – гробовна тъмнина.

Огромна вълна залюля кораба. Папките от бюрото излетяха на пода, от полицата изпадаха книгите, от шкафа – магнетофонните ролки. В спалнята заключените врати на гардероба се отвориха с трясък, чекмеджетата се изстреляха в стената, хладилникът зейна и оттам се изсипаха бутилки с газирана вода, кока кола, сокове и кутии с бира ... Тъкмо щях да изругая, в коридора се чу трошене на стъklarия и псувния и аз млъкнах. Върнах се в радиостанцията, Дилов бе приел нова радиograma – този път от Шанхай Радио.

„До всички кораби. Югославският кораб «Дурмитор» съобщава: човек зад борда на позиция...“

От Шанхай към посоченото място тръгна военен кораб. Свързахме се с него, казахме, че сме на осемдесет мили от мястото на произшествието. Военният кораб отговори: „Моля, следете!“ Тези две думи прозвучаха като шепот между далечни роднини, събрани на погребение.

С всяка минута съпротивлението се усилваше – главният механик Милчо Михайлов сваля оборотите на деветдесет.

Едва след три дни, когато прецапахме половината Жълто море, времето почна да пада. „Фран“ се насочи към Япония. Радио Токио постоянно съобщаваше за движението на тайфуна. Около Нагазаки евакуираха населението. Досега бяха загинали сто и осемдесет души.

От Жълто море бавно навлизахме във фиордите на Нампо. Сред зелените гористи хълмове тук-там се мярваше къщичка и нивица до нея. На някои от островите – фарчета, бели като чайки.

Хвърлихме котва в залива. В насрещната гора като пеперуди бяха накацали едри бели птици.

Странни бяха тези птици върху дърветата. Имаше нещо неестествено в красотата им, като че ли всички до една мътеха.

В следващите дни открих смисъла на тяхното поведение: към пет часа следобед започваше отливът. Той беше силен, корабите се извъртаха и опъваха котвените вериги, водата край бордовете им свиреше. Водата се дръпваше, брега сякаш тръгваше към нас и тогава птиците-мародери излитаха от гората, кацаха на оголената земя и обираха рибата, която се биеше в плитчините, а после се връщаха на дърветата и тъпо гледаха тинестото дъно на залива. Със силни махове те едва задържаха охранените си тела...

Рейда Сингапур. След час ще отплаваме. Наоколо – вечното селище от кораби, насреща – панорамата на небостъргачите. Ноември, горещина, тропически задух.

По вътрешната стълба към мостика се чуват тежки стъпки и докато проточвам врат да видя кой е, в радиостанцията влиза палубният боцман Янко. Той сяда на въртящия се стол, иска бланка за радиograma, химикалка, за да я попълни.

Преди два дни боцманът получи писмо от жена си. Жена му се оплаква: и двамата ме слушат, а големият (седемнадесетгодишен) не ще да учи, вечер закъснява, шинелът му вони на цигари.

Боцманът е прочел това писмо десет пъти, сега от десет хиляди километра слага своята родителска резолюция по въпроса: „Сине, внимавай, като се върна, ще си сменим шапките. Баща ти.“

Боцманът не уточнява кой от синовете, те си знаят.

След половин час той отново нахлува в радиостанцията, иска си радиограмата, за да допълни нещо. И допълва: „Булка, изолирай чешмата на лозето. Янко.“

За кой ли път си представяш връщането – корабът савно навлиза въз Варненския залив, търси удобно място, за да хвърли котва. Насреща се белее жилищният комплекс „Чайка“, а отляво – Пантеонът, морската градина, пристанището.

Свободните от маневра са вече на палубата – спретнати, с освежени от бръснача лица, възбудени от нетърпението пред срещата с близките. Изчезнала е досадата от принудителното все пак съжителство – нали преди десет месеца един екппажен списък ни е събрал на този кораб?...

Строг е само капитанът. Той оглежда дистанцията до другите кораби, избира мястото, където ще застанем, а на теб ти се струва, че нарочно се тутка. По УКВ-то дежурният от оперативна вече е казал своето дежурно: „Добре дошли в родни води!“ Уж е дежурно, но и в неговия глас има радост – знае той какво е връщане от далечно плаване! Я заради сърце, я заради язва е слязъл от корабите...

След час пли два, зависи от времето, на борда ще се качи контролата. Ще дойде след нея и рейдовата лодка. Тя ще вземе щастливците, които първи ще стъпят на брега, ще докара и жените на тези, които остават на кораба.

Ще дойде жена ти, ще се качите в каютата и отначало няма да знаете какво да си кажете. Защото между вас са десетте месеца на рейса. Ти ще станеш, ще отвориш хладилника, ще извадиш бутилка уиски, ще сложиш две чаши на масичката, ще налееш, мълчаливо ще пиете. Ще усещаш леко замайване от алкохола и ще ти е хубаво от щастливото откритие, че жена ти е същата, каквато си я оставил на тръгване...

Ти няма да й кажеш за самотата, която те е изпепелявала, за преживените бури, за ядовете, когато се е случвало да наказваш заслужено или незаслужено, за взаимното лазене по нервите, въпреки че това е вече забравено... Корабът е изпълнявал важна държавна задача – за десет месеца е превозил до различни пристанища над тридесет хиляди тона товар и е донесъл на родината стотици хиляди валутни лева ... Ти няма да й кажеш с какво настървение сте пресичали настръхналия Индийски океан, защото в Кейптаун ви е чакала корабната поща. Мнозина от кораба са получили още във Виетнам радиограми, че им пращат писма до Южно-африканската република. Какво носят тези закъснели вестите? Те

ти съобщават, че докато те е нямало, в къщи са ставали всякакви работи – на внучето поникнали зъбчета, каналният превключвател на телевизора пак изгорял; Мичето срещу нас отново си сменила гарнитурата в хола; Иванов от първия етаж направи инфаркт, но прескочи трапа; братовчедите пак ще ходят на екскурзия до Унгария и ГДР; запазила съм два буркана лозови листа, като си дойдеш, ще ти направя сарми; детето се роди три и сто, одрало ти е кожата; голямата дъщеря получи двойка по логика; на малкия му извадихме сливиците, а вчера докараха сто килограма нафта; дъщерята ще се жени, купи за зетя обувки с високи токове и дебели подметки номер четиридесет и три; децата се затыжиха за тебе, хайде, връщай се най-после, обичам те, обичам те...

Ще премълчиш, че в Кейптаун е нямало писма. Няма никого да питаш как в края на двадесети век едно писмо, облепено с марки за около лев, не може за два месеца да стигне от Европа до Южна Африка?...

Всеки, който е живял в чужбина и се е топил на писма, знае цената им. Знае как понякога писмата се бавят и тогава ти трябва много сили, за да издържиш на самотата. Тогава, ако не са няколкото избелели снимки с подвити краища, с ръждиви дупки от габърчетата, с които си ги забождал над койката си от кораб на кораб, струва ти се, че нямаш дом, семейство, близки... Това са минутите, когато в тебе се утаява не ревност, не злоба, а пустота и жал към самия себе си... Тогава от дъното на душата ти изплуват всичките разочарования, които си изпитал, меланхолията, която се е спотайвала в тебе още от детството...

Ще премълчиш всичко това – ти си моряк и това е в реда на нещата. Зад гърба ти морето е постижение, което никой никога не ще ти отнеме. То ти остава за цял живот.

Навън ще духне североизточният вятър, ще се вдигне вълна и цели три дни рейдовата лодка няма да излезе от пристанището. А вие ще си стоите в каютата и жената, която ти е домиляла за тези десет месеца, ще е до тебе и ти ще бъдеш щастлив. Това е наградата ти след лишенията. Това са незабравимите часове, заради които си струва отново да тръгнеш на път...

КРАЙ

© 1979 Никола Радев

Сканиране, разпознаване и редакция: MesserSchmidt, 2007

Публикация:

Никола Радев
СЕДЕМ КЛЮЧА НА ВОДА
София, 1979
Български писател

Редактор Върбан Стаматов
Художник Йордан Тонев
Худ. редактор Стефан Груев
Тех. редактор Любен Петров
Коректор Маргарита Милчева

Формат 84/108/32; тираж 10113 екз.; подвързия 2113; брошура 8000 екз.; печатни коли 8,50; издателски коли 7,14; л. г. VI 32; изд. № 5144; поръчка № 47 1979 г. на изд. „Български писател“; дадена за набор на 20. XII. 1978 г.; излиза от печат на 10. IV. 1979 г.; цена подвързия 1,05 лв.; брошура 0,69 лв.

Код 5516-89-79 95362 42212

ДП „Тодор Димитров“ – София

© Никола Радев, 1979 с/o Jusautor, Sofia

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/2877>]